

Jäänteestä välttämättömyydeksi

Naton ydinasepelotteen muutos kylmän sodan jälkeen

Tony Salminen

Pro gradu -tutkielma

Valtio-oppi

Filosofian, poliittisen

historian ja valtio-opin laitos

Turun yliopisto

Huhtikuu 2019

Turun yliopiston laatujaarjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

Filosofian, poliittisen historian ja valtio-opin laitos

SALMINEN, TONY: Jäänteestä välttämättömyydeksi – Naton ydinasepelotteen muutos kylmän sodan jälkeen

Pro gradu –tutkielma, 89 sivua.

Valtio-oppi

Huhtikuu 2019

Tutkielmassa tarkastellaan Naton ja sen ydinasejäsenmaiden kylmän sodan jälkeisiä ydinasepelotteita turvallisuusnäkökulmasta. Tavoitteena on selvittää, miksi liittouma ylläpitää yhä ydinasepelotetta ja minkälainen vaikutus jäsenmaiden pelotepolitiikoilla on ollut Naton vastaavaan. Naton ja sen jäsenmaiden ydinasepelote oli rakentunut kylmän sodan aikana Neuvostoliittoa ja Varsovan liittoa vastaan, mutta Neuvostoliiton romahdettua ydinaseille piti keksiä uusi merkitys. Kylmän sodan jälkeinen aikakausi toi ydinasepelotteisiin uusia haasteita, joita olivat siirtyminen yleiseen pelotteeseen, terrorismi, arvaamattomat valtiot, proliferaatio ja suurvallat. Tutkimuksen kohteena ovat liittouman ja jäsenmaiden julkiset doktriinit, joita analysoidaan teoreettisen viitekehyksen avulla.

Tutkielmassa teoreettisena viitekehyksenä toimii peloteteoria, jonka juuret ovat poliittisen realismin koulukunnassa. Peloteteorian tärkein lähtökohta on estää toimivan ydinasepelotteen avulla mahdolliset ydinsodat. Kylmän sodan aikainen peloteteoria rakentui Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton välille, mutta peloteteorian neljäs aalto lisäsi osaksi teoriaan myös uusia kylmän sodan jälkeisiä turvallisuusuhkia. Metodologina tutkielmassa käytetään laadullista tutkimussuuntausta, josta varsinaiseksi metodiksi on valittu teorialähtöinen sisällönanalyysi.

Tutkielma osoittaa, että Natolla on ollut jatkuvia vaikeuksia perustella ydinasepelotteen ylläpitoa. Sen pelote ei ole kyennyt muuttumaan uusien turvallisuusuhkien myötä, vaan ydinaseet ovat jääneet osaksi Naton puolustusta ilman selkeää tarkoitusta. Ainoa jossain määrin perusteltavissa oleva syy ydinasepelotteen ylläpitämiseksi on ollut Venäjä. Pelotepolitiikka on noudatellut samoja linjoja Venäjän kehityksen kanssa. Naton ydinasepelote Venäjää vastaan ei kuitenkaan kapasiteetti- ja uskottavuusvajeista johtuen ole toimiva. Lisäksi Naton ydinasepelotetta vaikeuttavat sen rooli vain valtioiden välisenä puolustusliittona ja sen jäsenmaiden eriävät näkemykset.

Jäsenmaiden doktriinien vaikutus Natoon on riippunut täysin uhkakuvasta. Suurvalloilla on ollut suurin merkitys Naton omien doktriinien rakentamiseen. Proliferaation merkitys on liittoumalle keskitasoa ja terrorismin sekä arvaamattomien valtioiden merkitys taas marginaalinen. Ydinasejäsenmaat ovat huomattavasti selkeämmin kyenneet muokkaamaan omia ydinasepelotteitaan uusien uhkakuvien mukaan.

Asiasanat: Ydinaseet, Nato, ydinasepelote, peloteteoria, sisällönanalyysi.

Sisällys

1. JOHDANTO	1
1.1 Tutkimuksen taustaa.....	2
1.2 Tutkimuskysymys	4
1.3 Aikaisempi tutkimus.....	5
1.4 Tutkimuksen rakenne	7
2. TEOREETTINEN VIITEKEHYS	8
2.1 Kansainvälisen politiikan realismi	8
2.1.1 Kansainvälinen anarkia.....	10
2.1.2 Voimatasapaino	12
2.2 Peloteteorian kehitys ja määritelmä	14
2.2.1 Rationaalisuus.....	17
2.2.2 Uskottavuus	19
2.2.3 Kapasiteetti	22
2.3 Peloteteoria kylmän sodan jälkeen	25
2.3.1 Proliferaatio	25
2.3.2 Terrorismi	27
2.3.3 Arvaamattomat valtiot	30
2.3.4 Suurvallat.....	32
2.4 Metodologia.....	34
3. TUTKIMUSAINEISTO	38
3.1 Naton doktriinit	38
3.2 Ydinasejäsenmaiden doktriinit.....	40
4. ANALYYSI	42
4.1 Välittömästä pelotteesta yleiseen pelotteeseen 1991-2001	42
4.1.1 Naton ydinasepelotteen siirtyminen kohti yleistä pelotetta.....	43
4.1.2 Yleisen pelotteen muotoutuminen jäsenmaiden ydinasepelotteisiin ja sen vaikutus Naton toiseen doktriiniin.....	47
4.2 Terrorismi, arvaamattomat valtiot ja proliferaatio 2001-2014.....	52
4.2.1 Uudet turvallisuushaasteet jäsenmaiden ydinasepelotteissa.....	53
4.2.2 Uusien turvallisuushaasteiden ja jäsenmaiden doktriinien vaikutukset Naton ydinasepelotteeseen	61

4.3 Suurvaltojen paluu ydinasepelotteeseen 2014-	70
4.3.1 Suurvaltojen kasvava merkitys Naton ja jäsenmaiden doktriineissa	71
4.3.2 INF-sopimus ja tulevaisuus	79
5. JOHTOPÄÄTÖKSET	83
 Lähteet.....	 90

1. JOHDANTO

Tässä tutkielmassa tarkoituksena on tarkastella Naton¹ ja sen ydinasejäsenmaiden kylmän sodan jälkeisiä ydinasepelotteita. Tarkastelun kohteena ovat Naton julkiset doktriinit, joista pyritään teoreettisen viitekehyksen avulla selvittämään, miksi ydinasepelotteen ylläpitoa on jatkettu Neuvostoliiton romahtamisen jälkeen ja miten pelote on muuttunut uusien turvallisuusuhkien myötä. Toisena tarkastelun kohteena ovat Yhdysvaltojen, Iso-Britannian ja Ranskan doktriinit, joista pyritään samaan tapaan analysoimaan strategioita ja linjavetoja, jotka ovat vaikuttaneet koko liittouman pelotepolitiikkaan. Ajallisesti tarkastelu alkaa Naton ensimmäisestä vuonna 1991 julkaistusta doktriinista ja päätepisteenä on vuoden 2019 alkuvuosi.

Ydinaseet ovat olleet krooninen ongelma kansainvälisissä suhteissa. Niiden massiivinen tuhovoima on pakottanut tutkijat pohtimaan, miten ydinaseiden käyttö voitaisiin estää, sillä hallitsematon ydinsota tietäisi koko nykyisen maailman tuhoutumista. Erityisen suuri ongelma ydinaseet olivat kylmän sodan aikana, jolloin maailmassa oli kymmeniä tuhansia ydinaseita ja suurvaltojen väliset suhteet olivat vihamieliset. Kylmän sodan aikana maailma kävi muutaman kerran ydinsodan partaalla, esimerkiksi Kuuban ohjuskriisin aikana, jolloin konfliktin eskaloituminen olisi voinut ajaa Yhdysvallat ja Neuvostoliiton täysimittaiseen ydinsotaan.

Ydinaseiden tutkimus ja tässä tutkielmassa käytettävä peloteteoria elivät kylmän sodan aikana kultakauttaan, sillä ydinaseet olivat fataali ongelma jatkuvassa sodan uhkaamassa maailmassa. Niiden tutkimus hiipui Neuvostoliiton hajoamisen myötä, sillä kylmän sodan päätyttyä ei maailmaa uhannut enää korkea ydinsodan uhka. Kylmän sodan päättyminen ei kuitenkaan tarkoittanut ydinaseiden häviämistä. Vanhat ydinasemaat jatkoivat pelotteen ylläpitämistä, vaikkakin aseiden määrä on vähentänyt merkittävästi. Koska ydinaseista ei oltu maailman muutoksista huolimatta valmiita luopumaan, piti niille keksi uusi tarkoitus.

Tämän tutkielman lähtökohta on tarkastella edellä mainittua ongelmaa: miten Nato ja sen jäsenmaat legitimoivat ydinasepelotteensa uudella aikakaudella, sillä Neuvostoliiton

¹ Nato (North Atlantic Treaty Organization) on vuonna 1949 perustettu sotilaallinen ja poliittinen liitto, joka käsittää nykyään 29 jäsenmaata. Liittouman tärkein tehtävä on sen jäsenmaiden maantieteellisen koskemattomuuden turvaaminen.

hajoamisen myötä vanhat pelotepolitiikat menettivät merkityksensä. Erityisen mielenkiintoisen tutkimuskohteen tästä tekee Nato, joka on yhä halunnut pitää kiinni omasta ydinasepelotteestaan, vaikka sen kolmella jäsenmaalla on jo omat ydinasepelotteet. Koko liittouma eli suurta murrosaikaa Neuvostoliiton hajottua, sillä sen arkkivihollinen Varsovan liitto hävisi Neuvostoliiton myötä. Nato on siis oman olemassaolonsa lisäksi joutunut määrittelemään, mitä se tulevaisuudessa suunnittelee tekevänsä ydinaseilla.

1.1 Tutkimuksen taustaa

Atomipommien kehittäminen aloitettiin toisen maailmansodan aikana, jolloin niitä on myös ainoan kerran ihmiskunnan historiassa käytetty. Atomipommien kehittäminen johti ydinfuusioon perustuvaan räjähdykseen, mikä loi nykyiset ydinaseet. Se synnytti samalla ydinaseista tuhovoimaltaan yliveraisia aseita kaikkiin muihin aseisiin verrattuna. Niistä tuli siksi tärkeä osa suurvaltablokkien välistä kilpailua kylmässä sodassa, sillä molemmat osapuolet halusivat parantaa omaa sotilaallista voimaansa jatkuvasti kiristyneessä tilanteessa. *Ydinasepelotteen*² ajatus löi viimeistään läpi, kun Neuvostoliitto mursi Yhdysvaltojen ydinasemonopolin 1960-luvulla. Teoreetikkojen tuli tällöin miettiä, miten tähän koko maailmaa koskevaan ongelmaan voidaan löytää ratkaisu. (Visuri 1997, 157.)

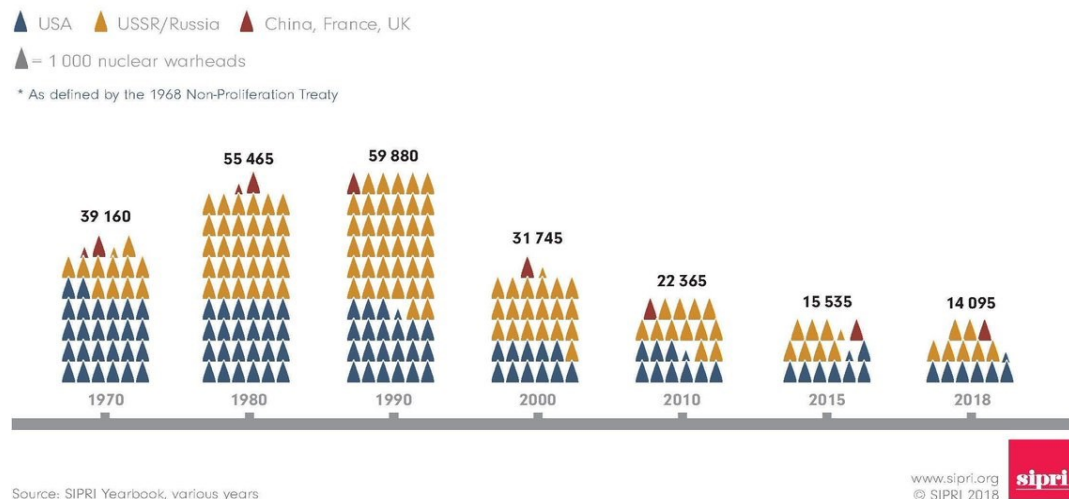
Ydinaseet voidaan luokitella monilla eri perusteilla. Yleinen pääjako tehdään niiden kantamien mukaan. Strategisilla ydinaseilla tarkoitetaan yli 5 500 km kantamaan kykeneviä ohjuksia ja taktisilla puolestaan alle 5 500 km kantavia ohjuksia (Visuri 1997, 161). Suurimmilla ydinaseilla on useita eri ydinaseiluokkia, mutta Natolla on nykyään käytettävissä vain taktisia ydinaseita. Näitä ovat B61-ydinaseet, jotka pudotetaan sotilaslentokoneista. Tässä tutkielmassa ei tehdä tarkkaa rajausta eri ydinasekategorioiden välillä, koska yksittäisen ydinaseen tuhovoimalla ei tässä kontekstissa ole merkitystä.

Kuvio 1 kuvaa ydinasearsenaalien kehitystä vuosina 1970–2018. Kuvioista ilmenee, että suurin osa maailman ydinaseista on kuulunut ja kuuluu edelleen Yhdysvalloille ja Neuvostoliitolle/Venäjälle. Korkeimmillaan ydinaseiden määrä oli 1990-luvulla, jonka

² Ydinasepelotteen määritelmää tarkastellaan lähemmin toisessa luvussa.

jälkeen niiden määrä on huomattavasti laskenut. Trendiin vaikutti kylmän sodan päättyminen ja siten ydinaseiden merkityksen vähentyminen. Vuonna 2018 sekä Venäjällä että Yhdysvalloilla on aktiivisia ja varastoituja ydinaseita noin 6000 kappaletta. Muiden ydinase maiden arsenaalien kehitys on ollut marginaalisempaa, koska Ranska, Iso-Britannia ja Kiina ovat omien pelotepolitiikkojensa alusta asti luottaneet pienempään arsenaaliin. Se on kattanut kaikilla valtioilla vain satoja ydinaseita. Vaikka ydinaseita on huomattavasti vähemmän kuin kylmän sodan aikana, niiden määrä riittää yhä aiheuttamaan globaalin katastrofin ydinsodan syttyessä.

NUCLEAR WARHEAD STOCKPILES OF THE FIVE NUCLEAR WEAPON STATES*, 1970–2018

Kuvio 1. Viiden ydinasevaltion ydinasearsenaalien kehitys vuosina 1970–2018 (SIPRI 2018).

Nato tekee tässä poikkeuksen muihin verrattuna, sillä liittouma ei varsinaisesti omista ydinaseita. Sen arsenaalin kattaa Yhdysvaltojen Eurooppaan sijoitetut ydinaseet, jotka on merkitty Naton käytettäväksi tarpeen vaatiessa³. Tästä näkökulmasta Nato on myös ydinaseellinen toimija, ja sillä on oltava siten oma ydinasedoktriini. Naton ydinasepäätökset tehdään erikseen organisoidussa vuonna 1966 perustetussa ydinsuunnitteluryhmässä (Nuclear Planning Group). Sen tehtäviin kuuluu liittouman ydinasepolitiikan suunnittelu, maailmanpolitiikan muutosten seuraaminen ja ydinasekapasiteetista huolehtiminen. Lisäksi se hoitaa ydinaseriisuntaan ja

³ Naton ydinaseiden määrä oli kylmän sodan loppuvaiheessa noin 4000. Määrä laski 1990-luvulla nopeasti alle 500:taan (Kristensen 2007). Vuonna 2018 Natolla oli käytettävissä arvioilta noin 150 ydinasetta (Kristensen & Norris 2018).

proliferaatioon liittyviä tehtäviä. Ranska on ainut jäsenmaa, joka ei kuulu suunnitteluryhmään. (Nato 2019a.)

Nato sai käytettäväksi ensimmäiset ydinaseet jo vuonna 1949, jolloin Yhdysvallat toi ydinaseita Eurooppaan liittouman käytettäväksi. Naton kapasiteetti kasvoi nopeasti ja korkeimmillaan ydinaseiden määrä oli vuonna 1968, jolloin niitä oli 7 161. Suurta kapasiteettia selitti Naton huoli Neuvostoliiton ja Varsovan liiton hyökkäyksestä, koska itäblokillä oli Euroopassa sotilaallinen ylivoima verrattuna Naton Euroopan jäsenmihin. Uhkaa vastaan pyrittiin saamaan riittävän suuri ydinasearsenaali, jotta se riittäisi pelotteeksi Neuvostoliittoa vastaan. Naton ydinasepelote kylmän sodan aikana oli rakennettu yksinomaan Neuvostoliittoa ja sen satelliittivaltioita vastaan. (Heuser & Stoddart 2017, 456.)

1.2 Tutkimuskysymys

Tutkimusongelma tässä tutkielmassa on ydinaseiden uusi merkitys. Kylmä sodan päättyminen ei tehnyt maailmasta ydinaseetonta ja ydinasevaltioiden määrä on sen sijaan kasvanut. Aseiden määrä on kuitenkin vähentynyt merkittävästi sitten kylmän sodan huippuvuosien. Kapasiteetin vähennykset ovat tarkoittaneet niiden merkityksen vähentymistä, mutta koska aseita on vielä olemassa, on niillä pakko olla uusi funktio. Tätä ongelmaa tarkastellaan puhtaasti teoreettisen viitekehyksen avulla, joten tutkielma on ensisijaisesti teorialähtöinen. Tutkielman tarkoitus on vetää yhteen koko kylmän sodan jälkeinen aikakausi sekä tuottaa uusia tutkimustuloksia viimeisten vuosien tapahtumista.

Tutkielmaa ohjaavat seuraavat tutkimuskysymykset:

1. Miksi Nato ylläpitää kylmän sodan jälkeen ydinasepelotetta?
2. Mikä on ydinasejäsenmaiden doktriinien vaikutus Naton doktriineihin?

Hypoteesi tutkielmassa on, että Naton ydinasepelotteen ylläpitämisen syy on liittouman puolustuksellinen ulottuvuus. Nato on rakentunut puolustuksellisuuden varaan ja liittouman tärkein tehtävä on suojella jäsenmaita muiden maiden aggressioilta. Tällöin oletuksena on, että ydinaseiden merkityksen tulee olla Natolla vain sotilaallinen. Tästä syystä tutkielmassa ydinaseita ei tarkastella esimerkiksi sisäpoliittisena ratkaisuna tai

diplomaattisina painostuskeinoina, vaan ydinasepelotetta tarkastellaan vain turvallisuusnäkökulmasta. Turvallisuuskontekstin avulla pyritään selvittämään, miksi Natolla on yhä ydinaseita käytettävissään.

Naton lisäksi tarkempaan tarkasteluun otetaan myös liittouman ydinasejäsenmaat, sillä Nato on omien ydinaseidensa lisäksi riippuvainen sen jäsenmaiden kontribuutioista. Omien ydinaseiden lisäksi liittoumalla on käytettävissään myös jäsenmaiden ydinasejoukot. Tällä on suuri merkitys Naton kannalta, koska mahdollinen ydinasekriisi vaikuttaisi kaikkiin jäsenmaihiin viidennen artiklan⁴ mukaisesti. Naton ydinasepelotteeseen ei siten vaikuta pelkästään sen oma doktriini, vaan myös jäsenmaiden omat pelotepolitiikat. Tällöin tutkielman kannalta on myös mielekästä tutkia, miten jäsenmaiden omien ydinasedoktriinien vaikutus on heijastunut Naton vastaavaan.

1.3 Aikaisempi tutkimus

Ydinaseet ovat olleet suosittu tutkimuskohde kansainvälissä suhteissa: niillä on ollut merkittävä rooli suurvalta- ja turvallisuuspolitiikan tutkimuksissa. Ydinasetutkimus hiipui kylmän sodan päätyttyä, mutta ydinaseista on julkaistu uusia tutkimuksia myös sen jälkeisellä aikakaudellakin. Ydinasetutkimuksen ehkä tunnetuin teoria on peloteteoria, joka on tuottanut valtavan määrän teoksia ja artikkeleita. Sen huippukausi oli 1960- ja 1970-luvulla, jolloin teoria rakentui pitkälti nykyiseen muotoonsa. Peloteteoriaa käsitellään toisessa luvussa tarkemmin.

Myös Nato on ollut erityisen suosittu tutkimuskohde. Pekka Sivosen mukaan Nato on perusteellisesti tutkittu liittouma, sillä sen pysyvyys on mahdollistanut useita eri näkökulmia. (Sivonen 1992, 94). Kylmän sodan jälkeen Natotutkimukset ovat keskittyneet erityisesti sen uusiin linjoihin, sillä Neuvostoliiton romahdettua sille ei jäänyt enää selkeitä vihollisia. Esimerkiksi Martin Smithin toimittama *Where is Nato going?* (2006a) ja Gülnur Aybetin ja Rebecca R. Mooren toimittama *NATO in search of a vision* (2010a) keskittyivät Naton uuden linjan haun tutkimiseen. Molemmat teokset tuovat ilmi useita ongelmia ei pelkästään ydinasepelotteen toimivuudesta, vaan myös koko liittouman tarpeellisuudesta kylmän sodan jälkeen.

⁴ Naton viidennen artiklan mukaan hyökkäys yhtä jäsenmaata kohtaan on hyökkäys kaikkia jäsenmaita kohtaan (Nato 2019b).

Ydinaseet ja Nato yhdistettynä eivät myöskään ole uusi tutkimuskohde. Aiheesta on tehty runsaasti tutkimuksia kylmän sodan aikana, jolloin ydinaseet olivat merkittävämmässä roolissa kuin nykyään. 1990-luvulta eteenpäin Naton ydinasepelotteen tutkiminen on jäänyt vähemmälle. Yksi Naton ydinasepelotetta käsittelevä laajempi teos on Jeffrey D. McCauslandin ja kumppaneiden *Tactical Nuclear Weapons and NATO* (2012a). Teoksessa käydään läpi Naton ja sen jäsenmaiden näkemyksiä ja muutoksia ydinasepelotteiden näkökulmasta. Sen johtopäätöksissä huomautetaan myös, että liittouman on ollut vaikea keksiä perusteluja ydinasepelotteen ylläpitämiseksi.

Osittain samankaltaiseen johtopäätökseen tuli myös esimerkiksi Paul Schulte (2010) artikkelissaan *Is NATO's Nuclear Deterrence Policy a Relic of the Cold War?*. Hän huomauttaa, että liittoumalla on perustelut pitää ydinasepelotetta, mutta liittouma tarvitsee parempaa ydinasekeskustelua, jotta pelotteella on tarkoitus myös tulevaisuudessa. Lähtökohtaisesti sekä liittouman että sen ydinasepelotteen tutkimukset ovat siis päätyneet johtopäätöksiin, joissa on kritisoitu Naton ja sen ydinasepelotteen tarpeellisuutta kylmän sodan jälkeen.

Vaikka ydinaseet, Nato ja sen ydinasepelote ovat tuottaneet useita tutkimuksia, on uusille tutkimuksille yhä paikkansa. Tätä argumenttia puoltaa viime vuosien merkittävät muutokset. Ukrainan kriisi, suurvaltojen paluu kansainvälisen politiikan keskiöön ja ydinasesopimusten raukeaminen luovat uutta näkökulmaa. Nykyinen *turvallisuusympäristö*⁵ on hyvin erilainen mitä se oli vielä kymmenen vuotta sitten. Useat Natoa ja sen ydinasepelotetta käsittelevät teokset on tehty ennen Ukrainan kriisiä. Siksi on tarpeellista tehdä uutta tutkimusta Naton ydinasepelotteesta, sillä Euroopan turvallisuusympäristö on merkittävästi heikentynyt ja samalla ydinasevarustelu kiihtynyt. Samaten Naton ydinasepelotteesta puuttuu laajempaa tutkimusta, joka kattaisi koko kylmän sodan ajan. Kylmän sodan jälkeen Naton ydinaseet ovat olleet enemmänkin osa Yhdysvaltojen pelotepolitiikan tutkimusta kuin itsenäistä tutkimusta. Tämän tutkielman tarkoitus on paikata näitä puutteita.

⁵ Turvallisuusympäristö tarkoittaa yleistä turvallisuustilannetta. Perinteisesti se kattoi vain valtioiden väliset suhteet, mutta nykyään turvallisuus on laajentunut käsitteenä tarkoittamaan myös poliittisia levottomuuksia, kansainvälistä terrorismia sekä talous- ja ympäristökriisejä. (Visuri 1997, 225-226.)

1.4 Tutkimuksen rakenne

Tutkimus on jaettu viiteen eri lukuun. Ensimmäisen johdantoluvun jälkeen käsitellään tutkielman teoreettinen viitekehys. Luvussa käydään läpi peloteteorian synty ja sen määritelmä. Se on jaettu kolmeen alalukuun, joissa käsitellään teorian kulmakiviä tarkemmin. Tämä osuus teoriasta on klassista peloteteoriaa, joka syntyi kylmän sodan aikana ja on siksi rakentunut vahvasti Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton välille. Siksi klassisen peloteteoriaosuuden jälkeen tarkastellaan peloteteoriaa ja sen muutoksia kylmän sodan jälkeisenä aikakautena. Teorialuvun lopussa käydään läpi tutkielman metodologiaa, jossa tarkastellaan lähemmin laadullista tutkimusta ja varsinaista metodologiaa eli teorialähtöistä sisällönanalyysiä.

Kolmas luku on aineistoluku, jonka tarkoituksena on valottaa tutkielmassa käytettävää aineistoa. Luvussa perehdytään doktriinien merkitykseen valtioiden turvallisuuspolitiikassa ja päätöksenteossa. Lisäksi esitetään tutkielmassa käytettävät aineistot, jotka ovat Naton ja sen jäsenmaiden doktriinit.

Analyysiluvussa aineistoa analysoidaan teoreettisen viitekehysten avulla. Luvussa pyritään vastaamaan tutkielman tutkimuskysymyksiin. Se on jaettu kolmeen alalukuun, joiden jaottelu on tehty aineistoa analysoimalla. Jaottelu perustuu viiteen pääkäsitteeseen, jotka on peloteteorian avulla aineistosta jaoteltu. Luvuissa tarkastellaan Naton ja sen jäsenmaiden doktriineja kronologisessa järjestyksessä 1990-luvun alusta vuoteen 2019.

Viimeinen luku on johtopäätökset, jossa koko tutkielma nivotaan yhteen. Siinä arvioidaan teoreettisen viitekehysten toimivuutta tutkielmassa, tehdään johtopäätökset analyysistä ja tiivistetään tutkimuskysymysten vastaukset. Johtopäätösluvussa on vielä lyhyt pohdinta ydinaseiden tulevaisuudesta.

2. TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Tähän tutkielmaan on valittu teoreettiseksi viitekehykseksi peloteteoria, jonka juuret ovat poliittisessa realismissa. Poliittisen realismin lähtökohtana on ollut korostaa valtioiden merkitystä kansainvälisissä suhteissa, minkä peloteteoria on myös omaksunut. Valtiokeskeisyys on korostunut pelotepolitiikassa, sillä ydinasepelote on vain valtioiden välinen ja valtiot ovat olleet ensisijaisia toimijoita ydinaseisiin liittyvissä päätöksissä. Tällöin peloteteoria on sopivin teoreettinen viitekehys tämän tutkielman kannalta. Peloteteoria antaa valtio-opillisen näkökulman maailman ydinaseisiin. Se kykenee liittämään ydinaseet osaksi valtioiden *turvallisuuspolitiikkaa*⁶. Lisäksi tutkielmassa tarkastellaan ydinaseita niiden pelotevaikutuksen kautta, joten peloteteoria antaa tähän tarkasteluun parhaat lähtökohdat.

Seuraavissa alaluvuissa tarkastellaan tarkemmin peloteteoriaa ja sen kehittymistä. Teorialuku alkaa poliittisen realismin ja sen tärkeimpien käsitteiden tarkastelulla, jotka luovat taustoituksen varsinaiseen teoriaan. Myöhemmin luvussa käydään läpi peloteteorian määritelmä, synty ja sen tärkeimmät kulmakivet. Lisäksi tarkastellaan peloteteorian muutoksia kylmän sodan jälkeen. Viimeinen alaluku käsittelee tutkielman metodologiaa. Metodiksi on valittu laadullisen tutkimuksen teorialähtöinen sisällönanalyysi. Metodiluvussa käydään läpi laadullisen tutkimuksen periaatteet sekä perehdytään tarkemmin varsinaiseen metodiin.

2.1 Kansainvälisen politiikan realismi

Poliittisen realismin lopullinen kiteytyminen tieteenopiksi tapahtui toisen maailmansodan jälkeen. Sodan tragedia ja kylmän sodan alkaminen raivasivat tilaa poliittiselle realismille, jättäen idealismin kansainvälisen politiikan tutkimuksessa realismin varjoon. Realismin ”raamattuna” voidaan pitää vuonna 1948 julkaistua Hans J. Morgenthauin teosta *Politics among nations*. (Hakovirta 2012, 25.)

⁶ Turvallisuuspolitiikka tarkoittaa sellaisten poliittisten päämäärien, strategioiden ja keinojen kokonaisuutta, joilla ylläpidetään ulkoista ja sisäistä turvallisuutta, valtion suvereniteettia ja hallituksen toimintavapautta (Visuri 1997, 229).

Morgenthau mukaan realismin perusoletuksena on usko siihen, että politiikkaa säännellään objektiivisilla laeilla, joiden juuret ovat ihmisluonnossa. Realismi tulkitsee kansainvälistä politiikkaa intressien näkökulmasta, mikä voidaan määritellä taisteluna vallasta. Suuntauksen tutkijat ovat tietoisia yksittäisen valtion moraalinen vaikutuksesta päätöksentekoon, mutta he eivät hyväksy universaaleja moraalilakeja. (Morgenthau 2005, 4-6.) Realismien mukaan valtiot ovat kansainvälisen politiikan keskeisiä toimijoita (Dougherty & Pfaltzgraff 1990, 81).

Kansainvälinen politiikka on enimmäkseen jatkuvaa kamppailua vallasta. Valta on aina ensisijainen tavoite, huolimatta siitä, mitkä ovat lopulliset tavoitteet. Valtiojohtajat voivat verhota politiikkansa uskonnollisiin, taloudellisiin tai filosofisiin tavoitteisiin, mutta todellisuudessa valtiot tavoittelevat vapautta, turvaa ja taloudellisia etuja itselleen vallankäytön avulla. Valtiit ovat lähtökohtaisesti egoistisia ja toimivat omien kansallisten intressiensä näkökulmasta. (Dougherty & Pfaltzgraff 1990, 81; Morgenthau 2005, 29-30; Visuri 1997, 207.) Valtioiden egoistisuus vaikeuttaa ylikansallisten toimijoiden mahdollisuuksia vaikuttaa kansainväliseen politiikkaan, sillä valtiot pyrkivät ajamaan omia etujaan myös ylikansallisten toimijoiden sisällä (Niebuhr 1949, 381-382).

Vallankäyttö voidaan jakaa kolmeen perusmalliin, jotka ovat havaittavissa kaikissa poliittisissa ilmiöissä. Valtiit pyrkivät joko *ylläpitämään valtaa*, *kasvattamaan valtaa* tai *demonstroimaan valtaa*. Vallan ylläpitämisessä, eli status quon politiikassa, valtio pyrkii ylläpitämään saavutettua valtaa ja estää muita heikentämästä sitä. Liittoumat, kuten Nato, ovat hyvä esimerkki status quon suojelusta. Vallan kasvattamisessa, eli imperialistisessa politiikassa, valtio pyrkii muuttamaan status quoa itselleen mieleiseen suuntaan. Kolmannessa mallissa, vallan demonstroimisessa, valtio pyrkii tekemään vaikutuksen muihin valtioihin vallallaan tai yrittää saada muut valtiit uskomaan, että valtiolla on tietty määrä valtaa. (Morgenthau 2005, 50-52.)

Kenneth Waltzin mukaan kansainvälinen järjestelmä voidaan jakaa *rakenteeseen* (anarkia) ja vuorovaikutuksissa oleviin *yksiköihin* (valtiit). Rakenne voidaan ymmärtää järjestelmän komponenttina, joka pitää sen koossa. Sitä ei voi suoranaisesti nähdä mutta sen voi määritellä sen osien järjestyksellä. Toisin sanoen rakenne syntyy siitä, miten poliittiset instituutiit on järjestelty. Kansainvälisessä järjestelmässä rakenne on *anarkkinen*, mikä johtuu ylikansallisen hallinnon puutteesta. Yksiköt joutuvat järjestämään instituutiit anarkian mukaisesti. Järjestelmässä vaikuttaa myös

ylikansallisia toimijoita, mutta niiltä puuttuvat valtioiden ominaisuudet ja kapasiteetti estää kokonaan anarkian rakenne. Ylikansallisten toimijoiden puutteet anarkian estämisessä tarkoittavat sitä, että kansainvälisen järjestelmän rakentavat valtiot. (Waltz 1979, 79-80, 88-90.)

Klassinen realismi ei antanut juuri painoarvoa kansainvälisille toimijoille, vaan piti valtioita ainoina poliittisina toimijoina. Teorian mukaan *kollektiivinen turvallisuus*⁷ on mahdotonta toteuttaa kansainvälisessä politiikassa, sillä valtiot eivät ole valmiita joustamaan omista eduistaan. 1970-luvulla poliittinen realismi kuitenkin kehittyi uusrealismin muotoon maailman muutosten mukana. Teoria alkoi huomioida alueellisen ja globaalin organisoitumisen, transnationaalisten suhteiden kasvamisen ja ylipäättään keskinäisriippuvuuden kasvamisen kansainvälisessä politiikassa. Valtiokeskeisyys oli kuitenkin edelleen myös uusrealismin perusta. (Hakovirta 2012, 30-31.)

2.1.1 Kansainvälinen anarkia

Valtiokeskeisyyden myötä kansainvälistä politiikkaa ei ohjaa yleiset instituutiot tai valtioiden yläpuolella oleva auktoriteetti. Realismin mukaan valtioiden välillä vallitsee siis jatkuvasti hallitukseton ja oikeudettomuuden tila eli anarkia. Se on väistämätöntä, koska anarkia johtuu ihmislunonteen jatkuvasta vallantavoittelusta ja valtioiden *suvereenisuudesta* eli täydellisestä ja jakamattomasta vallasta omalla maantieteellisellä alueellaan. Kansainvälisen anarkian juuret ovat vanhassa Hobbesin kuvaamassa luonnontilassa, jossa ihmiset ilman yhteiskunnan järjestystä elävät vapaina, mutta jatkuvasti turvattomina ja epäluuloisina muita kohtaan. Toinen pääjuonne teoriassa on Rousseun näkemys siitä, että valtiot joutuvat elämään anarkkisessa tilassa, sillä niillä ei ole muuta vaihtoehtoa. (Hakovirta 2012, 187.)

Kansainvälisen anarkian laajuutta voi kuvata spektrillä *epäkypsästä anarkiasta kypsään anarkiaan*. Epäkypsässä mallissa valtiot eivät tunnusta toisten valtioiden legitimitettä ja elämä on jatkuvaa kilpailua. Järjestelmä on kaoottinen. Kilpailu aiheuttaa loputtomia sotia eikä mikään pysty pysäyttämään niitä. Turvattomuuden tunne on äärimmäinen, ja valtiot suhtautuvat toisiinsa jatkuvasti vihamielisesti. Kypsässä anarkiassa valtiot kunnioittavat toisten valtioiden legitimitettä. Valtioiden ovat riittävän vahvoja estämään

⁷ Kollektiivinen turvallisuus tarkoittaa valtioiden kansallisen turvallisuuden perustumista universaaliin kollektiivisen turvallisuuden varaan (Hakovirta 2012, 144).

toisten valtioiden aggressiot, mikä luo vakauttaa niiden välille. Järjestelmässä vaikuttaa yhteinen hyväksyntä toisia valtioita kohtaan. Nykyistä järjestelmää voi luonnehtia enemmän kypsäksi kuin epäkypsäksi anarkiaksi. (Buzan 1983, 96-97; Hakovirta 2012, 189.)

Nykyisessä kypsässä järjestelmässä valtioiden on luotettava ja panostettava omiin kykyihinsä saavuttaakseen tavoitteet ja ylläpitääkseen omaa turvallisuuttaan. *Omankädenoikeus* on välttämätön periaate anarkkisessa järjestelmässä. Valtiot käyttävät voimaa puolustaakseen itseään ja omia intressejään. Omankädenoikeus nostaa jatkuvasti sodan uhkaa, sillä muutkin valtiot luottavat kansainvälisessä järjestelmässä omaan oikeuteensa. Siksi valtiot pyrkivät kaikin keinoin huolehtimaan omasta turvallisuudestaan ja suhtautuvat hyvin epäilevästi muihin valtioihin. Kansainvälisessä anarkiassa valtioiden tärkein tavoite on turvallisuus, mikä johtuu järjestelmän luonteesta: mikä tahansa valtio saattaa koska tahansa käyttää sotilaallista voimaa. (Waltz 1979, 111-113, 126.) Tämä heijastuu varsinkin Naton omissa periaatteissa, joissa liittouman tärkein tehtävä on taata jäsenmaiden turvallisuus ja pyrkiä estämään muiden valtioiden sotilaallinen voimankäyttö.

Kansainvälinen anarkia on saanut kuitenkin kritiikkiä muilta kuin realismin edustajilta. Hakovirran mukaan kyseinen rakenne ei ole muuttumaton tai määrää kaikkea kansainvälistä politiikkaa. Anarkiaa hillitsee valtioiden jatkuvasti kasvava keskinäisriippuvuus, joka työntää pelkästään turvallisuutta ja sotaa käsittävän valtion roolia taka-alalle. Lisäksi kansainväliset toimijat, kuten Yhdistyneet Kansakunnat, heikentävät puhdasta valtioiden välistä anarkiaa rajoittamalla valtiokeskeisyyttä. *Desuvereniteetin*⁸ kasvaminen osassa maailmaa, jossa valtiot ovat perustaneet turvallisuusyhteisön, hillitsee kansainvälisen anarkian vaikutusta. Vaikka harva enää pitää kiinni perinteisen anarkian määrittelystä, rakenne elää yhä vahvana uusrealismissa. Huolimatta keskinäisriippuvuuden, desuverinisaation ja kansainvälisten toimijoiden kasvusta, anarkiaa pidetään kansainvälisen politiikan perusrakenteena ja viimekäteisenä määrääjänä realismissa. (Hakovirta 2012, 189-190.)

⁸ Desuverenisaatio tarkoittaa suvereeniuden heikkenemistä (Hakovirta 2012, 83).

2.1.2 Voimatasapaino

Kansainvälisen politiikan uusrealismi ei ole kritiikistä huolimatta luopunut kansainvälisen anarkian merkityksestä. Koska sen mukaan kansainvälinen järjestelmä on yhä anarkkisessa tilassa, vallitsee valtioiden välillä jatkuva konfliktien uhka: ilman minkäänlaisia esteitä valtiot ovat jatkuvasti törmäyskursilla keskenään omien intressien ajamisen ja vallantavoittelun takia. Koska jotkut valtiot voivat käyttää sotilaallista voimaa milloin tahansa, kaikkien valtioiden tulisi valmistautua siihen (Waltz 1979, 102). Jatkuvan sodan uhan takia valtiot ylläpitävät sotilaallista voimaa, joka voisi estää potentiaalisia valtioita häiritsemästä rauhaa (Visuri 1997, 481). Valtiit pyrkivät joko säilyttämään status quon tai muuttamaan sitä, mikä johtaa rakenteeseen, jota kutsutaan *voimatasapainoksi*. Kansainvälisen politiikan realismin näkökulmasta se on paras tapa rajoittaa kansainvälistä anarkiaa ja sen luomaa jatkuvaa sodan uhkaa (Morgenthau 2005, 179; Buzan 1983, 103).

Voimatasapainolla on monia eri määritelmiä, mutta tässä yhteydessä se voidaan ymmärtää valtioiden ja liittoumien vallan ja voiman jakautumisena siten, että mikään osapuoli ei ole ylivoimainen muihin nähden. Valtiit pyrkivät liittoutumalla ja siten suhteellisen tasaisella voiman jakamisella estämään kansainvälisen anarkian sotaosan luonteen. Voimatasapainoa ohjaa ”näkyvätön käsi”, eli valtiit luonnostaan pyrkivät valtioiden ja liittoumien väliseen tasapainoon. Teorian oleellinen oletus on, että hegemoniapyrkimykset nostavat aina vastaliittouman, jolloin hegemoniaan pyrkivä valtio tai liittouma joutuu perääntymään tai aloittamaan sodan. (Hakovirta 2012, 210.)

Voimatasapainon ylläpitämiseen vaikuttavat monet eri tekijät. Morgenthauin mukaan merkittäviä tekijöitä ovat esimerkiksi *asevarustelu* ja *liittoumat*. Asevarustelussa valtiit pyrkivät lisäämään valtaa aseilla, mikä johtaa jatkuvaan kilpailuun. Varustelukilpailussa valtiit pyrkivät jatkuvasti pysymään sotilaallisesti tasoissa tai pyrkivät varustelemaan enemmän kuin toiset valtiit. Tämä johtaa sotilasbudjetin jatkuvaan nousuun sekä valtioiden väliseen epäluottamuksen ja turvattomuuden kasvuun. Asevarustelu on siten voimatasapainon epästabiili dynamiikka. (Morgenthau 2005, 192.)

Valtioiden jatkuva pyrkimys saada *turvallisuusmarginaalia* eli saada etulyöntiasema varustelussa heikentää voimatasapainoa ja johtaa helposti konflikteihin valtioiden välillä. Asevarusteluun joutuvat mukaan myös ne valtiit, joilla ei ole aikomusta

toteuttaa aggressiivista politiikkaa. Kilpailu saattaa johtaa lopulta sotaan, vaikka mikään valtio ei sitä alun perin tavoitellut. Tätä ongelmaa kutsutaan kansainvälisessä politiikassa *turvallisuuskilpailuksi* (Sheehan 1996, 8-9).

Toinen merkittävä tekijä tasapainossa on liittoumat, sillä kansainvälisellä kentällä toimii useita valtioita. Liittoutumalla yhden tai useamman valtion kanssa, valtio voi lisätä omaa valtaansa muiden valtioiden avulla. Liittoutumisen tärkeimpänä syynä on vihollismielinen valtio tai liittouma, mistä johtuen liittoumia muodostetaan usein sodan uhatessa (Morgenthau 2005, 193). Hyvänä esimerkkinä toimii Nato, joka perustettiin ensisijaisesti Neuvostoliiton uhkaa vastaan. Voimatasapainon näkökulmasta liittoumien tärkein tehtävä onkin estää yksittäistä valtiota toteuttamasta aggressiivista politiikkaa. Mikäli yksi tai useampi valtio uhkailee toisia, muut valtiot liittyvät jommankumman puolelle tai vaihtavat puolta. Tämän avulla voimatasapaino estää valtion tai valtioiden aggression muita kohtaan. Tämän kaltainen järjestelmä muistuttaa jossain määrin uudenlaista kollektiivista turvallisuutta (Waltz 1979, 164).

Ongelmaksi tässä järjestelmässä on osoittautunut se, että valtiot ovat sijainniltaan, resursseiltaan ja intresseiltään hyvin erilaisia. Liittoumat eivät noudata mitään mekaanisia lakeja, vaan voimatasapaino on käytännössä vain metafora. Voimatasapaino saattaa toimiessaan ylläpitää valtioiden välistä rauhaa, mutta se hajoaa helposti, minkä vuoksi valtiot ylivoimittavat omat toimensa, jolloin tilanne saattaa johtaa hallitsemattomaan kilpavarusteluun. (Visuri 1997, 481.)

Voimatasapainon yksi merkittävimmistä sovellutuksista on John Gaddisin *pitkän rauhan teoria*. Gaddisin mukaan kylmä sota pysyi kylmänä, sillä Yhdysvallat ja Neuvostoliitto omistivat niin laajan ydinasearsenaalin, että suurvaltojen välinen sota olisi voinut eskaloitua täydeksi ydinsodaksi, mikä olisi tarkoittanut molempien valtioiden täydellistä tuhoa. Ydinaseiden luoma pelko pakotti molemmat välttämään sotaa, sillä riski oman valtion tuhoutumisesta sodan syttyessä olisi liian suuri. Voimatasapaino muuttui siis *kauhun tasapainoksi*, jossa kumpikaan ei uskaltanut koston pelossa iskeä ydinaseilla ensin. Gaddisin mukaan ydinaseilla oli kylmän sodan aikana stabiloiva vaikutus kansainväliseen järjestelmään. (Gaddis 1986, 120-123.) Ydinaseet loivat voimatasapainoon uusia näkökulmia. Niiden kehittäminen johti valtioiden väliseen ydinasepelotteeseen, mikä loi pohjan peloteteorialle.

2.2 Peloteteorian kehitys ja määritelmä

Ydinaseiden liittäminen osaksi turvallisuuspolitiikkaa synnytti merkittävän teorian ydinaseiden luomasta pelotteesta voimatasapainossa. Atomipommien käyttö ja niiden kehittäminen pakottivat tutkijat pohtimaan kyseisten aseiden merkitystä kansainvälisissä suhteissa, sillä ydinaseet eivät sopineet mihinkään aikaisempiin sotilaallisen strategian puitteisiin. Tarvetta uudentalaiselle teorialle nostatti lisäksi Yhdysvaltojen saavuttama asema suurvaltana, jossa turvallisuuspolitiikan rooli kasvoi huomattavasti suuremmaksi kuin mitä se oli ennen kylmää sotaa. Peloteteoriasta tulikin erityisen merkittävä nimenomaan Yhdysvalloissa, jääden muualla maailmassa vähemmälle huomiolle. Neuvostoliitossa ydinasestrategiat olivat ensisijaisesti sotilaiden käsissä, joten akateeminen näkökulma jäi myös Neuvostoliitossa vähälle. (Sivonen 1992, 26-28.) Kylmän sodan aikainen peloteteoria keskittyi lähinnä Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton väliseen pelotteeseen.

Robert Jervis on jakanut peloteteorian kehittymisen kolmeen aaltoon. Ensimmäinen vaihe syntyi heti toisen maailmansodan jälkeen. Se loi pohjaa tuleville vaiheille, mutta itse tutkimus vedettiin liian kauas varsinaisista kansainvälisistä ongelmista. Toisekseen turvallisuuspolitiikan vaikutus kansainvälisen politiikan tutkimuksessa ei ollut vielä riittävän vahva, jotta teoria olisi herättänyt laajempaa huomiota (Jervis 1979, 291). Toinen vaihe syntyi 1960-luvulla, jota on pidetty teorian kultakautena. Teorian suosiota vauhditti kasvava ydinasearsenaali suurvaltojen välillä sekä erityisesti peliteorian kasvanut merkitys (Sivonen 1992, 28). Kolmas vaihe syntyi 1970-luvulla. Teoriassa haluttiin pyrkiä yhä enemmän pois abstraktista ja korostaa enemmän empirian merkitystä (Jervis 1979, 301-303). Kylmän sodan jälkeen on alettu puhua peloteteorian neljännessä aallosta. Jeffrey Knopfin mukaan neljäs aalto alkoi kylmän sodan päättymisen jälkeen ja poiketen klassisesta peloteteoriasta, neljäs aalto keskittyi erityisesti proliferaatioon, terrorismiin ja arvaamattomiin valtioihin. (Knopf 2010, 1-7.)

Thomas Schellingin mukaan ydinaseet ja niiden käyttö ovat muuttaneet käsitystä sodasta. Aikaisemmin historiassa vihollisen siviiliväestö ja infrastruktuuri kärsivät vasta sodan päätyttyä, mutta ydinaseiden myötä voitto ei ole enää välttämätöntä pystyäkseen vahingoittamaan vihollista. Ydinaseet mahdollistavat vihollisten nopean tuhoamisen, joka tavallisilla aseilla veisi huomattavasti kauemmin. Ydinaseet eivät eroa tavallisista aseista tuhovoimaltaan, sillä ihmisillä on aina ollut riittävästi tuhovoimaa tuhota toinen

valtio täysin. Ero on siinä, että ydinaseilla kyetään estämään vihollista ampumasta takaisin, mikä tavallisilla aseilla on haastavaa tai liki mahdotonta. (Schelling 1966, 18-24.) Pitkän kantaman ilmavoimien kehittyminen mahdollisti valtion nopean pommittamisen ennen kuin sota ehtii kunnolla eskaloitua (Snyder 1961, 9).

Ydinaseiden valtavan ja nopean tuhovoiman vuoksi sota ei ole enää kilpailua sotilaallisesta voimasta. Sota ja sen uhka on muuttunut enemmän psykologiseksi kilpailuksi, jossa voiman sijaan kilpaillaan hermosta, kärsivällisyydestä, riskinotosta sekä paineensietokyvystä. Toisin kuin aikaisemmin historiassa, sotilasstrategiaa ei voida pitää enää pelkästään sotilaallisen voittoon tähtäävänä. Strategia perustuu nykyään enemmän pakottamiseen, uhkailuun ja pelotteeseen. Kyseiset sodan välineet ovat enemmän rankaisuvia, jolloin koko sotilasstrategia on muuttunut väkivallan diplomatiaksi. (Schelling 1966, 33-34.)

Koska ydinaseet ovat merkittävästi muuttaneet varsinkin suurvaltojen välisiä suhteita, tärkeintä on pyrkiä estämään sota, ei voittamaan sitä (Brodie 1978, 65). Pelotteen avulla valtio pyrkii puolustautumaan toisen valtion aggressiolta, joten pelotteen ylläpitäminen on ensisijaisesti puolustuksellinen keino. Patrick Morganin mukaan pelottaminen tarkoittaa sitä, että valtio A pyrkii estämään valtio B:n teon X uhkaamalla kovilla seurauksilla, mikäli valtio B tekee teon X. Toisin sanoen, valtio pyrkii estämään toisen valtion sotilaallisen aggression uhkaamalla tätä kovilla seurauksilla. Oleellista pelotteessa on uskottava rankaiseminen. Uskottavuutta lisää se, että ydinaseilla aiheutettu tuho valtiolle on suurempi kuin sen saama hyöty hyökkäyksestä. Tällöin hyökkäävän valtion tulisi luopua hyökkäyksestä. Pelotteeseen nojaava valtio ei saa olla aggressiivinen, sillä se luo mahdollisuuden, että toinen valtio suorittaa ydinaseiskun ennen varsinaisen pelotteen syntymistä. Ydinasepelkoon luottavalla valtiolla on oltava lisäksi jokin todellinen uhka, miksi valtio luo uskottavan pelotteen. Ilman uhkaa ei synny pelotetta. (Morgan 1977, 17-24.)

Tärkeää pelotteessa on saada kohde todella kokemaan uhan todeksi ja uskomaan valtion käyttävän tätä uhkausta. Pelote riippuu tiedonvälitysprosessista: informaation tulee olla pelotettavalle riittävän uskottava, jotta pelotettava ymmärtää joutuvansa kostoiskujen kohteeksi. Kyse on siis myös valtioiden välisestä retoriikasta ja tiedonvaihdosta, jolloin kyse on myös vallankäytöstä ja ydinase on sen tärkein symboli. Pelote voidaan jakaa kahteen eri merkitykseen: *laajaan* ja *suppeaan*. Laajassa merkityksessä pelotetta voidaan käyttää kaikkeen epätoivottavaan toimintaan uhkailemalla toimijaa ydinaseilla.

Suppea käsite rajaa pelotteen vain puolustukselliseen näkökulmaan. (Sivonen 1992, 20-22). Tässä tutkielmassa pelotetta käsitellään suppeassa merkityksessä, johtuen Naton puolustuksellisesta ulottuvuudesta.

Morgan (1977, 31-42) on jakanut pelotteen kahteen eri kategoriaan: *välittömään* ja *yleiseen*. Välitön pelote on tilannesidonnainen ja se asetetaan vain jotain tiettyä uhkaa kohtaa. Toimiakseen oikein se vaatii, että kahden valtion välinen suhde on vihamielinen ja toinen on vakavissaan suunnittelemassa hyökkäystä, minkä hyökkäyksen kohteeksi joutuneen valtion johtajat havaitsevat. Koska valtio on joutumassa hyökkäyksen kohteeksi, puolustavan valtion on uhattava käyttävänsä sotilaallista voimaa hyökkääjää kohtaan, jolloin hyökkäävä valtio luopuisi hyökkäyksestä. Yleinen pelote taas on jatkuva valtioiden välillä vallitseva pelote ja noudattaa hyvin pitkälti samaa kaavaa kuin välitön pelote. Yleisessä pelotteessa on mahdollinen sodan uhka, sillä jokin tai jotkut valtiot saattavat olla valmiita käyttämään sotilaallista voimaa edistääkseen intressejään. Valtioiden pelkäävät siis yleistä voimankäyttöä, ja vastaavat tähän uhkaan itse käyttämällä voimaa. Myös tässä pelotemallissa aggressiivinen valtio joutuu luopumaan voimankäytöstä, sillä se pelkää vastapuolen voimankäyttöä.

Pelote voi toimia myös *laajennettuna*. Laajennetussa pelotteessa valtio A suojelee valtiota B muiden valtioiden uhkauksilta. Pelote toimii muuten samoin kuin tavallinen pelote, mutta sodan uhka kohdistuu ensisijaisesti valtio B:hen. B:llä ei ole omaa riittävää pelotetta, joten A:n tehtävänä on suojella B:n aluetta ja intressejä ja estää B:tä joutumasta konfliktiin muiden valtioiden kanssa. Avaintekijät laajennettuun pelotteeseen ovat asevarustelu ja liittoumat. (Huth 1988, 424.)

Yhdysvallat aloitti laajennetun pelotteen ylläpitämisen kylmän sodan aikana, minkä tarkoitus oli alun perin suojella Länsi-Euroopan liittolaisia Neuvostoliiton ydinaseuhalta (Yost 2011, 1402). Nato, johon kuuluu suurin osa Länsi-Euroopan maista, luotti myös omaan pelotestrategiaan, jota kutsuttiin ”mieheksi ja kilveksi”. Niiden tehtävänä oli toimia Naton pelotteena ja puolustuksena. Miekka käsitti esimerkiksi pitkän matkan pommikoneet, joilla voitaisiin vastata aggressioon. Kilpeen kuului oleellisena osana tavallisten joukkojen lisäksi taktiset ydinaseet. Niiden tehtävänä oli toimia puolustuksellisenä keinona ja toimia pelotteena muita valtioita kohtaa. Ydinaseilla pyrittiin estämään muita valtioita käyttämästä niitä ja estämään aggressiot jäsenmaita kohtaan. (Snyder 1961, 120, 137-139.)

2.2.1 Rationaalisuus

Toimiva pelote koostuu useista eri tekijöistä. Niiden voidaan ajatella olevan *rationaalisuus*, *uskottavuus* ja *kapasiteetti*. Näitä kolmea tekijää tullaan tarkastelemaan seuraavaksi tarkemmin. Näistä on rationaalisuutta pidetty peloteteorian tärkeimpänä osana (Payne 2001, 39). Teorian oletuksiin kuuluu, että valtiojohtajat toimivat rationaalisesti. Ilman minkäläistä rationaalista käytöstä, ei pelotteen ylläpitäminen ole mahdollista. Käytännössä teoria rakentuu voimakkaasti oletukseen rationaalisesta päätöksenteosta, sillä uskottavuus ja kapasiteetti ovat riippuvaisia valtiojohtajien rationaalisesta käytöksestä.

Rationaalisuus voidaan ymmärtää päätöksenteon metodina, jossa otetaan huomioon informaatio, priorisoidaan arvot ja muodostetaan käsitys eri vaihtoehdoista. Näiden perusteella valitaan päätös, joka maksimoi hyödyn (Payne 1996, 52). Rationaalisuuden ei kuitenkaan tarvitse olla pelotteessa täydellistä rationaalisuutta. Morganin mukaan pelotetta ei tarvittaisi, mikäli valtiojohtajat olisivat päätöksenteossaan täydellisen rationaalisia. Hyökkäävän valtion johtajat pystyisivät laskelmoimaan, että heidän tuleva strategiansa johtaa toisen valtion pelotteeseen, jolloin strategia olisi epäonnistunut. Tällöin heidän pitäisi käyttää jotain muuta vaihtoehtoa, joka ei johtaisi siihen, että valtio loisi pelotteen. Tästä johtuen pelote on esimerkki epätäydellisestä maailmasta, jota johtavat epätäydellisen rationaaliset johtajat. Epätäydellisessä maailmassa johtajat joutuvat tekemään päätöksiä, jotka eivät ole aina täydellisen rationaalisia. Ihmisiltä puuttuvat tarvittava aika ja informaatio, tavoitteet voivat olla sekavia ja vahinkoja ei voida koskaan sulkea pois. (Morgan 1977, 79-81.)

Morganin mukaan valtiojohtajat pyrkivät kuitenkin rationaalisuuteen päätöksiä tehdessään. He tekevät parhaansa selvittääkseen miten saavuttaa omat tavoitteet, mitkä ovat valtion resurssit ja mitkä vaihtoehdot ovat realistisia. Valtiojohtajat pyrkivät siis olemaan laskelmoivia samalla tiedostaen sen, että päätökset eivät välttämättä aina ole täydellisiä (Morgan 1977, 82). Erityisesti kriisitilanteissa, jotka tapahtuvat nopeasti, valtiojohtajilla on hyvin vähän informaatiota vastapuolen tavoitteista, keinoista ja vaihtoehdoista (Jervis 1982, 23). Paineet, epävarmuus ja kiire altistavat johtajat epärationalisille päätöksille. Tilanteen todellisen kuvan jäädessä hämäräksi, päättäjät

saattavat altistua omille uskomuksille ja ideologioille, jotka vähentävät rationaalisen päätöksen mahdollisuutta (Sivonen 1992, 70).

Oletuksena peloteteoriassa on, että molemmat osapuolet toimivat rationaalisesti. Kumpikin osapuoli pyrkii keräämään mahdollisimman paljon informaatiota toisesta valtiosta. Molemmat laskevat voitot ja tappiot kustakin vaihtoehdosta, ja laskevat millä vaihtoehdolla on suurin mahdollisuus onnistua ja millä pienin. Näiden laskelmien mukaan arvioidaan, mitä toinen osapuoli saattaa tehdä ja sen avulla valitaan paras mahdollinen vaihtoehto. Kansainvälisestä anarkiasta johtuen päätökset keskittyvät erityisesti valtioiden turvallisuuteen. (Morgan 2003, 12.)

Turvallisuus korostui kylmässä sodassa, jossa molemmat osapuolet olettivat toisen osapuolen käyttäytyvän rationaalisesti. Naton ja sen jäsenmaiden ydinasepelote nojasi uskoon Neuvostoliiton johtajien rationaalisesta päätöksenteosta. Pelotteen ajateltiin olevan riittävä estämään aggressiot, sillä Neuvostoliiton käyttäytyminen olisi rationaalista eikä se olisi ollut valmis kärsimään kestäättömiä tappioita. (Payne 1996, 5.)

Schelling muotoili rationaalisuuden pelotteessa täysin eri näkökulmasta. Hänen mukaansa pelotepolitiikka ei voi olla ennakoitavaa eikä laskelmoivaa, sillä pelotteen viestiminen ei ole tällöin uskottavaa. Tärkeintä pelotteessa on saada vastustaja todella uskomaan, että valtio kykenee tekemään vastaiskun herkästi ja suurella voimalla. Toimiva pelote vaatii vastapuolen todellisen uskon siitä, että valtio on valmis toteuttamaan mittavan vastaiskun. Tarkan rationaalisuuden varaan laskeva johtaja ei siis välttämättä kykene luomaan uskottavaa pelotetta. Luomalla kuvan arvaamattomasta käyttäytymisestä, voi tietyissä tilanteissa saada tahtonsa läpi helpommin. Schellingin mukaan joskus on viisaampaa antaa kuva irrationaalisesta ja arvaamattomasta käyttäytymisestä, mikä itsessään on rationaalinen malli, mikäli tilanne on hallinnassa ja kyse on viestin välittämisestä. Tällaisesta käyttäytymisestä on puhuttu *irrationaalisuuden rationaalisuutena*. (Schelling 1966, 37-38.)

Irrationaalisuus päätöksenteossa voi myös muodostua valtion epäonnistuttua sovittamaan yhteen voitot, tappiot ja saavutukset tai laskelmoituaan niiden tekijät väärin. Tällöin irrationaalisuuden voi liittää osaksi valtion doktriinia, sillä valtiojohtajilta puuttuu kokonaiskuva tilanteesta tai oma ideologia vaikuttaa päätöksentekoon. Yleisesti irrationaalisuus tekee valtion ulkopolitiikasta ennemmin

uhkarohkeaa kuin varovaista. Snyderin mukaan irrationaalisuus rationaalisuuden muotona pelotteessa aiheuttaa ongelmia erityisesti demokraattisissa maissa. Niiden maiden on vaikea poliittisesta paineesta johtuen luoda itselleen irrationaalista ulkopoliittikkaa. Naton jäsenmaiden, joista kaikki ovat demokraattisia valtioita, tulisi luottaa siten enemmän rationaaliseen päätöksentekoon. Epädemokraattisissa maissa irrationaalisuuden rationaalisuus saattaa onnistua helpommin, koska kansalaiset eivät voi vaikuttaa yhtä paljon valtiojohtajien päätöksentekoon. (Snyder 1961, 25.)

Rationaalinen päätöksenteko pelotepoliitikassa ei ole siis ongelmatonta. Ihmisten liiallinen itseluottamus omiin kykyihin analysoida informaatiota ja tehdä sen perusteella päätöksiä johtaa yleensä väärin ratkaisuihin. Liiallinen itseluottamus johtuu usein väärästä tavasta käsitellä informaatiota, sitoa ratkaisuja liikaa menneisyyden tapahtumiin sekä itsetietoisuuden puutteesta, jolloin omat ideologiat ja oletukset saavat liian suuren osuuden päätöksenteossa. Informaatiota on saatavilla paljon, mutta ihmiset pystyvät käsittelemään vain rajallisen määrän sitä, ja siksi sen tulkinta saattaa johtaa väärin johtopäätöksiin. Esimerkiksi valtioilla saattaa olla vaikeuksia tunnistaa vastapuolen intressit, mikä aiheuttaa oman päätöksenteon epäonnistumisen. Liian vahva usko omaan ideologiaan estää ihmisiä näkemästä erilaisia ratkaisuja, jotka olisivat rationaalisuuden kannalta parempia. (Jervis 1982, 20-29; Payne 2001, 39-40.)

2.2.2 Uskottavuus

Valtiojohtajien on oltava rationaalisia, jotta valtio voi kasvattaa oman pelotteensa uskottavuutta. Uskottavuus ei tarkoita kapasiteettiä, jolla mahdollista hyökkääjää rangaistaan, vaan todellista halua toteuttaa vastaisku. Puolustajan uskottavuuteen vaikuttaa neljä tekijää: (1) alueellisten tavoitteiden ja muiden aineettomien arvojen merkitys; (2) taistelun arvioidut kustannukset; (3) todennäköisyys onnistua suojelemaan alueellisia tavoitteita; (4) mahdollisuus muihin tuleviin hyökkäyksiin, jotka suuntautuvat eri tavoitteisiin. Valtio pyrkii joko minimoimaan kustannukset tai maksimoimaan voitot. Hyökkääjä joutuu tällöin arvioimaan hyökkäyksestä saavutetut edut ja arvioimaan puolustavan valtion uskottavuutta vastata hyökkäykseen. (Snyder 1961, 13-14.)

Hyökkääjän epävarmuuteen vaikuttaa miten onnistunutta puolustajan neuvottelu on. Onnistuneilla neuvotteluilla puolustaja voi lisätä hyökkääjän epävarmuutta, ja siten

lisätä omaa uskottavuutta. Huonolla neuvottelustrategialla on päinvastainen vaikutus. Neuvottelustrategiassa on kaksi keinoa: diplomatia ja armeija. Diplomatian avulla valtio voi valita politiikakseen vastarinnan tai myöntövyyslinjan hyökkääjän suhteen. Armeijan avulla valtio voi harkita miten suurella voimalla se vastaa aggressioon. (Huth 1988, 430.)

Hyvästä neuvottelustrategiasta huolimatta puolustavan valtion laskelmia vaikeuttaa epätietoisuus vihollisen hyökkäyksestä ja se, minkälaisia laskelmia kustannus-voitto - näkökulmasta tulisi tehdä. Sen on siis vaikea arvioida, mikä keino olisi riittävä estämään hyökkäys. Myöskään hyökkäävä valtio ei voi olla varma toisen valtion rationaalisuudesta ja siitä, miten valtio laskee kustannukset ja voitot. Tästä syystä täyttä varmuutta puolustavasta valtion uskottavuudesta ei voi saada, vaan valtion on karkeasti arvioitava mitä puolustava valtio puolustaa. (Snyder 1961, 14.) Mikäli hyökkääjä arvioi, että puolustajalla ei ole suurta intressiä puolustaa aluetta, hyökkäyksen todennäköisyys kasvaa. Mitä tärkeämpi alue on, sitä todennäköisemmin valtio on valmis puolustamaan voimakkein (Huth 1988, 429). Kyseessä on siis molemminpuolinen loputon arviointikehä, jossa molemmat valtiot pyrkivät parhaansa mukaan arvioimaan toisen valtion uskottavuutta.

Naton alueellisen puolustuksen uskottavuutta nosti viides artikla. Naton intressi puolustaa Eurooppaa oli kylmän sodan aikana suuri, sillä liittouman kulmakivi on aina ollut kollektiivinen puolustus. Artiklan toimivuutta on vaikea tarkastella, sillä sitä ei käytetty kertaakaan kylmässä sodassa. Peloteorian näkökulmasta Natolla oli siis riittävä uskottavuus pelotteessaan, mutta toisaalta on vaikea todistaa oliko Neuvostoliitto ylipäätään halukas hyökkäämään Länsi-Eurooppaan. Hyökkäyksestä olisi tullut molemmille osapuolille kuitenkin kustannusnäkökulmasta hyvin kallis, ja se osaltaan esti kylmän sodan eskaloitumista (Morgan 2003, 37).

Kustannusten kasvattamiseksi ja uskottavuuden saamiseksi valtiolla tulee olla tahto toteuttaa uhkaus, jolloin se tarvitsee riittävät asevoimat, jotta se kykenee suorittamaan kestäättömät tappiot hyökkääjälle. Toisen valtion tulee olla tällöin tietoinen puolustavan valtion kyvystä toteuttaa uhkaus. Hallitusten tulee miettiä, miten paljon he ovat valmiita jakamaan tietoja asevoimistaan vieraille valtiolle. Ilman minkäänlaista informaation jakamista, esimerkiksi ydinasearsenaalista, puolustavan valtion uskottavuus heikkenee, sillä hyökkääjä ei ole tietoinen toisen valtion mahdollisuudesta toteuttaa uhkaus. Kyse ei ole kapasiteetin määrästä, vaan kyvystä saada hyökkäävä

valtio ymmärtämään, että vastaisku on mahdollinen. Tämä mahdollistaa myös bluffaamisen valtioiden välillä, sillä molemmat voivat esittää omistavansa suuremman kapasiteetin, mitä niillä todellisuudessa on. Kommunikaation maiden välillä tulee olla myös selvää, jotta puolustavan valtion pelote tulee selkeästi ilmi. (Morgan 2003, 16-17.)

Uhkailuja ydinasevaltioiden välillä voidaan tarkastella myös peliteoreettisesta näkökulmasta, jota kutsutaan *uhkapelaamiseksi* (brinkmanship). Kyseessä on ulkopoliittikan malli, jolla pyritään ajamaan tilanteita täystuhon partaalle, jotta saataisiin itselle paras mahdollinen tulos. Ydinaseiden kannalta se on uhkaus, joka mittaa sen uskottavuutta. Jos valtio toteuttaa oma uhkauksensa, eikä toinen valtio peräänny, tilanne saattaa eskaloitua ydinsotaan. Jos toinen valtio peräänny, saa toinen valtio itselleen parhaan mahdollisen tuloksen. Lopputulokseen vaikuttaa miten uskottava on toisen valtion uhkaus. (Schelling 1966, 99-100.)

Mikäli hyökkäävä valtio ei pidä toisen valtion pelotetta uskottavana ja ryhtyy aggressiivisiin toimiin, puolustajan sotilaalliset vaihtoehdot voidaan jakaa kahteen eri strategiaan: *torjumiseen* tai *rankaisemiseen*. Torjumisella tarkoitetaan perinteisiä asevoimia, joilla pyritään estämään toisen valtion tavoitteet, esimerkiksi aluevaltauksia. Rankaisemisella tarkoitetaan puolestaan lähinnä ydinaseiden käyttöä. Ydinaseilla uhkailu voidaan ymmärtää rationaaliseksi toimeksi estää hyökkäys, mutta sen toteuttaminen tuottaa ongelman: ydinaseiskulla ei välttämättä pystytä saamaan takaisin menetettyjä alueita. Isku lisää myös riskiä vastapuolen ydinaseiskuun, jolloin puolustaja joutuu maksamaan suuren hinnan menetyksestä alueesta. (Snyder 1961, 16.)

Ydinaseisku aiheuttaa moraalisia ongelmia, sillä sitä ei pidetä hyväksyttävänä strategiana. Se aiheuttaisi runsaasti kritiikkiä kotimaan lisäksi myös muista valtioista. Ydinaseista on muodostunut erityisesti länsimaissa tabu⁹: niitä pidetään niin hirveinä aseina, että niitä ei saa enää koskaan käyttää uudestaan (Quester 2006, 14). Isku saattaisi lisätä myös muiden maiden halukkuutta hankkia ydinase, mitä nykyiset ydinasemaat ovat vastustaneet. Lisäksi iskun aiheuttama siviilikuolleisuuden määrä hillitsee halukkuutta vastata aggressioon ydinasein (Huth 1988, 428). Lopulta menetetty alue saattaa tulla huomattavasti halvemmaksi kuin konfliktin eskaloiminen ydinsotaan. Puolustajalla on siis vahva kannustin rikkoa oma uhkauksensa, minkä hyökkääjä voi

⁹ Ydinasetabu on sikäli ongelmallinen käsite peloteorian kannalta, että se estää valtioita käyttämästä ydinaseita, mikä puolestaan estää kestävämmällä tuhoilla uhkailun. Ydinasetabu ei varsinaisesti ole kuulunut peloteorian käsitteisiin, koska se heikentää ydinasepelotteen toimivuutta. Edellä mainituista syistä ja tutkielman rajauksesta johtuen, ydinasetabua ei tarkastella lähemmin tässä tutkielmassa.

käyttää hyväksensä, jos se kokee, että valtion rankaiseminen ei ole uskottava. (Snyder 1961, 16.)

Morganin mukaan uskottavuutta on vaikea tutkia pelotteessa, sillä tutkitut tapaukset antavat vain vähän todisteita uskottavuuden vaikutuksista. Tutkituissa tapauksissa epäonnistuminen ei ole usein johtunut puolustavasta valtiosta. Puolustajan maine on oleellinen tutkimusten kannalta, mutta sen tutkiminen on hankalaa, sillä luotettavia lähteitä on vähän. On vaikea arvioida mitkä lähteistä vaikuttavat suoraan pelotteeseen (Morgan 2003, 102-103). Maineen syntyminen ja sen ylläpito sekä vaikutus uskottavuuteen, on edelleen epäselvä. Toistaiseksi on mahdotonta ennustaa miten tietty maine vaikuttaa valtion uskottavuuteen muiden silmissä (Jervis 1982, 9).

2.2.3 Kapasiteetti

Ydinaseiden käyttö on siis hyvin riskialtis keino suojella valtiota aggressiolta. Niiden käyttö pelotteessa voidaan jakaa kolmeen eri käyttötarkoitukseen: *ennaltaehkäisevään iskuun, ensi-iskuun ja vastaiskuun*. Ennaltaehkäisevällä iskulla valtio A pyrkii estämään valtio B:n kyvyn iskeä ensin. A pelkää B:n valmistelevan ensi-iskua, jolloin A alkaa valmistella omaa iskuaan. B kuitenkin huomaa A:n pelon, jolloin B alkaa lisätä omaa varusteluaan, jolla kykenisi iskemään ensin, vaikka alun perin B:llä ei ollut aikomusta tehdä iskua toiseen valtioon. A huomaa B lisäävän omaa varusteluaan ensi-iskun pelossa, jolloin A:n kannustin iskeä kasvaa. Tämän pelossa B jatkuvasti lisää omaa varusteluaan, jolloin syntyy loputon varustelukilpailu, joka voi päättyä jommankumman iskuun, vaikka lähtökohtaisesti kumpikaan valtio ei ajatellut käyttävänsä voimaa. (Snyder 1961, 105.)

Ennaltaehkäisevän iskun todennäköisyys kasvaa silloin, mikäli A:lla on ydinaseita ja B on vasta kehittämässä niitä. Jos molemmilla osapuolilla on jo oma ydinaseistus, todennäköisyys ennaltaehkäisevään iskuun on pieni. Todennäköisyys kasvaa myös silloin, jos toisella valtiolla on merkittävä etu tehdä ensi-isku, sodan uhka on olemassa ja toinen osapuoli uskoo toisen tekevän ensi-iskun. (Snyder 1961, 105-109.) Ennaltaehkäisevässä iskussa on siten paljon turvallisuusdilemman piirteitä.

Ensi-iskulla on paljolti sama funktio kuin ennaltaehkäisevällä iskulla. Toisin kuin ennaltaehkäisevässä iskussa, tarkoituksena ensi-iskussa ei ole tuhota toisen valtion

mahdollisuutta omaan ensi-iskuun, vaan tuhota vihollisen vastaiskukyky. Tällöin toisella valtiolla on jo mahdollisuus ensi-iskuun ja oma ydinasearsenaali. Iskulla pyritään tuhoamaan vihollisen sotilaallisia kohteita, erityisesti niitä, joissa säilytetään ydinaseita. Tavoitteena on estää vihollista enää käyttämästä ydinaseita, jolloin hyökkäävä valtio saa yliotteen maiden välisissä suhteissa. Ensi-isku voidaan myös tehdä siviilikohteisiin, mikä ei tosin ole strategisesti järkevää, mikäli tarkoituksena on tuhota vastaiskukyky. Isku siviilikohteisiin jättää toiselle valtiolle mahdollisuuden suorittaa vastaisku ydinaseilla vastapuolen kaupunkeihin. (Snyder 1961, 54-55.)

Vastaisku on vastaus toisen valtion ensi-iskuun ja toimivan pelotteen kannalta hyvin tärkeää. Valtion on ylläpidettävä vastaiskukykyä, jotta se tarvittaessa pystyy vastamaan ensi-iskuun samalla tai suuremmalla voimalla. Vastaiskulla pyritään saamaan niin kestävä tappio hyökkääjälle, että hyökkäystä ei kannata suorittaa. Tällöin vastaiskukyvystä saatu pelote-efekti on niin suuri, että hyökkääjän on mietittävä strategiaansa uudelleen (Zagare & Kilgour 2000, 291). Toimiva vastaiskukyky vaatii, että joidenkin ydinaseiden on selvitävä ensi-iskusta. Mikäli kaikki ydinaseet sijoitetaan yhteen paikkaan, on vihollisen helppo tuhota koko ydinasearsenaali yhdellä iskulla. Vaikka osa ydinaseista säilyisikin iskusta käyttökelpoisina, voi ydiniskun jälkeinen tuho estää ydinaseiden laukaisemisen. Tästä syystä valtiolla tulee olla ydinaseita, joita ei pysty helposti tuhoamaan. Oleellisia keinoja tähän ovat liikuteltavat laukaisinalustat ja sukellusveneet. (Snyder 1961, 73.)

Valtion tulee ydinaseiden käyttämisen lisäksi miettiä myös sitä, mihin niillä isketään. *Counterforce*-politiikalla pyritään iskemään vihollisen ydinasevoimiin, sotilaskohteisiin, sotateollisuuden varastoihin ja tärkeimpiin resursseihin. *Countercity*-politiikalla isketään puolestaan väestökeskuksiin, tehtaisiin ja taloudellisiin kohteisiin. Kiista kumpaa kohdepolitiikkaa tulisi käyttää, on jakanut alan tutkijoita. *Counterforce*-politiikan kannattajat pitävät iskuja sotilaskohteisiin riittävänä pelotteena, sillä se voisi kyetä tuhoamaan vastustajan vastaiskukyvyn. Lisäksi ydinsotaa voitaisiin kyetä rajoittamaan pelkästään sotilaskohteisiin, jolloin siviiliväestö ei kärsisi iskusta. Arvostelijoiden mukaan *counterforce*-politiikka johtaa ensi-iskun kannattavuuden nousuun, sillä molemmat pyrkivät tuhomaan toisen vastaiskukyvyn. Tämä johtaisi käytännössä nollasummapeliin¹⁰. Se kasvattaisi asevarustelua kummankin osapuolen

¹⁰ Nollasummapeli on peliteoreettinen tilanne, jossa toisen osapuolen voitot ovat aina pois muilta osapuolilta (Zagare & Kilgour 2000, 18).

kohdalla ja lisäisi kriisiepävakautta. (Sivonen 1992, 23-25.) Counterforce-politiikka on kuitenkin edelleen jokaisen ydinasevaltion pääpolitiikka.

Countercity-politiikan kannattajat korostavat sen luomaa kriisivakautta. Ydinaseiden maalittaminen kaupunkeihin aiheuttaisi niin paljon tuhoa, että molemmat valtiot kokisivat täydellisen tuhon. Tästä skenaariosta on käytetty termiä *keskinäinen varmistettu tuho* (mutual assured destruction). Se takaisin sen, että valtioiden ei tarvitsisi panostaa ydinaseiden kehittämiseen, sillä nykyinen tekniikka riittää hyvin tuhoamaan kokonaisia kaupunkeja. Countercity-politiikassa riittäisi minimaalinen pelote, sillä kummankaan osapuolen ei tarvitse pelätä vastaiskukyvyn menettämistä ja kapasiteettia ei tarvitse käyttää ensi-iskuihin tai ennaltaehkäiseviin iskuihin. Kyseinen kohdepolitiikka on saanut kuitenkin kannatusta vain akateemisella tasolla, johtuen korkeasta siviilikuolleisuuden määrästä ja kulttuurillisista tuhoista. (Sivonen 1992, 23-25.)

Kummankin valtion tulee olla siis valmis kärsimään mittavat tappiot kohdepolitiikasta huolimatta. Tämä tarkoittaa sitä, että kumpikaan valtio ei pyri estämään kokonaan toisen valtion mahdollisuutta käyttää ydinaseita. Esimerkiksi ohjuskilpien rakentaminen on toimivan pelotteen kannalta suuri riski, sillä se luo epätasapainon maiden välille. Ohjuskilvet luovat epästabiilisuutta pelotteeseen ja kasvattavat ennaltaehkäisevän iskun mahdollisuutta. Pelote on siis stabiili, mikäli molemmat valtiot voivat joutua ydinaseiskun kohteiksi. (Payne 1996, 49.)

Koska valtiot eivät voi rakentaa ohjuksia torjuvia puolustuksellisia järjestelmiä, ratkaisuksi jää ydinaseiden lisääminen. Tämä saattaa johtaa hallitsemattomaan ydinasekilpavarusteluun. Mahdollisimman suurella kapasiteetillä pyritään varmistamaan vastaiskukyky ja estämään vihollisen yllätyshyökkäyksen hyöty, jotta ydinaseita jäisi käytettäväksi ensi-iskun jälkeenkin. (Freedman 1981, 196). Kilpavarustelu luo pelotteeseen kuitenkin epästabiilisuutta kummankin pyrkiessä saavuttamaan turvallisuusmarginaalia. Ratkaisuksi hallitsemattomaan kilpavarusteluun on luotu erilaisia ydinaseita rajoittavia sopimuksia ja asevalvontasopimuksia.

Ydinaseita rajoittavilla sopimuksilla pyritään rajoittamaan ydinaseiden määrää sekä estämään ydinaseiden kehittämistä ja ylläpitämistä tietynlaisia aseita. Esimerkiksi vuonna 1987 allekirjoitettu INF-sopimus kielsi Yhdysvaltoja ja Neuvostoliittoa käyttämästä ja kehittämästä keskipitkän matkan (500–5500 km) ohjuksia. Asevalvonnan

avulla yritetään estää ydinaseiden leviäminen. Tavoitteena on siis estää uusien ydinaseiden syntymistä ja pyrkiä luomaan stabiilisuutta pelotteeseen ja kansainvälisiin suhteisiin (Morgan 2003, 94). Ydinaseiden leviämisestä on tullut merkittävä ongelma varsinkin kylmän sodan jälkeen (Payne 1996, 18).

2.3 Peloteteoria kylmän sodan jälkeen

Neuvostoliiton hajoaminen 1990-luvun alussa päätti toisen maailmasodan lopusta alkaneen kylmän sodan. Kansainvälinen järjestelmä koki radikaalin muutoksen, sillä ainoaksi supervallaksi jäi Yhdysvallat. Peloteteoria, joka oli rakentunut Neuvostoliiton ja Yhdysvaltojen välisen kilpailun mukaan, joutui kehittämään teoriaa kylmän sodan jälkeiseen maailmaan. Suuri käännekohta oli vuoden 2001 Yhdysvaltoihin tehty terroristi-iskut. Terrorismin vastainen sota käynnisti peloteteoriatutkimuksessa uuden suuntauksen, jossa alettiin tutkia pelotteen käyttöä terroristeja ja arvaamattomia valtioita kohtaan. Suuresta murroksesta huolimatta tutkijat pitivät pelotetta edelleen relevanttina ja mahdollisena uudessa kansainvälisessä järjestelmässä. (Knopf 2010, 1-2.)

Uusi aikakausi tarkoitti myös muutoksia Natolle ja sen ydinasepelotteelle. Neuvostoliiton lakkauttamisen jälkeen liittouma koki uusia haasteita. Näiden voidaan ajatella olevan *proliferaatio*, *terrorismi*, *arvaamattomat valtiot* ja mahdolliset uudet konfliktit *suurvaltojen* kanssa. Tässä luvussa tullaan tarkastelemaan näitä neljää eri lähtökohtaa ja sitä, miten peloteteoria on mukautunut uuden aikakauden haasteisiin.

2.3.1 Proliferaatio

Proliferaatio¹¹ nousi merkittäväksi ongelmaksi heti kylmän sodan jälkeen. Ydinaseiden leviäminen terroristien ja arvaamattomien valtioiden käsiin loi uuden turvallisuusuhan erityisesti liittouman jäsenmaille, sillä ydinaseuhka kohdistui ensisijaisesti Eurooppaan. Proliferaatio synnytti suurimpia ongelmia Yhdysvalloille, sillä laajennetun pelotteen mukaisesti maa voisi joutua myös ydinaseiskun kohteeksi. Ydinaseet terroristeilla tai arvaamattomien valtioiden johtajilla loisivat siten suoran uhan länsimaille, sillä

¹¹ Proliferaatio tarkoittaa hallitsematonta ydinaseiden leviämistä (Payne 1996, 18).

joukkotuhooaset aggressiivisten johtajien käsissä voisivat johtaa ennalta arvaamattomiin seurauksiin. (Payne 1996, 21-22.)

Toiseksi ongelmaksi proliferaatiossa muodostui se, että mikäli yksi alueellinen toimija hankkisi ydinaseen, voisi se kannustaa muita saman alueen toimijoita myös hankkimaan ydinaseen, jolloin ydinasetoimijoiden määrä kasvaisi nopeasti ja hallitsemattomasti. Ydinsodan uhka voisi siten kasvaa alueellisesti ja johtaa lopulta globaaleihin ongelmiin. Lisäksi ydinaseellinen toimija tuottaisi länsimaiden näkökulmasta ongelmia, sillä länsimaat ovat olleet valmiita puuttumaan alueellisen toimijan aggressiiviseen ja imperialistiseen politiikkaan. Ydinaseet aggressiivisen toimijan hallussa voisivat antaa kyseiselle maalla vapaat kädet toteuttaa omaa politiikkaansa. (Payne 1996, 25-26.)

Näistä syistä proliferaatio on noussut tärkeäksi agendaksi ydinaseille ja ydinaseiden leviämiseen on alettu kiinnittää enemmän huomiota. Ydinaseiden estelyistä ja asevalvonnasta huolimatta, monet toimijat ovat yhä halukkaita hankkimaan ydinaseita. Kansainvälisen anarkian luoma turvattomuuden tunne selittää osaltaan, miksi ydinaseita halutaan edelleen hankkia. Ydinaseet ovat edelleen houkutteleva vaihtoehto, sillä ne antavat uskottavuutta valtiolle ja voivat estää alueellisen sodan uhan sekä antavat pontta omaan diplomatiaan (Monteiro & Debs 2014, 12). Ydinaseiden funktio turvallisuuspolitiikassa ei ole siis muuttunut kylmän sodan jälkeen eikä kansainvälinen painostus ole täydellisesti onnistunut estämään ydinaseiden leviämistä.

Ydinaseiden hankkiminen ei kuitenkaan ole helppoa proliferaation vastaisen työn takia. Vipin Narang on jakanut ydinaseiden hankkimisen strategiaan neljään eri ulottuvuuteen: (1) *suojaamiseen*, (2) *pyrähdykseen*, (3) *piilottamiseen* ja (4) *suojattuun tavoitteeseen*. (1) Suojaamisessa toimijalla on kyky valmistaa oma ydinase, mutta ei tahtoa. Siinä kuitenkin jätetään vaihtoehto auki eikä valtio tällöin ole valmis lupaamaan, ettei se koskaan valmistaisi ydinaseita. Tilanteiden muuttuessa valtio voi kuitenkin nopeasti alkaa valmistaa omia ydinaseitaan. (2) Pyrähdystrategialla valtio pyrkii hankkimaan ydinaseen niin nopeasti kuin mahdollista. Tämä tarkoittaa sitä, että valtio ei piittaa muiden valtioiden tai kansainvälisten toimijoiden vastustuksesta, ja ydinaseen tavoittelu on avointa. Pyrähdyks on usein nopein tapa saavuttaa ydinase, mikäli valtio kykenee olemaan vielä immuuni taloudellisille sanktioille ja sotilaallisille uhkauksille. (3) Piilottaminen on päinvastainen strategia kuin pyrähdyks. Piilottamisstrategialla valtio pyrkii valmistamaan ydinaseita salassa. Niiden saaminen on tällöin hitaampaa, mutta valtio on piilossa muiden painostuskeinoilta. Onnistuessaan valmistamaan ydinaseen

salassa, valtio on onnistunut hyvin strategiassaan, sillä se on saanut ydinaseen ilman seuraamuksia. Toisaalta kiinni jäädessään monien vuosien panostukset menevät täysin hukkaan ja valtiota rangaistaan. (4) Suojatussa tavoittelussa ydinaseita tavoitteleva valtio saa suojelua joltain toiselta valtiolta. Yleensä suojelija on jokin suurvalta, joka omistaa ydinaseita. Tällöin valtio voi kehittää omaa ydinasetta ilman pelkoa mahdollisista muiden valtioiden tai järjestöjen sanktioista. (Narang 2016, 117-122.)

Proliferaatio koskee siis pääasiassa terroristeja sekä arvaamattomia valtioita, mutta ei sulje kuitenkaan pois muita valtioita, joita länsimaat eivät luokittele arvaamattomiksi valtioiksi. Pääasiallinen proliferaation vastainen työ tehdään kuitenkin kahta edellä mainittua kohtaan. Seuraavassa kahdessa luvussa tullaan tarkastelemaan tarkemmin proliferaatiota ja ydinasepelotetta terrorismia ja arvaamattomia valtioita kohtaan.

2.3.2 Terrorismi

Knopfin (2010, 10) mukaan pelotetta terrorismia¹² vastaan voidaan käyttää kolmella eri tavalla: *epäsuoralla pelotteella*, torjumisella ja rankaisemisella. Epäsuora pelote ei kohdistu suoraan valtiota kohtaan, vaan kohdistetaan niihin toimijoihin, jotka voivat hyötyä valtion toimista. Vaikka pelote ei kohdistu valtioon suoraan, sen avulla pyritään saamaan valtio mukaan terrorismin vastaisen sotaan, mikäli valtiolla on ratkaiseva rooli kyseisessä sodassa. Epäsuoran pelotteen avulla voidaan myös uhkailla valtioita, joiden tiedetään tukevan terrorismia suoraan tai epäsuorasti. Tarkoituksena on yrittää vaikuttaa valtiojohtajiin, joilla on kytköksiä kolmannen osapuolen toimijoihin. Pelotteen avulla johtajat pyritään saamaan luopumaan terrorismin tukemisesta. Koska pelotteen on tarkoitus lopettaa valtion terrorismin tukeminen, epäsuora pelote toimii huonosti niitä toimijoita kohtaan, jotka eivät ole riippuvaisia mistään valtiosta. (George 2003, 465-466.)

Torjuminen kattaa laajan vaihtoehdon eri ratkaisuja ja se on hallinnut teoreetikkojen ajattelua (Litwak 2017, 57-58). Kotimaissa torjuminen noudattaa samaa kaavaa kuin valtiollisten toimijoiden torjuminen. Sen avulla valtio pyrkii estämään terroristi-iskujen tapahtumisen kotimaassa. Oletuksena on, että terroristin halu tehdä isku vähenee, mikäli valtiolla on riittävän suuret resurssit estää isku. Epävarmuus ja epäonnistumisen riski

¹² Terrorismi tarkoittaa harkittua väkivallan käyttöä, jonka tarkoitus on vaikuttaa päätöksentekoon pelon avulla (Goodwin 2006, 2028).

vähentävät halukkuutta yrittää tehdä iskua. Torjuminen ei välttämättä estä koko iskua, sillä moni terroristi on joka tapauksessa valmis kuolemaan. Sillä voidaan saada kuitenkin estettyä tuhoisimmat iskut kokonaan. (Davis & Jenkis 2002, 15-16.) Torjuminen ulkomailla on ensisijaisesti käsittänyt keinoja, joilla terroristeja estetään saamasta joukkotuhoaseita ja parannetaan ydinaseisiin kelpaavan materiaalin turvallisuutta (Litwak 2017, 57).

Rankaiseminen pelotteessa tarkoittaa iskuja terroristeille tärkeisiin kohteisiin. Käytännössä tällaisia kohteita voivat olla terroristien itsensä lisäksi esimerkiksi terroristien piilopaikat, perheet ja tukijat. Rankaiseminen terrorismin estämisessä on jakanut peloteteoreetikkoja eniten. Osa teoreetikoista on sitä mieltä, että iskut kyseisiin kohteisiin ovat kannattavia, sillä ne muistuttavat terroristeja, että jokaisella teolla ja iskulla on hintansa. Ainut tapa estää terroristi-iskut on iskeä kovaa takaisin, jolloin vastaiskun pelossa terroristien halu iskeä vähenee. Iskuja voisi tehdä myös terroristeille tärkeisiin uskonnollisiin paikkoihin (Kts. esim. Merari 2002, 26-31). Tämän kaltaisia rankaisuja on kritisoitu laajalti. Ydinaseiden käyttäminen terroristeja kohtaan luo moraalisen ongelman, sillä iskuissa saattaa kuolla runsaasti siviiliväestöä, jolla ei ole mitään yhteyttä terroristijärjestöihin. Viattomien ihmisten kuolema saattaa päinvastoin lisätä terroristien kannatuksen määrää, varsinkin jos terroristien tarkoituksena on provosoida ulkomaita massiiviseen iskuun. Ydinaseisku pyhiin paikkoihin aiheuttaisi saman ongelman. Isku symbolisiin kohteisiin toimisi todennäköisesti enemmän provosointina ja lisäisi samaan tapaan terroristien kannatusta. (Knopf 2010, 14-16.)

Ydinaseiden käyttö tavallista terrorismia vastaan on siis hyvin ongelmallista. Tästä syystä neljännen aallon tutkijat ovat pyrkineet tarkastelemaan spesifejä tapauksia. Näistä merkittävin on terroristien ydinaseet. Terroristien hallussa olevat ydinaseet on skenaario, jossa palataan takaisin peloteteorian lähtökohtiin, eli ydinaseiskujen estämiseen. Samaan tapaan kuin tavallisessa terrorismissa, ydinaseterrorismissa pelotteena käytettäisiin vastaiskua, joka kohdistuisi myös terroristien perheenjäseniin, kouluihin, infrastruktuuriin ja maatalouteen. (Knopf 2010, 17.)

Edellä mainitut keinot luovat saman poliittisen ja moraalisen ongelman, kuin rankaiseminen ydinaseilla tavallisia terroristeja vastaan. Siksi Colby ehdottaa, että suoran vastaiskun sijaan länsimaiden tulisi käyttää samankaltaista epäsuoraa pelotetta kuin George ehdotti myös ydinaseterrorismin kannalta. Epäsuoralla pelotteella pyrittäisiin vaikuttamaan terroristeja tukeviin tahoihin, jotka kykenisivät antamaan

ydinaseita terroristeille. Ydinaseiden painostuksen avulla voitaisiin estää terroristeja saamasta ydinaseita ylipäättään, jolloin ei tarvitsisi miettiä moraalisesti ongelmallisia vastaiskuja ydinaseiskun tapahduttua. Tavoitteena on siis pyrkiä minimoimaan riskit. (Colby 2008, 49-52.)

Dunn (2005, 11) hylkää kokonaan ajatukset ydinaseiden käytöstä. Hänen mukaansa tehokas keino estää terroristeja käyttämästä joukkotuhoaseita olisi vetoaminen terroristien ideologian ja uskonnon edustamiin muihin tekijöihin. Esimerkkinä hän käyttää islaminuskoa. Länsimaat voisivat vedota muslimijohtajiin, jotta he kieltäisivät ydinaseiden käytön uskonnon nimissä. Tällöin ydinaseista ja niiden käytöstä tulisi muslimiyhteisöissä moraalisesti paheksuttavaa, jolloin terroristien into hankkia ja käyttää ydinaseita laskisivat.

Peloteteoriatutkijoiden on ollut vaikeuksia keksiä miten pelotetta voitaisiin käyttää suoraan. Yhtenä ratkaisuna on käytetty suoraa pelotetta niille toimijoille ja valtioille, jotka kykenisivät ja haluaisivat avustaa terroristeja ydinaseiden saamisessa. Ydinaseiden valmistaminen on kallista ja teknisesti haastavaa, joten millään terroristijärjestöllä ei ole resursseja valmistaa niitä yksin. Ulkopuolisen avun on katsottu olevan todennäköisin keino, jolla terroristit voivat saada käsiinsä ydinaseita. Uhkailemalla näitä ulkopuolisia toimijoita tai valtioita ydinaseiskulla, kyettäisiin estämään ulkopuolisia toimijoita auttamasta terroristeja. Ongelmaksi kuitenkin muodostuu se, että terroristien auttaminen saattaa tapahtua salassa, jolloin on hankala luoda suoraa pelotetta, jos toimija on tuntematon. (Knopf 2010, 19-20.)

Suoran ulkopuolisen avun lisäksi terroristit voivat saada käsiinsä ydinaseita varastamalla ydinaseisiin käytettävää materiaalia valtioilta. Monissa valtioissa materiaalia on helppoa saada, sillä valtiot laiminlyövät ydinvoimaloiden turvallisuutta (Corr 2005, 129). Siksi pelotetta voitaisiin laajentaa valtioihin, joiden materiaalia on käytetty terroristien ydinaseiskuissa. Terroristi-iskun jälkeen myös valtiot, jotka eivät ole auttaneet terroristeja, mutta ovat laiminlyöneet ydinaseisiin käytettävän materiaalin turvallisuutta, joutuisivat vastaiskun kohteiksi. Tämä kannustaisi valtioita huolehtimaan paremmin materiaalin turvallisuudesta ja siitä etteivät terroristit kykenisi varastamaan ydinaseisiin kelpaavaa materiaalia (Gallucci 2005, 83-84).

2.3.3 Arvaamattomat valtiot

Myös arvaamattomien valtioiden (rogue state, state of concern) suhteen peloteteoria on joutunut muokkaamaan klassista ajattelua valtioiden välisestä ydinasepelotteista. Peloteteoreetikot ovat sovittaneet teoriaa koskemaan arvaamattomien valtioiden mahdollisia joukkotuhoaseita. Arvaamattomina valtioina voidaan pitää valtioita, jotka ovat halukkaita uhmaamaan status quon luomia sääntöjä ja niiden käyttäytyminen on ennakoimatonta. Siksi ne ovat arvaamattomia ja mahdollisesti vaarallisia. Arvaamattomina valtioina on pidetty lähinnä Naton ja sen jäsenmaiden retoriikassa esimerkiksi Pohjois-Koreaa ja Irania. (Payne 1996, 17.)

Pelotteen ajateltiin toimivan paremmin arvaamattomia valtioita kuin terroristeja kohtaan, koska valtiota vastaan luotu pelote kasvattaa sen onnistumisen todennäköisyyttä (Knopf 2010, 6). Arvaamattomien valtioiden kohdalla klassinen ajattelu kahden valtion hyvin toimivasta pelotteesta ei kuitenkaan toiminut. Ongelmaksi teorian kannalta on muodostunut arvaamattomien valtioiden johtajien arvot. Klassinen peloteteoria nojautui vahvasti Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton johtajien arvoihin ja siihen, että kumpikaan valtio ei halua tuhoutua. Perinteiset skenaariot eivät kuitenkaan toimi arvaamattomien valtioiden suhteen, koska johtajat saattavat olla valmiita itse kuolemaan tai tuhoamaan oman valtionsa. (Lindsay ym. 2002, 191.)

Erilainen arvomaailma ei tarkoita rationaalisuuden puutetta. Kuten aikaisemmin on käynyt ilmi, pelote voi toimia myös irrationaalisuuden rationaalisuudella. Arvomaailman erilaisuudella tarkoitetaan valtioiden johtajien suhtautumista arvoihin, joita klassisessa peloteteoriassa pidettiin selvänä: valtiot haluavat säilyä hengissä. Perinteisille ydinasevaltioille on ollut tärkeää estää ydinaseiden käyttö juuri sen pelossa, että ydinsota saattaisi tuhota oman valtion, pahimmassa tapauksessa koko maailman. Arvaamattomien valtioiden johtajien arvoista ei ole samanlaista varmuutta. He saattavat olla valmiita kärsimään massiivisen kostoiskun, jos he kykenevät tekemään ensimmäisenä iskun, joka palvelee heidän politiikkaansa. (Morgan 2003, 274-275.) Arvaamattomat valtiot saattavat olla ydinaseiden vaikutuspiirin ulkopuolella, eikä ole takuita siitä, että ne ottaisivat siksi uhan tosissaan. Muilla mailla saattaa olla puutteelliset tiedot niiden uskonnosta, kulttuurista ja tavoista, mikä tekee kustannusten laskemisen vaikeaksi. Ei ole mitään takuita, että uhka kestäättömistä tappioista vetoaisi niihin. (Gray 2003, 450.)

Perinteiset ydinasemaat eivät voi luottaa arvaamattomien valtioiden kohdalla vanhaan pelotteeseen. Arvaamattomien valtioiden tavoitteet ja toimintamallit eroavat niistä, mihin pelotteessa on totuttu aiemmin. Pelote saattaa epäonnistua, sillä länsimaiden johtajat luottavat liikaa omaan käyttäytymiseensä ja arvioivat arvaamattomien valtioiden tavoitteet, käyttäytymisen ja arvot vain omasta näkökulmastaan. (Payne 1996, 53-57.)

Pelotteen tehtävä ei enää välttämättä ole estää sotaa, vaan estää arvaamattomia valtioita saamasta ydinaseita. Siksi sodan arvaamattomien valtioiden ja ydinaseiden välillä ei ajatella enää johtuvan epäonnistuneesta pelotteesta. Tilanne on huomattavasti kriittisempi ja vaikeampi kuin kylmän sodan aikana. Ydinasepelotteen pitäisi estää arvaamatonta valtiota käyttämästä ydinaseita, vaikka se kärsisi sodassa tappion ja oman valtion olemassaolo olisi uhattuna (Payne 1996, 32-33). Vaikka arvaamattoman valtion johtajat hyväksyisivät tappion, mikään ei estä heitä käyttämästä joukkotuhoaseita. Nurkkaan ajettuina ja epätoivoisina he voisivat käyttää niitä kostonäköisestä sodasta. Varmuutta ei ole myöskään siitä, että kaikki alemmat johtajat luovuttaisivat rauhanomaisesti: osa kenraaleista voisi käyttää joukkotuhoaseita, vaikka valtiojohtajat eivät. Mikään ei toisaalta myöskään estä arvaamattomien valtioiden johtajia antamasta joukkotuhoaseita suoraan terroristeille, jotta he voisivat kostonäköisestä sodasta päätyttyä (Lindsay ym. 2002, 192).

Yhden toimivan pelotteen luominen kaikkia arvaamattomia valtioita kohtaan on mahdotonta, vaan pelotetta pitää muokata sen kohteen mukaan (Knopf 2010, 8). Morganin mukaan perinteinen ydinasepelote on riskialtis vaihtoehto. Sen sijaan hän ehdottaa, että suurvaltojen tulisi välttää provosoimasta arvaamattomia valtioita turhaan ja väärinymmärrysten välttämiseksi tulisi käyttää mahdollisimman selkeitä viestejä. Uhkailu tulisi kohdistaa suoraan johonkin tiettyyn valtiojohtajien pelkoon, kuten hallitsevan eliitin tuhoamiseen (Morgan 2003, 275). Payne puolestaan painottaa ydinaseiden leviämisen estämistä ja konventionaalisten sotavoimien käyttöä, jolla pyritään näyttämään, että arvaamattomien valtioiden pelote ei toimi (Payne 1996, 34-35). Ohjuskilpien rakentamista arvaamattomien valtioiden joukkotuhoaseiden varalta on pidetty hyödyllisenä, mikäli ohjuskilvet ovat erittäin tehokkaita (Powell 2003, 88).

2.3.4 Suurvallat

Lähtökohtaisesti peloteteoria ei ole muuttunut suurvaltojen¹³ suhteen uudella aikakaudella. Niiden välinen pelote tuli teorian näkökulmasta ”valmiiksi” jo kylmän sodan aikana (Sivonen 1992, 31). Merkittävin muutos on suurvaltojen välisen ydinasepelotteen jääminen varjoon kansainvälisissä suhteissa. Suurvalloilla ei ole enää syytä pitää välitöntä pelotetta mitään valtiota kohtaan eikä ydinaseilla pelottelu ole ollut tarpeellista. Siksi suurimmat ydinasemaat Yhdysvallat ja Venäjä ovat molemmat vähentäneet ydinasearsenaalejaan heti kylmän sodan jälkeen. Poikkeuksen tähän trendiin on tehnyt Kiina, joka on puolestaan kasvattanut omaa ydinasevalmiuttaan, vaikkakin hyvin marginaalisesti. Ydinaseet ovat hävinneet valtioiden välisissä suhteissa taka-alalle eikä niillä ole ollut samanlaista merkitystä kuin kylmän sodan aikana. Valtiot ovat siirtyneet lähinnä yleiseen pelotteeseen, sillä suoraa pelotetta ei ole tarpeellista ylläpitää maailmassa, jossa Yhdysvalloilla on ollut hegemoninen asema (Morgan 2003, 251). Suurvaltojen välisten pelotteiden sijaan enemmän haasteita valtioille tuottavat edellä mainitut terrorismi ja arvaamattomat valtiot (Payne 1996, 17).

Freedman (2000, 3-4) painottaa kuitenkin, että pelotteella on edelleen merkittävä rooli myös tulevaisuudessa, vaikka sen rooli on muuttunut kylmän sodan jälkeen. Sen avulla pystytään edelleen selittämään miksi valtiot ja muut toimijat epäonnistuvat omien intressiensä ajamisessa. Suurvallat ja muut toimijat välttelevät edelleen suoraa sotilaallista toimintaa intressien törmätessä. Ne tyytyvät rauhanomaisiin keinoihin, kuten siihen, että vääränlaista politiikkaa harjoittavaa valtiojohtajaa lähinnä moititaan julkisesti. Pelote ei toimi näkyvästi, vaan on jatkuvasti ”piilossa” valtioiden strategioissa. Riittää, että muut valtiot ovat tietoisia pelotteesta. Enää vain harvoissa tilanteissa valtiot lähtevät avoimesti uhkaamaan pelotteella.

Pelotteen ylläpitämisestä on tullut huomattavasti vaikeampaa, sillä haasteet ovat muuttuneet selkeästi kahden valtion välisestä pelotteesta maailmaan, jossa ydinasetoimijoiden määrä on kasvanut ja niiden väliset suhteet ovat vaikeammin ennustettavissa. Siksi pelote ei toimi enää yhtä usein. Toisaalta pelotteen epäonnistuminen ei ole enää yhtä katastrofaalista kuin aikaisemmin, sillä ydinsodan

¹³ Suurvalloilla tarkoitetaan valtioita, joilla on merkittävä rooli kansainvälisissä suhteissa. Niiden sotilaallinen, taloudellinen ja diplomaattinen vaikutus sekä intressit ulottuvat omien rajojen ulkopuolelle. (Hakovirta 2012, 76-77.) Tässä tutkielmassa suurvalloilla tarkoitetaan Naton ydinasejäsenmaiden lisäksi Kiinaa ja Venäjää.

puhkeaminen on erittäin epätodennäköistä. Ydinasemaat voivat käyttää muuta sotilaallista voimaa arvaamattomia valtioita kohtaan ilman pelkoa keskinäisestä varmistetusta tuhosta. (Gray 2010, 281-282.)

Tulevaisuudessa haasteita pelotteelle aiheuttaa ydinaseiden tarkkuuden ja tuhovoiman kehittyminen. Kehitys heikentää toisen valtion vastaiskukykyä, sillä ydinaseiden tarkkuuden myötä niitä pystytään käyttämään yhä tehokkaammin. Valtioiden on tällöin jatkuvasti kehitettävä omaa vastaiskukykyään, mikä tulee jatkuvasti kalliimmaksi ja kalliimmaksi. Monet ydinasevaltiot ovatkin kustannuksista huolimatta kehittäneet jatkuvasti omia ydinsukellusveneitään (Holmes 2016, 228). Niiden kehittäminen kertoo nykyisten ydinasearsenaalien haavoittuvuuden kasvamisesta. Ydinaseriisunnan kannalta tämä on ongelmallista, sillä haavoittuvuuden kasvaessa ydinasevaltiot ovat yhä vähemmän halukkaita vähentämään omaa ydinasearsenaaliaan. Counterforce-politiikan uusi tehokkaampi aikakausi pakottaa valtiot jatkuvasti kehittämään omia ydinaseita, mikä saattaa tulevaisuudessa kiihdyttää asevarustelua. (Lieber & Press 2017, 49.)

Kapasiteettien haavoittuvuus ja selviytyminen eivät tulevaisuudessa koske tasaisesti kaikki valtioita, vaan osa valtioista saattaa saada uuden teknologian myötä vastaiskukyvyn turvallisuusmarginaalin. Tämä etu koskee pääasiassa Yhdysvaltoja, jonka kapasiteetti on huomattavasti teknologisesti edellä verrattuna Venäjään ja Kiinaan. Ajatus keskinäisestä varmistetusta tuhosta ei välttämättä siten enää päde tulevaisuudessa, sillä Yhdysvallat saattaa kyetä estämään muiden suurvaltojen vastaiskukyvyn. Skenaario on erittäin huolestuttava erityisesti Venäjän näkökulmasta, sillä sen ja Yhdysvaltojen välinen ydinasepelote on luottanut keskinäiseen varmistettuun tuhoon jo kylmästä sodasta alkaen, mikä ainakin peloteteorian näkökulmasta on estänyt mahdollisen maiden välisen sodan. Tulevaisuudessa suurvaltojen välinen pelote saattaa muuttua siis yhä epävakammaksi. (Lieber & Press 2017, 10-11.)

Peloteteoria on pysynyt pääpiirteittäin samana läpi historian. Teorian varsinainen työ tehtiin kylmän sodan aikana, jolloin keskityttiin lähinnä Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton väliseen ydinasepelotteeseen. Kylmän sodan jälkeen teoria keskittyi uusiin ongelmiin ja tutkimusta leimasi pelotteen luominen arvaamattomia valtioita ja terroristeja kohtaan suurvaltojen jäädessä taka-alalle. Uusi aikakausi ei kuitenkaan muuttanut teorian kulmakiviä rationaalisuutta, uskottavuutta tai kapasiteettia. Teorian on pyrkinyt mukautumaan uuteen kansainväliseen järjestelmään. Se ei ole kehittynyt enää suurvaltojen osalta kylmän sodan jälkeen, sillä ydinaseet ovat jääneet toistaiseksi

taka-alalle kansainvälisissä suhteissa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että teoria olisi liian vanha ja siten käyttökelvoton selittämään kansainvälisiä suhteita. Samat lainalaisuudet pätevät yhä 2010-luvulla, vaikka ydinasepelotteella ei ole enää yhtä merkittävää roolia. Niin kauan kun maailmassa on ydinaseita, on peloteteorialla paikkansa kansainvälisten suhteiden selittämisessä.

2.4 Metodologia

Tähän tutkielmaan on valittu metodologiaksi teorialähtöinen sisällönanalyysi, joka kuuluu laadulliseen tutkimussuuntaan. Laadullinen tutkimus on valittu siksi, että tutkielmassa tarkastellaan ydinasepelotetta ihmistieteellisessä kontekstista, sillä pelote pohjautuu ihmisten tekemiin päätöksiin. Laadullisesta tutkimussuuntauksesta on valittu teorialähtöinen sisällönanalyysi. Kyseinen suuntaus on tutkielman tavoitteiden kannalta toimivin, sillä analyysiä ohjaa peloteteoria ja aineisto koostuu kirjoitetusta tekstistä. Teorialähtöinen sisällönanalyysi antaa siis parhaat työkalut analyysiin ja tutkimuskysymyksiin vastaamiseen.

Perinteisesti tutkimussuuntaukset on jaettu laadulliseen tutkimukseen ja määrälliseen tutkimukseen. Ihmistieteissä laadullinen tutkimus on yleisempää, sillä ihmistieteisiin on ajoittain ollut vaikeaa soveltaa esimerkiksi tarkkoja matemaattisia kaavoja. Määrällisiä tutkimuksia on huomattavasti enemmän luonnontieteissä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 17-23.) Alasuutarin mukaan yhteiskuntatieteet ovat jakautuneet selkeästi laadulliseen ja määrälliseen tutkimukseen, mutta todellisuudessa raja kahden suuntauksen välillä on häilyvä. Molempia yhdistää pyrkimys loogiseen selittämiseen ja objektiiviseen tarkasteluun. Samaa aineistoa voidaan tarkastella määrällisesti ja laadullisesti, eivätkä ne sulje toisiaan pois. Sen sijaan voidaan erottaa kaksi tutkimuksen tekemistä tulkitsevaa ideaalimallia: luonnontieteellinen koeasetelma ja arvoitusten ratkaiseminen. (Alasuutari 2011, 25-26.)

Laadullinen tutkimus voi siis nivoutua yhteen määrällisen tutkimuksen kanssa, mutta suuntauksilla on myös selkeät eronsa. Toisin kuin määrällisessä tutkimuksessa, laadullisessa tutkimuksessa johtolankoina ei voida käyttää tilastollisia todennäköisyyksiä. Tämä johtuu siitä, että yksiköitä on rajallinen määrä. Toinen syy on se, että kaikkiin tutkimuksiin ei voida käyttää tilastollista argumentointitapaa. (Alasuutari 2011, 30.) Laadullinen tutkimus voidaan siis ymmärtää usein tutkimuksena,

jossa tarkoitus on ymmärtää tai selittää tutkimuskohdetta. Siinä ei usein keskitytä kausaalisuhteiden selittämiseen, vaan pyrkimyksenä on ymmärtää ja selittää ihmisten ajatuksia ja toimintaa. Kriittistä suuntausta on myös käytetty laadullisessa tutkimuksessa ja se korostaa enemmän kausaalisuhteiden merkitystä tutkimuskohteessa. Laadullinen tutkimus voidaan jakaa myös teoreettiseen tai empiiriseen tutkimukseen (Tuomi & Sarajärvi 2009, 17-24.)

Laadullinen tutkimus pyrkii siis tarkastelemaan aineistoa kokonaisuutena ja valottamaan jonkin loogisen kokonaisuuden rakennetta. Aineiston tarkastelu koostuu kahdesta vaiheesta: havaintojen pelkistämisestä ja edellä mainitusta arvoitusten ratkaisemisesta. Analyttisesti vaiheet eroavat toistaan, mutta käytännössä ne nivoutuvat aina yhteen. (Alasuutari 2011, 32.)

Havaintojen pelkistäminen voidaan jakaa kahteen osaan: aineiston tarkasteluun tietyn teoreettisen viitekehyksen avulla ja havaintojen yhdistämiseen. Aineiston tarkastelu tietyn teorian näkökulmasta on oleellista, sillä samaa aineistoa voidaan tulkita useista eri näkökulmista. Tutkimuskysymyksen kannalta on oleellista, että tarkastelu perustuu ennalta määrättyyn teoreettiseen viitekehykseen, jolloin aineistosta saadaan tulkittua tutkimuskysymyksen kannalta relevantit asiat. Toisessa vaiheessa havainnot yhdistetään. Teoreettisen viitekehyksen avulla saadut raakahavainnot yhdistetään kokonaisuudeksi, jolloin havainnoista saadaan kaikkia yhdistävä piirre, joka pätee koko aineistoon. Havaintojen yhdistäminen ei kuitenkaan tarkoita laadullisessa tutkimuksessa pyrkimystä saada esiin tyyppitapauksia tai keskivertoyksilöitä. Sen sijaan oleellista on, että yksikin poikkeus muuttaa sääntöä. Havainnot yhdistämällä tuotetun havainnon pitää päteä lähes kaikkiin raakahavaintoihin. Erot havaintoyksiköiden välillä ovat tärkeitä, sillä ne antavat johtolankoja siitä, mistä jokin asia johtuu tai miten se voidaan ymmärtää. Toisaalta laadullinen tutkimus mahdollistaa aineiston loputtoman moninaisuuden, jolloin ilmiötä on enää vaikea ymmärtää, jos sitä tulkitaan liian moninaisesti. Siksi on tärkeää pyrkiä pelkistämään raakahavainnot mahdollisimman suppeaksi. (Alasuutari 2011, 32-34.)

Aineiston toinen osa on arvoitusten ratkaiseminen, josta puhutaan myös tulosten tulkittamisena. Tämä tarkoittaa sitä, että johtolankojen ja käytettävissä olevien vihjeiden perusteella tuotetaan tulkinta tutkittavasta ilmiöstä. Tässä vaiheessa pelkistämällä tuotettuja havaintoja tulkitaan johtolankoina ja niitä verrataan muuhun kirjallisuuteen ja tutkimukseen. Johtolankoja ei verrata pelkästään pelkistämisen

vaiheen pohjalta muotoiltuihin havaintolauseisiin, vaan aineistoa käytetään yhä aktiivisesti merkitystulkintojen tekemistä varten. Mitä enemmän tutkijalla on käytettävissään vihjeitä, sitä todennäköisemmin ratkaisu on mielekäs, sillä muita mahdollisia ratkaisuja on rajattu pois. (Alasuutari 2011, 34-37.)

Laadullisia tutkimusmenetelmiä on useita, mutta tämän tutkimuskysymyksen analysointiin on valittu sisällönanalyysimenetelmä. Sisällönanalyysiä voidaan pitää yksittäisenä metodina, mutta se voidaan yhdistää muihin analyysimenetelmiin tai se voi olla apuna varsinaisen metodin yhteydessä. Lisäksi sitä voidaan käyttää myös määrällisissä tutkimuksissa. Sisällönanalyysi on siis siten erittäin laaja ja väljä käsite. Analyysin toteuttamisesta on useita erilaisia tulkintoja, mutta tässä yhteydessä käytetään Tuomen ja Sarajärven kuvausta, joka on muokattu versio Timo Laineen versioista. Toteuttaminen voidaan jakaa neljään eri vaiheeseen: ensimmäiseksi on valittava aineistosta vain tutkimuskysymyksen kannalta relevantit kohdat. Toisessa vaiheessa aineistoa käydään läpi, sieltä merkitään tärkeimmät kohdat ja loput jätetään pois. Kolmannessa vaiheessa aineisto luokitellaan, teemoitetaan tai tyypitellään. Lopulta aineistosta kirjoitetaan yhteenveto. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91-95.)

Lähtökohtana sisällönanalyysissä on analysoida dokumentteja systemaattisesti ja objektiivisesti. Dokumentteja voivat olla muun muassa puheet, keskustelut ja raportit. Sisällönanalyysi on tekstianalyysiä, jonka tarkoituksena on löytää dokumenteista oleelliset osat tutkimuksen kannalta. Analyysissä keskitytään erityisesti etsimään tekstistä tiettyjä merkityksiä. Aluksi aineisto pelkistetään ja sieltä etsitään samanlaisia ilmauksia, jolle muodostetaan yhteinen luokka. Analyysiä jatketaan luomalla jokaiselle luokalle yhteinen yläkategoria. Tuomi ja Sarajärvi ovat jakaneet sisällönanalyysin kolmeen erilaiseen lähtökohtaan: aineistolähtöiseen, teorialähtöiseen ja teoriaohjaavaan sisällönanalyysiin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95-104.)

Tässä yhteydessä sisällönanalyysiä käytetään yksittäisenä metodina ja eri sisällönanalyyseistä on valittu teorialähtöinen sisällönanalyysi. Teorialähtöinen sisällönanalyysi on deduktiivinen eli kokonaisuudesta kuljetaan kohti yksityiskohtia. Analyysiä ohjaa tällöin jokin teema tai käsitekartta (Tuomi & Sarajärvi 2009, 113). Yleensä teorialähtöinen analyysi alkaa analyysirungon muodostamisesta. Runkoon muodostetaan aineistosta erilaisia luokitteluja ja kategorioita, jolloin aineistosta on helppoa poimia tutkimuskysymyksen kannalta oleelliset seikat. Ulkopuolisille asioille voidaan luoda omat kategoriat. Analyysirunko voi olla myös strukturoitu. Tällöin

aineistoista poimitaan vain asiat, jotka sopivat analyysirunkoon. Tämä helpottaa aikaisemman teorian testaamista (Tuomi & Sarajärvi 2009, 113-114).

Tässä tutkielmassa analyysirunko on strukturoitu, jolloin aineistoista on poimittu asiat, jotka sopivat tutkimuskysymyksiin. Analyysirunko on tehty väljäksi, sillä kaikkia käsitteitä on vaikea teemoittaa vain yhteen kategoriaan. Esimerkiksi rationaalisuus ja kapasiteetti liittyvät useampaan kategoriaan. Aineiston teemoittamisen jälkeen rungoksi muodostuu viisi yläluokkaa, jotka ovat:

1. Yleinen pelote
2. Terrorismi
3. Arvaamattomat valtiot
4. Proliferaatio
5. Suurvallat

Näiden viiden käsitteen avulla aineistoa tullaan analysoimaan tarkemmin. Analyysi etenee käsitteiden avulla kronologisessa järjestyksessä 1990-luvun alusta nykypäivään. Eri käsitteitä tarkastellaan eri aikakausina, riippuen miten suuri merkitys niillä on ollut doktriineissa. Edellä mainitut käsitteet luovat pohjan analyysiluvulle ja niiden avulla pyritään vastaamaan tutkimuskysymyksiin.

3. TUTKIMUSAINEISTO

Tässä luvussa tarkastellaan lähemmin tutkielmassa käytettävää aineistoa. Tutkielmassa käytetään aineistona Naton ja ydinasejäsenmaiden sotilaallisia doktriineja sekä muita julkisia dokumentteja huippukokouksista. Doktriinin käsitys on vaihdellut ja vaihtelee yhä maittain. Lähtökohtaisesti sillä voidaan tarkoittaa yleisluontoista oppia tai virallisesti näkemystä ulkopoliitiikan ja maanpuolustuksen periaatteista. Liberaaleissa ja demokraattisissa valtioissa doktriineja on pidetty lähinnä ohjeina, joilla yhtenäistetään eri toimenpiteet. Ne antavat maille kokonaiskäsityksiä ja suuntaviivoja toiminnalle eri tilanteisiin tulevaisuudessa. Doktriinit ovat välttämättömiä politiikan ohjauksessa, koska niitä voidaan käyttää määrittelemään nopeasti tulevat toimet yllättävissäkin tilanteissa. Ne voidaan jakaa kolmeen eri lajiin: julistettuihin, salaisiin ja tapahtuneesta käytännöstä syntyneisiin doktriineihin. (Visuri 1997, 411-412.)

Nato ei itse käytä termiä doktriini asiakirjoistaan, vaan puhuu mieluummin strategiasta, politiikasta ja konsepteista. Naton doktriinit voidaan jakaa sotilaallisiin ja poliittisiin. Sotilaallisia doktriineja ovat pääasiassa strategiset konseptit ja poliittisia doktriineja kokouksissa julistetut asiakirjat (Visuri 1997, 415-416). Koska Nato on riippuvainen ydinasejäsenmaiden kontribuutiosta, käytetään tutkielmassa myös jäsenmaiden omia doktriineja. Jäsenmaat ovat kylmän sodan jälkeen julkaisseet suunnilleen saman verran (noin neljä) sotilaallisia doktriineja, joissa käsitellään ydinasepolitiikkaa. Poikkeuksena on Yhdysvallat, joka on julkaissut useita vain ydinaseisiin keskittyviä doktriineja.

3.1 Naton doktriinit

Pääaineistona tutkielmassa on Naton sotilaalliset ja poliittiset doktriinit. Nato on kaiken kaikkiaan julkaissut kolme sotilaallista doktriinia vuosina 1991, 1999 ja 2010. Vuoden 2012 doktriini teki poikkeuksen aikaisempiin julkaisuihin, sillä se käsitteli vain liittouman ydinaseita ja pelotetta. Ensimmäinen kylmän sodan jälkeen julistettu sotilaallinen doktriini (The Alliance's New Strategic Concept 1991) julkaistiin heti sodan loppuvaiheessa vuonna 1991. Uuden doktriinin luomisen aloittamisesta sovittiin Lontoon kokouksessa vuonna 1990. Tarkoituksena oli päivittää vanhaa doktriinia, sillä Euroopan turvallisuustilanne oli muuttunut radikaalisti Neuvostoliiton romahtamisen jälkeen. Seuraavan doktriinin suunnittelusta päätettiin vuonna 1997, koska liittouman

mukaan jälleen muuttunut turvallisuustilanne vaati uuden doktriinin. *The Alliance's Strategic Concept* (1999) julkaistiin vuonna 1999. Se ei rakenteeltaan tai pituudeltaan eronnut juuri ensimmäisestä doktriinista, mutta sisältöä muutettiin jonkin verran vastaamaan uutta kansainvälistä järjestelmää ja turvallisuustilannetta.

Kolmas ja toistaiseksi viimeinen sotilaallinen doktriini julkaistiin vuonna 2010 (*Strategic Concept 2010*) Lissabonin kokouksen yhteydessä. Myös kolmas doktriini noudatti samoja päälinjoja rakenteeltaan ja sisällöltään kuin edeltjänsäkin. Siihen tehtiin kuitenkin muutoksia, joiden tarkoituksena oli vastata paremmin 2010-luvun turvallisuusympäristöä. Samaisessa kokouksessa Nato päätti valmistella uudenlaisen doktriinin. *Deterrence and Defence Posture Review* (2012) julkaistiin vuonna 2012 ja se keskittyi vain ydinaseisiin ja pelotteeseen. Aikaisemmissa doktriineissa näitä aiheita käsiteltiin verrattain vähän ja yleisluontoisesti, joten kokonaan ydinasepolitiikkaa käsittelevälle doktriinille oli tarvetta. Rakenteeltaan doktriini oli samankaltainen kuin aikaisemmat dokumentit, mutta se oli kuitenkin huomattavasti lyhyempi.

Varsinaisen ydinasedoktriinin jälkeen Nato ei ole julkaissut uusia sotilaallisia doktriineja. Nykyinen sotilaallinen doktriini nojaa siis edelleen vuoden 2010 strategiseen konseptiin ja ydinasepolitiikkaa vuoden 2012 doktriiniin. Kansainvälinen politiikka ja Euroopan turvallisuustilanne ovat kuitenkin muuttuneet selvästi vuosikymmenen alusta, joten tutkielmassa tullaan käyttämään uudempana aineistona huippukokouksista julkaistuja asiakirjoja.

Tärkeimmät poliittiset doktriinit ovat vuoden 2016 Varsovan kokouksen (*Warsaw Summit Communiqué 2016*) ja 2018 Brysselin kokouksen (*Brussels Summit Declaration 2018*) dokumentit. Kyseiset dokumentit on valittu siksi, koska ne ovat huippukokousten jälkeen julkistettuja doktriineja ja ne käsittelevät Ukrainan kriisin luomaa uutta turvallisuusympäristöä. Ne ovat rakenteeltaan ja sisällöltään hyvin samanlaisia kuin strategiset konseptit, mutta käsittelevät laajemmin Naton politiikkaa, esimerkiksi uusien jäsenmaiden hankintaa. Koska näissä korkean tason kokouksissa on läsnä kaikkien jäsenmaiden valtionjohtajat, on kyseisillä dokumenteilla merkittävä rooli Naton doktriinissa. Ne määrittelevät paljon Naton tulevaa linjaa ja politiikkaa.

3.2 Ydinasejäsenmaiden doktriinit

Naton ydinasepelote nojaa omien ydinaseiden lisäksi myös Yhdysvaltojen, Iso-Britannian ja Ranskan omiin ydinasejoukkoihin. Jäsenmailla on merkittävä kontribuutio Naton pelotteeseen, joten tutkimuksessa tullaan käymään läpi myös kyseisten maiden doktriineja. Jäsenmaiden doktriinit on luotu ohjaamaan valtioiden ydinasepolitiikkaa viidestä kymmeneen vuotta. Yhdysvallat on julkaissut kylmän sodan jälkeen neljä pelkästään ydinaseita käsitteleviä doktriinia. Ranska ja Iso-Britannia ovat myös julkaisseet neljä strategista dokumenttia, mutta ydinaseiden lisäksi niissä käsitellään myös konventionaalisia sotavoimia, yhteiskunnan turvallisuutta ja yleisiä turvallisuushaasteita.

Yhdysvallat on siis julkaissut ainoana jäsenmaana vain ydinaseita koskevia dokumentteja. Ensimmäinen kylmän sodan jälkeinen ydinasedoktriini julkaistiin vuonna 1994 (Nuclear Posture Review 1994). Uudelle doktriinille oli luonnollisesti tarvetta, sillä Neuvostoliiton hajoaminen muutti vanhan ydinasepelotteen, joka oli ensisijaisesti suunnattu Neuvostoliittoa vastaan. Vuonna 2002 julkaistu *Nuclear Posture Review Report* (2002) poikkesi muista, sillä se julistettiin lähes kokonaan salaiseksi ja siitä julkaistiin vain kolmen sivun julkinen asiakirja. Sisällöltään doktriini käsitteli samoja aihealueita kuin edellinen, tuoden tosin arvaamattomien valtioiden ja terrorismin uhan mukaan ydinasepolitiikkaan. Vuoden 2010 doktriinissa (Nuclear Posture Review Report 2010) merkille pantavaa oli Yhdysvaltojen julistus ja tavoite ydinaseettomasta maailmasta. Sen vuoksi ydinaseriisuntaan haluttiin panostaa vuoropuhelussa muiden ydinasevaltioiden kanssa. Toive ydinaseettomasta maailmasta ei kuitenkaan kestänyt pitkään, sillä toistaiseksi viimeisessä vuoden 2018 ydinasedoktriinissa (Nuclear Posture Review 2018), suurvaltojen välinen ydinasepelote näyttää tehneen paluun. Turvallisuustilanteen kiristyminen Euroopassa ja ydinasesopimusten rikkomiset aiheuttivat sen, että dokumentissa on palattu jälleen suurvaltojen välisiin ydinaseongelmiin.

Iso-Britannian ydinasedoktriinit ovat osa tavallisia sotilasdoktriineita. Ensimmäinen näistä julkaistiin vuonna 1998 (Strategic Defence Review 1998). Kuten Yhdysvaltojen ja Naton doktriinit, myös Iso-Britannian ensimmäinen kylmän sodan jälkeinen doktriini käsitteli lähinnä maailman muuttunutta tilaa ja sen luomia uusia haasteita. Doktriiniin tehtiin nopea päivitys ja uusi versio julkaistiin jo vuonna 2002 (The Strategic Defence

Review: The New Chapter 2002). Lyhyeen aikaväliin vaikuttivat vuoden 2001 terroristi-iskut, jotka muuttivat merkittävästi myös Iso-Britannian turvallisuuspolitiikkaa. Tämä näkyi terrorismin uhan lisääntymisenä doktriinissa. Iso-Britannia julkaisi myös vuonna 2010 uuden doktriinin (The Strategic Defence and Security Review 2010), joka keskittyi uusiin turvallisuushkiin. Viimeinen doktriini *National Security Strategy and Strategic Defence and Security Review* (2015) julkaistiin vuonna 2015. Dokumentissa heijastui Ukrainan kriisi ja siten heikentyneet välit Venäjään.

Ranskan ensimmäinen doktriini julkaistiin vuonna 1994 (Livre Blanc sur la Défense 1994). Sama tulevaisuuden epävarmuus ja ydinaseiden merkityksen väheneminen heijastuivat myös Ranskan doktriinista. Toinen doktriini julkaistiin vasta 18 vuotta myöhemmin. Vuoden 2008 doktriinista heijastuivat samat teemat kuin muillakin jäsenmailla. *The French White Paper on Defence and National Security*:ssa (2008) terrorismia pidettiin suurimpana turvallisuushkana Ranskalle maailman politiikan epävarmuuden yhä kasvaessa. Vuoden 2013 *French White Paper on Defence and National Security* (2013) ei tuonut juuri suuria muutoksia aikaisempiin doktriineihin verrattuna. Tärkeänä osana omaa ydinasepolitiikkaa pidettiin muiden maiden tapaan proliferaation estämistä. Itsenäistä pelotetta pidettiin edelleen maan viimekäden suojana. Samat Ukrainan kriisin luomat jännitteet näkyivät myös Ranskan viimeisessä doktriinissa. Vuonna 2017 julkaistu doktriini (Defence and National Security Strategic Review 2017) palautti suurvaltojen merkityksen ydinasepelotteissa.

4. ANALYYSI

Tässä luvussa tutkimusaineistoa analysoidaan teoreettisen viitekehyksen avulla. Analyysiluvun tarkoitus on pyrkiä vastaamaan tutkimuskysymyksiin. Tämä tapahtuu analysoimalla aineistoa peloteteorian näkökulmasta teoreettisen sisällönanalyysin avulla. Analyysi etenee doktriinien avulla kronologisessa järjestyksessä 1990-luvun alusta nykypäivään ja rakenne rakentuu peloteteorian käsitteiden avulla.

Tutkimuskysymysten kannalta on oleellista tarkastella aineistoja vain ydinaseiden osalta. Aineistoista on siis poimittu vain ne viitteet, jotka viittaavat ydinasepelotteeseen. Aineisto mahdollistaisi laajemman analyysin esimerkiksi ydinaseiden kehityksestä ja kansainvälisten rakenteiden muutoksista, mutta tutkielman rajauksesta johtuen analyysin tarkoitus on tarkastella vain suoria viitteitä ydinasepelotteeseen. Näitä löytyneitä suoria viitteitä analysoidaan peloteteorian näkökulmasta.

Viiden pääkäsitteen (yleinen pelote, terrorismi, arvaamattomat valtiot, proliferaatio ja suurvallat) avulla analyysiosuus on jaettu kolmeen eri aikakauteen. Ensimmäisenä kautena voidaan pitää suoran pelotteen muuttumista yleiseksi pelotteeksi. Vuoden 2001 terroristi-iskut aloittivat toisen kauden, jolloin osaksi ydinasepelotetta tulivat terrorismi ja arvaamattomat valtiot. Leimallista kaudelle oli myös proliferaation merkityksen kasvaminen. Kolmas kausi alkoi Ukrainan kriisistä, jolloin ydinasepelotteeseen ovat palanneet suurvaltojen väliset suhteet.

4.1 Välittömästi pelotteesta yleiseen pelotteeseen 1991-2001

Lännen ja idän välisen ydinasepelotteen voidaan katsoa alkaneen 1950-1960-luvuilla, jolloin maiden välit alkoivat dramaattisesti heiketä ja Neuvostoliitto sai kehitettyä oman atomipommin. Ydinasearsenaalien kasvaminen tapahtui hyvin nopeasti ja korkeimmillaan maailmassa oli kymmeniä tuhansia ydinaseita. Vasta 1970-luvulla saatiin ensimmäiset ydinaseiden määrää rajoittavat sopimukset, jolloin räjähdysmäisesti kasvanut asevarustelukilpailu saatiin ainakin jossain määrin hallintaan. Ylivoimaisesti suurin osa ydinaseista kuului Yhdysvalloille ja Neuvostoliitolle.

Naton ja sen liittolaisten ydinasepelote oli koko aikakauden ajan suunnattu suoraan Neuvostoliittoa kohtaa. Lännen ja idän tulehtuneet välit aiheuttivat jatkuvan välittömän

pelotteen, sillä sodan uhka oli jatkuvasti korkea. Liittouma oli pääasiassa varustautunut massiiviseen hyökkäykseen Euroopassa eikä ydinsodan mahdollisuutta voitu sulkea pois. Ydinasepelotteen tarkoitus oli kylmän sodan aikana huomattavasti selkeämpi, sillä ydinasepelotteen tehtävänä oli estää sota Neuvostoliittoa vastaan (Payne 1996, 17). Ydinaseille löytyi siten selkeä ja oikeutettu syy länsimaiden näkökulmasta.

Neuvostoliiton hajottua ja kylmän sodan päättymisen jälkeen turvallisuusympäristö muuttui ja maailma siirtyi epävarmempaan aikaan. Uudella aikakaudella ei ollut enää samanlaista blokkiajattelua, vaan uhkakuvat muuttuivat ja niitä tuli lisää (Payne 1996, 17). Tämä tarkoitti suuria muutoksia Naton ja sen jäsenmaiden doktriineihin. Kylmän sodan aikaisia maalittamisia, kustannuslaskelmia ja ydinsotaskenaarioita piti muuttaa, sillä Neuvostoliiton romahtamisen myötä pelotepolitiikat vanhentuivat. Sen myötä suurin muutoksen tekijä oli siirtyminen välittömästä pelotteesta yleiseen pelotteeseen. Seuraavassa kahdessa alaluvussa tarkastellaan ensin tarkemmin Naton ensimmäistä doktriinia ja sen jälkeen jäsenmaiden doktriineja sekä sitä, miten ne vaikuttivat liittouman toiseen doktriiniin.

4.1.1 Naton ydinasepelotteen siirtyminen kohti yleistä pelotetta

Välittömälle pelotteelle ei löytynyt enää syytä Neuvostoliiton hajottua ja Yhdysvaltojen saavutettua hegemonisen aseman kansainvälisessä politiikassa. Neuvostoliiton tilalle tullut Venäjä peri kylmän sodan aikaisen ydinasearsenaalin, mutta maan vaikutusvalta oli kutistunut marginaaliseksi. Se oli menettänyt otteensa satelliittivaltioistaan ja samalla maan talous oli romahtanut. Venäjä ei siis kyennyt enää jatkamaan samalla linjalla kuin Neuvostoliitto, vaan sen tuli hakea uutta linjaa ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan. Yksi merkittävä osa tätä oli suhteiden parantaminen länteen. Tämä kehityskulku huomattiin myös Natossa. Vuoden 1991 doktriinissa välittömän sodan uhka poistui Neuvostoliiton myötä:

*”The security challenges and risks which NATO faces are different in nature from what they were in the past. **The threat of a simultaneous, full-scale attack on all of NATO's European fronts has effectively been removed** and thus no longer provides the focus for Allied strategy. Particularly in Central Europe, the risk of a surprise attack has been substantially reduced, and minimum Allied warning time has increased accordingly.”* (The Alliance's New Strategic Concept 1991. Lihavointi tekijän.)

Naton ei tarvinnut enää pelätä yhtä paljon Neuvostoliiton hyökkäystä Euroopassa. Samaten yllätyshyökkäyksen todennäköisyys laski minimiin, jolloin liittoumalla olisi tulevaisuudessa enemmän reagointiaikaa uusiin uhkiin. Välittömän pelotteen ylläpitäminen oli tällöin turhaa Natolle. Liittouman piti alkaa etsiä uutta linjaa ja uusia syitä miksi ydinasepelotteen ylläpitoa jatkettiin. Vaikka suoran sodan uhka oli kadonnut, Venäjää pidettiin silti epävakana valtiona. Neuvostoblokin hajoaminen loi Eurooppaan uuden turvallisuusympäristön, jonka stabiilisudesta ei ollut varmuutta:

*”In the particular case of the Soviet Union, the risks and uncertainties that accompany the process of change cannot be seen in isolation from the fact that its conventional forces are significantly larger than those of any other European State and its **large nuclear arsenal** comparable only with that of the United States. These capabilities have to be taken into account if stability and security in Europe are to be preserved.”* (The Alliance's New Strategic Concept 1991. Lihavointi tekijän.)

Erityisesti huolta aiheutti Venäjän suuri ydinasearsenaali, joka oli yhä kykeneväinen ensi-iskuihin ja vastaiskuihin. Maan kapasiteetti oli edelleen jossain määrin liittoumalle uhka, sillä Natolla ei ollut tietoa siitä, kuka tai ketkä tulisivat tulevaisuudessa hallitsemaan Venäjää. Naton oli tällöin oltava valmis jatkamaan oman pelotteensa ylläpitämistä, vaikka Venäjää ei pidetty enää vihollisena samaan tapaan kuin Neuvostoliittoa (The Alliance's New Strategic Concept 1991). Sen pelotteen uskottavuus oli kärsinyt hajoamisprosessissa, jolloin myös sodan uhka heikkeni huomattavasti:

*”The end of East-West confrontation has, however, greatly reduced the risk of major conflict in Europe. On the other hand, there is **a greater risk of different crises** arising, which could develop quickly and would require a rapid response, but they are likely to be of a lesser magnitude.”* (The Alliance's New Strategic Concept 1991. Lihavointi tekijän.)

Doktriinista käy hyvin ilmi, että Venäjän kehitys oli vuonna 1991 vielä niin epävakaa, että Nato ei ollut täysin valmis sulkemaan pois mahdollista Venäjän uhkaa. Osaltaan epävarmuutta selittää se, että doktriini julkaistiin Neuvostoliiton hajoamisprosessin ollessa vielä kesken. Tällöin tuskin kukaan Natossa tai maailmassa ylipäätään osasi ennustaa mihin suuntaa kyseinen prosessi saattaisi mennä. Vastavallankumouksen mahdollisuutta ei oltu suljettu pois, joten Venäjä olisi voinut palata takaisin

Neuvostoliiton jalanjäljille. Venäjällä oli yhä käytössään valtava ydinasearsenaali, joten Naton näkökulmasta oman ydinasepelotteen ylläpito oli perusteltua heti kylmän sodan jälkeenkin (Smith 2006b, 143-144).

Natossa kuitenkin ymmärrettiin, että kaksinapaisen maailman paluu on epätodennäköinen ja Venäjä on menettämässä joka tapauksessa kylmän sodan aikaisen suurvaltastatuksensa. Liittouman oli tällöin pakko uusia omat doktriininsa ja miettiä mitä liittouma tekisi uusien uhkakuvien suhteen, sillä Neuvostoliitto ei enää ollutkaan määräävä turvallisuustekijä (Aybet 2010b, 40). Tämä kehityssuunta mahdollisti myös sen, että Nato kykeni vähentämään omaa ydinasearsenaaliaan yleiselle pelotteelle sopivaksi. Pelotteen ylläpitämiseksi ei tarvittu enää yhtä suurta kapasiteettia ensi-iskun ja vastaiskukyvyyn varmistamiseksi kuin aikaisemmin, sillä Neuvostoliiton kapasiteetti ei enää määritellyt Naton kapasiteettia. Uusi pelote toimi kaikkia mahdollisia uhkia vastaan, jolloin pelotteen ylläpitoon riitti pienempikin kapasiteetti. Ydinaseiden vähentämiseen vaikuttivat myös kylmän sodan loppuvaiheessa voimaantulleet ydinaseiden määrää rajoittavat sopimukset.

Ydinaseiden määrää vähennettiin, mutta niistä ei oltu valmiita luopumaan. Liittoumalle jäi yhä satoja ydinaseita. Kylmän sodan päättyminen ei merkinnyt ydinaseiden poistumista kansainvälisestä politiikasta, vaikka niiden merkitys väheni huomattavasti. Ydinasemaita oli edelleen Naton ulkopuolella, mikä selittää osaltaan pelotteen jatkamista. Aseiden merkitys oli siten edelleen suuri liittouman viimekäden puolustuksen takaamiseksi ja sodan estämiseksi:

”To protect peace and to prevent war or any kind of coercion, the Alliance will maintain for the foreseeable future an appropriate mix of nuclear and conventional forces based in Europe and kept up to date where necessary, although at a significantly reduced level.” (The Alliance's New Strategic Concept 1991. Lihavointi tekijän.)

Ydinaseet säilyivät siis edelleen osana Naton työkalupakkia. Ne jätettiin Eurooppaan tulevaisuutta silmällä pitäen, sillä Itä-Euroopan turvallisuustilanne oli sekava ja epävakaa. Ydinaseiden ja pelotteen funktio ei ollut muuttunut kylmästä sodasta. Niiden luotettiin tulevaisuudessakin suojelevan jäsenmaita sodilta, vaikka ydinaseiden käyttöä pidettiin erittäin epätodennäköisenä: *”The circumstances in which any use of nuclear weapons might have to be contemplated by them [conventional defence] are therefore*

even more remote” (The Alliance's New Strategic Concept 1991). Mahdollisuus ydinaseiden käyttöön kuitenkin oli eikä sitä haluttu doktriinissa sulkea pois.

Nato luotti pelotteessaan myös konventionaalisiin sotavoimiin, mutta ne eivät kyenneet antamaan sellaista viimekäden puolustusta kuin ydinaseet. Tavallisilla joukoilla ei pystytty uhkaamaan kestäättömällä tuhoilla, vaan se rooli jäi vain ydinaseille. Kestäättömällä tuhoilla uhkailu jatkui välttämättömänä osana Naton tavoitetta ylläpitää rauhaa. Liittouma uskoi klassisen pelotteen toimivuuteen, sillä pelotteen piti demonstroida aggression liittoumaa kohtaan olevan irrationaalista. Samalla ydinasepelotteessa painotettiin sen rauhallista ulottuvuutta (The Alliance's New Strategic Concept 1991.) Ydinaseet olivat luoneet maailmaan sellaisen järjestelmän, jonka purkamisen vaikutti kylmän sodan jälkeen erittäin vaikealta. Ydinaseista oli tullut käytännössä korvaamattomia, sillä millään muulla aseella ei kyettäisi uhkailemaan samanlaisilla kestäättömällä tuhoilla. Nato ei ensimmäisessä doktriinissaan missään kohtaa kyseenalaistanut oman pelotteen funktiota, vaan se jäi jatkumoon osana liittouman puolustusta ja pohjimmiltaan sen tarkoitus ei ollut muuttunut, vaikka maailma sen ympärillä oli kokenut suuria muutoksia.

Ydinaseiden tarvetta vahvisti Yhdysvaltojen nousu hegemoniseen asemaan. Sculthen ja Smithin mukaan ydinasearsenaali vahvisti transatlanttista suhdetta ja jätti konkreettisen merkin Yhdysvaltojen laajennetusta pelotteesta. (Sculthe 2010, 5; Smith 2006b, 143.) Ydinaseet saattoivat vahvistaa Yhdysvaltojen ja Euroopan maiden välistä suhdetta, mutta on sopivaa pohtia tarvittiinko siihen ydinaseita? Yhdysvalloilla oli joka tapauksessa kylmän sodan jälkeen tuhansia ydinaseita, joten muutama sata ydinasetta tuskin muutti jo valmiiksi vahvaa kuvaa laajennetusta pelotteesta. Toisekseen ilman Yhdysvaltoja, Natolla oli Euroopassa jo muutenkin Ranskan ja Iso-Britannian myötä satoja ydinaseita.

Kaiken kaikkiaan Naton doktriinia leimasi suuri epävarmuus ensimmäisinä kylmän sodan aikaisina vuosina. Ydinasepelotteen merkitys oli selvästi laskenut, mutta se pysyi edelleen tärkeänä osana puolustusta Natolle ja sen toimivuuteen uskottiin uudessa turvallisuusympäristössä. Suurin murros ydinasepelotteessa oli välittömästä pelotteesta yleiseen pelotteeseen siirtyminen. Tässä kohtaa oli vielä mahdotonta ennustaa mihin suuntaan Euroopan kehitys on matkalla, ja mitkä valtiot voisivat mahdollisesti olla tulevaisuudessa uhkia. Ydinasepelotetta ylläpidettiin, sillä Venäjä oli yhä Naton näkökulmasta epävakaa valtio.

4.1.2 Yleisen pelotteen muotoutuminen jäsenmaiden ydinasepelotteisiin ja sen vaikutus Naton toiseen doktriiniin

Ydinasejäsenmaiden piti myös muuttaa omia doktriinejaan. Niissä toistuivat hyvin samat teemat: Neuvostoliiton romahtaminen on muuttanut maailmaa epävarmempaan suuntaan, ydinaseiden merkitys on laskenut ja niiden määrää voidaan vähentää, mutta ydinasepelotetta jatketaan osana puolustusta. Venäjän merkitys doktriineissa on edelleen huomattava. Esimerkiksi Yhdysvaltojen ensimmäisessä doktriinissa painotetaan suhteiden parantamista ja Venäjän taloudellisten muutosten auttamista. Lisäksi maalittamisesta luovutaan molempien maiden välillä. Doktriini kuitenkin toteaa Venäjän olleen edelleen jonkin asteinen uhka Yhdysvalloille:

*”While political relations with Russia have changed dramatically in recent years, the United States must retain a nuclear capability adequate to respond to any challenge. Further, most of the strategic nuclear weapons remaining in the former Soviet Union still are deployed and capable of attacking targets in the United States. Russia remains the focus of the Posture Review not because its intentions are hostile, but because it controls **the only nuclear arsenal that can physically threaten the survivability of U.S. nuclear forces.**”* (Nuclear Posture Review 1994, 3. Lihavointi tekijän.)

Venäjä oli siis kaikesta huolimatta edelleen uhka myös Yhdysvalloille ydinaseiden näkökulmasta, sillä maalla oli yhä valtava kapasiteetti. Se oli maailman ainoa ydinasearsenaali, joka kykeni uhkaamaan Yhdysvaltojen liittolaisten lisäksi myös itse Yhdysvaltoja. Uhka ydinaseiden käytöstä eli, vaikka Venäjän aikeita ei pidetty enää vihamielisinä ja Yhdysvallat oli halukas kahdenväliseen yhteistyöhön ydinaseiden vähentämiseksi. Yhdysvaltojen näkökulmasta uhka eli niin kauan kuin jollain valtiolla oli edes pienikin mahdollisuus hyökätä Yhdysvaltoja tai sen liittolaisia vastaan.

Samanlaiset uhkakuvat toistuvat myös Ranskan doktriinissa, vaikka ne eivät ole yhtä dramaattisia kuin Yhdysvalloilla. Ranskan doktriinissa Venäjä oli kuitenkin voimakkaan armeijan omaava epävakaa valtio, joten epästabiilisuus ja sotilaallinen voima Euroopassa olivat asioita, jotka piti kylmän sodan jälkeen ottaa edelleen huomioon. (Livre Blanc sur la Défense 1994, 54-55.) Iso-Britannian ensimmäisessä doktriinissa Venäjän osuus jää huomattavasti marginaalisemmaksi. Syy tähän on se, että

doktriini julkaistiin vasta vuonna 1998, jolloin Venäjä oli huomattavasti vakaampi eikä samanlaisia uhkakuvia sen vuoksi ollut.

Muuten ydinase maiden doktriinit noudattelevat hyvin samoja teemoja ja tavoitteita. Ydinaseiden merkityksen väheneminen heijastuu kaikista doktriineista. Pelotteella ei ole enää niin suurta roolia kokonaispuolustuksen kannalta, sillä konventionaalisten sotavoimien merkitys on kasvanut. Ydinsodan uhan katoaminen mahdollisti ydinaseiden määrään vähentämisen. Iso-Britannia ja Ranska jäivät omassa pelotteessaan minimitasolle ja Yhdysvallat leikkasi huomattavan osan omasta arsenaalistaan. (Strategic Defence Review 1998, 24-25; Livre Blanc sur la Défense 1994, 54-55; Nuclear Posture Review 1994, 3-4.)

Arsenaalin pienentämisestä huolimatta jäsenmaat pyrkivät ylläpitämään uskottavaa pelotetta. Tämä tarkoitti sitä, että ydinaseita oltiin todella valmiita käyttämään myös tulevaisuudessa, vaikka todennäköisyys siihen oli hyvin pieni. Pelote nojautui edelleen vahvaan uskoon kestävämmillä tuhoilla uhkailusta kaikkia vihollisia vastaan. Missään doktriineissa ei kuitenkaan, ehkä Venäjää lukuun ottamatta, määritellä tarkemmin mitä mahdollisia valtioita tai toimijoita vastaan pelotetta ylläpidetään. (Strategic Defence Review 1998, 24-25; Livre Blanc sur la Défense 1994, 54-55; Nuclear Posture Review 1994, 1-3.) Toisaalta kuten doktriineista käy ilmi, uutta turvallisuusympäristöä pidettiin 1990-luvulla hyvin epävakana, mikä osaltaan selittää pelotteen ylläpitoa ”kaiken varalta”. Epävakana aikakautena maailma voisi muuttua arvaamattomasti ja uusia vihollisia syntyä nopeasti. Tästä näkökulmasta yleinen pelote oli perusteltua ja ydinaseille haluttiin siksi jättää rooli myös tulevaisuudessa.

Yhdysvallat jatkoi myös kylmän sodan jälkeen laajennetun pelotteen oppia. Tällöin liittoumalla oli edelleen käytettävissä tuhansia ydinaseita jo pelkästään Yhdysvaltojen omasta arsenaalista. Peloteteorian näkökulmasta pelkkä Yhdysvaltojen arsenaali olisi ollut kapasiteetiltaan riittävä ylläpitämään pelotetta, sillä Venäjä oli ainut valtio, joka kykeni yhtä suureen kapasiteettiin. Lisäksi Ranska ja Iso-Britannia antoivat lisää kapasiteettia Naton käyttöön. Liittouma piti kuitenkin kiinni omista ydinaseistaan, vaikka niiden merkitys oli vähentynyt huomattavasti ja jäsenmaat nauttivat joka tapauksessa Yhdysvaltojen ydinasepelotteesta.

Samat jäsenmaiden doktriinien teemat heijastuvat myös Naton vuoden 1999 doktriinista. Ydinaseiden merkitys oli laskussa eikä Venäjää enää pidetty varsinaisena

uhkana tai epävakana toimijana. Sen ydinasearsenaali ei enää ollut samanlainen riskitekijä kuin vuosikymmenen alussa eikä Itä-Euroopan turvallisuustilannetta pidetty yhtä kriittisenä. Päinvastoin, doktriinissa on havaittavissa selkeästi liittouman ja Venäjän suhteiden paraneminen:

*"Russia plays a unique role in Euro-Atlantic security. Within the framework of the NATO-Russia Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security, NATO and Russia have committed themselves to **developing their relations on the basis of common interest, reciprocity and transparency** to achieve a lasting and inclusive peace in the Euro-Atlantic area based on the principles of democracy and co-operative security."* (The Alliance's Strategic Concept 1999. Lihavointi tekijän.)

Venäjä otettiin osaksi kumppanuutta, jonka tarkoituksena oli luoda Eurooppaan kestävästä stabiilisuutta ja rauhaa. Sen ei enää koettu horjuttavan Euroopan turvallisuutta, vaan siitä haluttiin liittoumalle tärkeä kumppani rauhanrakentajana. Täydellisestä liittolaissuhteesta tuskin pystyi puhumaan, sillä Venäjän ydinasearsenaali oli edelleen merkittävä. Doktriinissa ei kuitenkaan mainita suoraan tätä, vaan todetaan liittouman ulkopuolisten merkittävien ydinasejoukkojen olevan edelleen tärkeä tekijä, joka tulee ottaa huomioon turvallisuutta ja vakautta ylläpidettäessä. (The Alliance's Strategic Concept 1999.) Käytännössä tämä viittasi yhä Venäjään, sillä se oli ainut merkittävän ydinasearsenaalin omaava valtio Euroopan alueella (Smith 2006b, 143).

Lähtökohtaisesti ydinasepelotteen rooli ei muuttunut uudessa doktriinissa, jossa ydinaseita käsitellään hyvin vähän. Sen rooli noudattelee samoja linjoja kuin vuoden 1991 doktriinissa. Pelotteen päätehtävä oli edelleen ylläpitää rauhaa sekä estää mahdolliset sodat. Pelote toimi Sculthen mukaan hyvänä keinona estää aggressiivisten maiden painostuskeinot myös tulevaisuudessa (Schulthe 2010, 5). Ranskan ja Iso-Britannian tapaan kyse oli minimipelotteen ylläpidosta, mikä Naton mukaan riitti stabiilisuuden ja turvallisuuden ylläpitämiseen. Ydinaseiden käyttäminen oli siten erittäin epätodennäköistä eikä niitä haluttu maalittaa muita valtioita vastaan. Doktriinissa kuitenkin painotetaan ydinaseiden selviytymiskykyä sekä uskottavuutta käyttäen niitä tarpeen vaatiessa. (The Alliance's Strategic Concept 1999.)

Natolla ei siis ollut enää selkeää syytä ylläpitää ydinasepelotetta. Peloteteorian näkökulmasta tämä oli ongelmallista. Myös yleinen pelote vaatii toimiakseen jonkin konkreettisen uhan miksi sitä ylläpidetään. Doktriinissa ei kuitenkaan tarkemmin

mainita, mitä toimijoita vastaan pelotetta ylläpidetään tai sitä, mitkä valtiot voisivat liittouman jäsenmaita painostaa. Dokumentissa todetaan väljästi liittouman ulkopuolella olevien ydinase maiden olevan yksi tekijä, joka tulee ottaa huomioon. Tämä on ainut jonkinasteinen uhka, joka selittää ydinaseiden roolia Natossa. Tämän uhan estämisen keinoksi ei suoraan mainita pelotetta.

Jos edellä mainittu uhka viittaa Venäjään, on sopivaa pohtia, olisiko Naton kapasiteetti yksinään riittänyt estämään Venäjän aggressiota? Sculthen (2010, 6) mukaan kyllä, mutta jos tilannetta tarkastelee kapasiteetin näkökulmasta, liittoumalla oli käytössään vain satoja ydinaseita, Venäjällä tuhansia. Naton ydinasearsenaali ei olisi siten välttämättä riittänyt vastamaan kestävämmillä tuhoilla. Jäsen maiden avulla kapasiteetti olisi riittänyt, joten mihin Nato tarvitsi omaa ydinasepelotettaan? Kapasiteettia olisi ollut varmasti riittävästi muita ydinase maita kuten Kiinaa vastaan, mutta Kiina sijaitsee maantieteellisesti kaukana Euroopasta, joten maa ei aiheuttanut välitöntä uhkaa Euroopan turvallisuudelle.

Vaikka Nato painotti ydinaseiden selviytymiskykyä, se ei kuitenkaan normaalioloissa aseistanut laivoja tai sukellusveneitä ydinaseilla (The Alliance's Strategic Concept 1999). Ainoa selviytymisstrategia oli sijoittaa aseet useampaan eri paikkaan. Kiinteästi sijoitetut ydinaseet ovat kuitenkin helppoja maaleja viholliselle, joten aseiden selviytymiskyky oli huono. Liikuteltavien laukaisualustojen ja sukellusveneiden puuttumisen myötä Natolla ei ollut käytännössä vastaiskukykyä lainkaan. Liittouman omalla arsenaalilla olisi ollut hyvin vaikeaa iskeä takaisin ensi-iskun jälkeen. Kapasiteetin vajaudet tekivät Naton omasta ydinasepelotteesta heikon.

Toinen merkittävä ongelma oli Naton uudelleen profiloituminen. Jäsen maiden turvallisuus ja niiden suojeleminen oli edelleen tärkein prioriteetti, mutta Nato alkoi 1990-luvun lopussa vahvasti profiloitua kriisinhallintatehtäviin. Tämä heijastuu uudessa doktriinissa, jossa kriisinhallinnan merkitys kasvoi. Osaltaan tähän vaikuttivat Jugoslavian hajoamissodat, joihin Nato oman tulkintansa mukaan osallistui kriisinhallintatehtävissä. (The Alliance's Strategic Concept 1999.) Jos liittouma halusi roolin uudessa turvallisuusympäristössä kriisinhallintatehtävissä ja rauhanturvaamisessa, mihin se tarvitsi ydinasepelotetta? Pelotteen toimivuus irrationaalisia toimijoita vastaan on epätodennäköistä ja kriisinhallinta nojaa vain konventionaalisiin sotavoimiin. (McCausland ym. 2012b, 508.)

Näihin edellä mainittuihin kysymyksiin vastaaminen on vaikeaa teorian näkökulmasta. Liittouma luotti edelleen pelotteen kulmakiviin eli kestäättömillä tuhoilla uhkailuun, uskottavuuteen ja puolustuksellisuuteen, vaikka siltä puuttui selkeä uhka. Naton ydinasepelotteen ylläpitämisen voidaan ajatella johtuvan enemmänkin epävarmuudesta, kansainvälisen anarkian luomasta yleisestä turvattomuuden tunteesta ja uusista uhkakuvista, joita ei osattu vielä tarkemmin määritellä. Ydinaseita ja pelotetta ylläpidettiin ”pahan päivän” varalta, sillä kukaan ei tiennyt mihin suuntaan kansainväliset suhteet ovat kehittymässä. Sotilaallisen voimankäytön pelko ja turvattomuuden tunne jatkuivat myös uudella aikakaudella, sillä kylmän sodan jälkeen kansainväliset järjestöt eivät onnistuneet luomaan sellaista kollektiivista turvallisuutta, jonka avulla valtiot olisivat olleet valmiita luopumaan ydinaseistaan.

Lisäksi ydinaseen merkitys vallankäytön keinona ja statussymbolina ei ollut kadonnut mihinkään (Schulte 2010, 4). Natolle oli ydinaseista tästä näkökulmasta suuri hyöty, sillä ne antoivat merkittävästi lisää uskottavuutta koko puolustukselle ja kasvattivat Naton statusta. On kuitenkin syytä pohtia, tarvitsiko Nato ydinaseita kasvattamaan sen statusta, sillä liittouma koostui jo kymmenistä valtioista, joista yksi oli hegemonisessa asemassa oleva Yhdysvallat. Natolla oli siis sotilaallista voimaa jo huomattavat määrät ilman ydinaseitakin.

1990-luku oli Natolle uuden linjan haun aikaa. Merkittävänä muutoksen vauhdittajana oli Neuvostoliiton romahtaminen ja siitä syntynyt tarve muuttaa välitön pelote yleiseen. Pelotetta ylläpidettiin, koska maailmassa oli yhä ydinaseita jäljellä eikä Venäjän kehityksestä ollut vielä varmuutta. Nato luotti ydinasepelotteen toimivuuteen myös kylmän sodan jälkeen ja siitä tuli tärkeä osa Naton puolustusta. Ydinaseille oli kuitenkin jatkuvasti vaikeampaa keksiä perusteluja niiden merkityksen vähentyessä ja kriisinhallinnan roolin kasvaessa. Ne jäivät lähinnä kylmän sodan jäänteeksi, joiden käytännöllisyyttä ei arvioitu uudestaan. Kuten Gülnur Aybet huomauttaa, Natolta puuttui 1990-luvulla näkemys siitä, mikä tulee olemaan tulevaisuudessa sen ”suuri strategia” (Aybet 2010b, 41).

Ydinasejäsenmaiden doktriinit noudattelivat hyvin samanlaista kaavaa. Niiden merkitys oli luonnollisesti iso Natolle, joka jatkoi kylmän sodan jälkeinkin niiden ydinasearsenaalien kontribuutiota. Samat teemat jotka nousivat esille jäsenmaiden doktriineissa, hallitsivat myös Naton omia dokumentteja: ydinaseiden merkityksen ja Venäjän uhan lasku sekä konventionaalisten sotavoimien merkityksen kasvu. Kolmen

eri valtion doktriinin sovittaminen Naton vastaavaan oli nähtävissä siinä, että ydinasepelotetta käsiteltiin Naton doktriineissa hyvin väljästi ja yleisluonteisesti. Nato noudatteli pelotepolitiikassaan samoja jalanjälkiä, jotka jäsenmaat olivat omissa doktriineissaan luoneet.

4.2 Terrorismi, arvaamattomat valtiot ja proliferaatio 2001-2014

Syyskuun 11. päivän terroristi-iskut aloittivat ydinasepelotteessa toisen aikakauden. Yhdysvallat joutui terroristi-iskun kohteeksi, jossa menehtyi tuhansia ihmisiä. Tämä muutti merkittävästi länsimaiden turvallisuuspolitiikkaa, sillä uudeksi uhaksi nousi kansainvälinen terrorismi. Terroristi-iskut johtivat lopulta 2003 alkaneseen Irakin sotaan, joka tarkoituksena oli estää maata käyttämästä joukkotuhoaseita, joita Irakilla tiedustelutietojen mukaan oli hallussa. Hyökkäys Irakiin oli samalla ensimmäinen kerta kun Nato käytti viidettä artiklaansa: terroristi-isku Yhdysvaltoja vastaan tulkittiin hyökkäykseksi koko liittoumaa vastaan.

Sota terrorismia vastaan vaikutti myös ydinasepelotteeseen, sillä terroristien pelättiin saavan haltuunsa joukkotuhoaseita ja käyttävänsä niitä liittoumaa vastaan. Lisää ongelmia pelotteeseen aiheutti arvaamattomien valtioiden mahdollinen halukkuus hankkia ja käyttää ydinaseita. Iranin ydinohjelma herätti huolta, sillä maan ajateltiin hankkivan salassa ydinaseita, vaikka Iran vakuutti maan ydinohjelman olevan rauhallinen ja keskittyvän vain ydinvoimoihin. Toiseksi ongelmaksi muotoutui Pohjois-Korea, joka suoritti ydinasekokeita täysin avoimesti.

Terrorismin ja arvaamattomien valtioiden myötä proliferaatiosta tuli tärkeä osa uudenlaista ydinasepelotetta. Ydinaseiden hallitsematon leviäminen koettiin suureksi uhaksi, sillä ydinaseiden lisääntyessä pelotteesta tulisi yhä epävakampi. Uusia ydinasevaltioita oli syntynyt jo valmiiksi epävakaille alueille¹⁴, eivätkä länsimaat halunneet saman tilanteen syntyvän Lähi-itään tai Korean niemimaalle. Molemmilla alueilla länsimailla oli omia intressejä: Lähi-idässä oli käynnissä kaksi sotaa ja Etelä-Korea oli Yhdysvaltojen tärkeä liittolainen. Jäsenmailla oli siis vahvat intressit pitää kyseiset alueet ydinaseettomina, koska alueellisen epästabiilisuuden lisäksi maat voisivat itse joutua ydinaseiskujen kohteeksi. Näistä kolmesta käsitteestä (terrorismi,

¹⁴ Intia ja Pakistan ovat käyneet historian aikana kolme sotaa ja mailla on yhä aluekiistoja. Molemmista tuli ydinasevaltioita 1990-luvun lopulla.

arvaamattomat valtiot ja proliferaatio) syntyi toinen aikakausi ydinasepelotteelle. Seuraavissa alaluvussa näitä käsitteitä tarkastellaan ensin Naton jäsenmaiden doktriineissa, sillä Nato julkaisi oman uuden doktriinin vasta 2010 ja pelkkiä ydinaseita käsittelevän doktriinin 2012.

4.2.1 Uudet turvallisuushaasteet jäsenmaiden ydinasepelotteissa

11. päivän terroristi-iskuista tuli uuden vuosituhannen tärkein lähtökohta jäsenmaiden turvallisuuspoliittisessa ajattelussa. Kansainvälinen terrorismi syrjäytti perinteisen pelon suursodasta. Tämä heijastui myös ydinasepelotteeseen. Venäjän epävakaa kehityksen tilalle suurimmaksi kysymykseksi nousi terroristien mahdollisuus joukkotuhoaseisiin. Tämä näkyi jäsenmaiden doktriineissa, joissa terrorismista ja sen torjunnasta tulee määrittävä tekijä uudelle aikakaudelle.

*”We have concluded that a strategic posture that relies solely on offensive nuclear forces is inappropriate for deterring the potential adversaries we will face in the 21st century. **Terrorists or rogue states** armed with weapons of mass destruction will likely test America's security commitments to its allies and friends.”* (Nuclear Posture Review Report 2002, 2. Lihavointi tekijän.)

Ydinasepelotetta ei voinut jatkaa samalla periaatteella kuin aikaisemmin. Hyökkäävä strategia ydinaseille tulisi sopimaan huonosti uusia vihollisia vastaan. Käytännössä tämä rajasi ennaltaehkäisevä iskut ja ensi-iskut pois jättäen vastaiskun ainoaksi keinoksi vastata terrorismin uhkaan. Yhdysvallat tiedosti ydinasepelotteen ongelmallisuuden terrorismin torjunnassa, mutta ydinaseiden käyttöä ei haluttu rajata kokonaan pois, vaan maan presidentillä tuli olla tulevaisuudessakin laaja määrä eri vaihtoehtoja (Nuclear Posture Review Report 2002, 2). Ydinaseisku terroristeja kohtaan olisi voinut olla siis mahdollinen.

Yhdysvallat käytti hyväkseen myös epäsuoraa pelotetta. Vuoden 2010 doktriinissa huomautetaan, että terroristeja tukevilla valtioilla on sama vastuu kuin terroristeilla, mikäli Yhdysvallat joutuu heidän iskujen kohteeksi. Tukemiseksi laskettiin terroristien rahoittaminen, aseistaminen ja turvapaikkojen antaminen. (Nuclear Posture Review Report 2010, VII.) Doktriinista ei kuitenkaan käy ilmi miten epäsuoraa pelotetta käytännössä olisi käytetty, mutta koska presidentille haluttiin antaa laaja valikoima eri

vaihtoehtoja, olisi keinoina voinut olla esimerkiksi vastaiskut, sanktiot tai konventionaalisten sotavoimien käyttö.

Iso-Britannian doktriinissa oli samoja epäsuoran pelotteen viitteitä, jossa terroristeja tai niitä tukevia valtioita vastaan olisi voitu käyttää sotilaallista voimaa (The Strategic Defence Review: The New Chapter 2002, 9). Doktriinissa ei myöskään tarkemmin määritellä olisiko ydinaseet ollut yksi osa sotilaallista voimankäyttöä. Samaisessa doktriinissa kuitenkin mainitaan kaikkien sotavoimien olevan osa pelotetta, joten ydinaseiden käyttöä ei ainakaan suoraan ollut rajattu pois. Iso-Britannia halusi pitää laajan vaihtoehtovalikoiman terrorismin torjuntaan, joten ensi-iskuja tai ennaltaehkäiseviä iskuja ei haluttu jättää kokonaan pois:

*”But we also want it to be clear, particularly to **the leaders of states of concern and terrorist organisations**, that all our forces play a part in deterrence, and that we have a broad range of responses available. We must influence leaderships by showing that we are prepared to take all necessary measures to defend ourselves.”* (The Strategic Defence Review: The New Chapter 2002, 12. Lihavointi tekijän.)

Huolimatta ydinaseiskun mahdollisuudesta, Yhdysvaltojen ja Iso-Britannian pelotepolitiikka oli enemmän torjuva kuin rankaiseva. Molempien maiden doktriineissa painotetaan, että terroristeille ei tule alun perinkään antaa mahdollisuutta käyttää ydinaseita. Yhdysvallat painotti omassa doktriinissaan proliferaation vastaisen työn merkitystä (Nuclear Posture Review Report 2010, 10). Iso-Britannia piti tärkeänä luottamuksen rakentamisena ydinase maiden tai ydinaseettomien maiden välille sekä ydinaseiden määrän vähentämistä (Securing Britain in an Age of Uncertainty: The Strategic Defence and Security Review 2010, 37).

Molempien maiden tavoitteena oli siis jo lähtökohtaisesti estää terroristeja saamasta ydinaseita, jolloin ei tarvitsisi miettiä vastaiskun moraalisia ongelmia. Torjuminen ei kuitenkaan välttämättä aina onnistu, sillä ydinaseita voidaan hankkia salaa tai varastamalla niihin kelpaavaa materiaalia. Tästä syystä ydinaseiden varsinaista käyttöä ei haluttu rajata pois. Doktriineista ei kuitenkaan tarkemmin selviä olisiko ydinaseita käytetty terroristeja vastaan vai vain niitä tukevia tahoja kohtaan. Todennäköisesti molemmat vaihtoehdot olisivat olleet pöydällä, jos päätös olisi jouduttu tekemään, sillä molempien doktriineissa painotetaan laajoja mahdollisuuksia ydinaseiden käyttöön. Rankaiseminen vaikutti kuitenkin hyvin epätodennäköiseltä.

Ranskan doktriini tekee tässä suhteessa poikkeuksen muihin doktriineihin. Ydinasepelotetta ylläpidettiin samaan tapaan puolustuksellisenä, joskin aseiden käyttöä pidettiin hyvin epätodennäköisenä vaihtoehtona (The French White Paper on Defence and National Security 2008, 65). Poikkeuksen Ranskan doktriinissa tekee sen rankaisempi suhtautuminen valtion tukemaan terrorismiin. Doktriinissa kerrotaan suoraan, että ydinaseita oltiin valmiita käyttämään poliittisia ja taloudellisia kohteita vastaan, minkä tavoitteena oli lamauttaa vihollisen poliittiset toimet (The French White Paper on Defence and National Security 2008, 162). Ranska doktriini on huomattavasti luonnoltaan offensiivisempi kuin muiden jäsenmaiden doktriinit.

”France cannot rule out the possibility that an adversary might miscalculate the limits of its vital interests or its determination to preserve them. France has the capacity to deliver a nuclear warning within the framework of its policy of deterrence.” (The French White Paper on Defence and National Security 2008, 65.)

Ranskan doktriinista käyvät ilmi samat ongelmat terrorismin suhteen. Vihollisen kustannuslaskelmista ei voi olla varma, joten ydinasepelote ei toimi yhtä hyvin uusien vihollisten kohtaan. Ranska oli kuitenkin valmis antamaan varoituksen sen oman pelotepolitiikan mukaisesti, joten varoitus olisi voinut käytännössä tarkoittaa iskua poliittisiin ja taloudellisiin kohteisiin. Ranskan lähestyminen ongelmaan oli siis enemmänkin rankaiseva kuin torjuva. Ydinaseita olisi voitu käyttää rankaisvasti suoraan terroristeja kohtaan tai mahdollisesti maita, jotka ovat tukeneet terroristeja.

Ydinaseiden käyttö rankaisuna kattaa kuitenkin vain valtion tukeman terrorismin. Ranska olisi ollut valmis antamaan varoituksen, mikäli jokin valtio olisi selvästi tukenut terroristijärjestöä. Ei-valtiolliseen terrorismiin Ranskan keinot olivat hyvin samanlaiset kuin Yhdysvalloilla ja Iso-Britannialla. Torjumisen avulla terroristeja pyrittiin estämään saamasta haltuunsa ydinaseita. Keinoja olivat tiedustelu ja konventionaaliset sotavoimat. (The French White Paper on Defence and National Security 2008, 47-48.) Toisaalta ainoa keino, jolla terroristit voivat saada käsiinsä ydinaseita on valtion apu, joten Ranskan strategia terrorismin torjuntaan oli käytännössä rankaiseminen. Myöhemmissä doktriineissa Ranska on jossain määrin siirtynyt enemmän torjumiseen kuin rankaisemiseen (ks. esim. French White Paper on Defence and National Security 2013).

Eroa Ranskan ja muiden jäsenmaiden doktriinien välillä selittää Ranskan itsenäinen ydinasepolitiikka (Lunn 2012, 246). Iso-Britannian ja Yhdysvaltojen doktriineissa painotetaan enemmän pelotteen puolustuksellisuutta, mikä johtuu siitä, että molempien maiden kontribuutio Naton ydinasepelotteeseen on oleellinen. Kumpikaan maa ei siis halua ottaa doktriineissaan offensiivisempaa lähestymistapaa, sillä se vaikuttaisi samalla Naton omaan ydinasepelotteeseen. Omilla doktriineilla on haluttu painottaa oman ja koko liittouman ydinasepelotteen puolustuksellisuutta ja rauhallisuutta myös terrorismia kohtaan. Ranskalla ei samanlaista velvollisuutta olla itsenäisestä ydinasepelotteesta johtuen.

Toiseksi suureksi ongelmaksi stabiilin ydinasepelotteen kannalta tuli arvaamattomat valtiot. Lähtökohtaisesti kaikkien jäsenmaiden tavoitteet olivat hyvin samat kuin terrorismin suhteen, sillä tavoite oli estää arvaamattomia valtioita saamasta haltuunsa ydinaseita. Iran oli yksi arvaamattomista valtioista, jonka uskottiin kehittävän omia ydinaseita. Jäsenmaiden mukaan Iranin strategia oli piilottaminen, eli ydinaseteknologiaa rakennettiin salassa. Julkista näyttöä maan mahdollisesta ydinaseohjelmasta ei ole saatu, sillä tiedot ovat perustuneet salaiseen tiedustelutoimintaan. Iran on julkisuudessa toistuvasti kieltänyt kehittävänsä ydinaseita.

Iranin mahdollista ydinasetta pidettiin korkeatasoisena uhkana, sillä maan politiikkaa pidettiin aggressiivisena Lähi-idässä (French White Paper on Defence and National Security 2013, 30; Nuclear Posture Review Report 2010, 10.) Iran on avoimesti julkisuudessa uhannut Israelin olemassaoloa, mikä on erityisesti Yhdysvalloille uhka, sillä Israel on maan tärkeä liittolainen. Toinen huoli on taloudellinen, sillä mahdollinen konflikti saattaisi vaikuttaa öljyn ja kaasun saantiin. (French White Paper on Defence and National Security 2013, 56.) Näiden kahden uhan takia jäsenmaat ovat pyrkineet estämään Irania saamasta ydinaseita.

Toinen ydinaseita tavoitteleva arvaamaton valtio oli Pohjois-Korea. Toisin kuin Iranin tapauksessa, Pohjois-Korea teki ydinasekokeita täysin avoimesti sanktioista huolimatta. Iranin ja Pohjois-Korea tilanne eroavat jossain määrin strategisesti, sillä Pohjois-Korealla ei ollut kapasiteettia iskeä suoraan Eurooppaan tai Yhdysvaltoihin. Maalla ei myöskään ollut samanlaista uhkaa taloudellisiin kriiseihin kuin Iranilla. Yhdistävä tekijä on kuitenkin liittolaisuus, sillä Etelä-Korea ja Japani ovat Yhdysvaltojen liittolaisia.

”Reversing the nuclear ambitions of North Korea and Iran. We have demonstrated that we are prepared to engage multilaterally and bilaterally with these states to arrive at negotiated solutions that provide for their political and economic integration with the international community, while verifiably confirming they are not pursuing nuclear weapons capabilities.” (Nuclear Posture Review Report 2010, 31. Lihavointi tekijän.)

Kuten doktriinista käy ilmi, lähestymistapa Yhdysvalloilla oli hyvin rauhallinen. Irania ja Pohjois-Koreaa vältettiin provosoimasta lähettämällä niille selkeitä viestejä ja pyrkimällä neuvotteluun. Samankaltainen lähestymistapa oli myös Iso-Britanniassa ja Ranskalla (Securing Britain in an Age of Uncertainty: The Strategic Defence and Security Review 2010, 37; French White Paper on Defence and National Security 2013, 73). Missään doktriinissa ei keinoiksi mainita suoraa ydinaseidenkäyttöä, sillä sen toimivuus arvaamattomia valtioita kohtaan on epävarmaa. Jäsenmaat eivät voineet luottaa arvaamattomien maiden johtajien rationaalisuuteen. Pelotteet eivät sisältäneet kestäättömällä tuhoilla uhkailua, vaan maat pyrkivät ratkaisemaan ongelman diplomaattisin keinoin.

Iranin johtajien irrationaalisuus on toisaalta ollut jäsenmaille oma uhka. Jäsenmaat eivät halua antaa Iranille ydinasetta, koska ydinaseita saatettaisiin oikeasti käyttää. (French White Paper on Defence and National Security 2013, 36). Ongelmaksi muodostui siis Iranin johtajien arvot, jotka saattavat olla aivan eriävät kuin länsimaissa. Kukaan ei pysty varmuudella sanomaan ylläpitäisikö Iran ydinasepelotetta vain rauhanomaisesti ja puolustuksellisesti vai olisiko maa valmis käyttämään niitä myös offensiivisesti. Tämä murtaisi ajatuksen ydinasetabusta, sillä Iran saattaisi ydinaseen saadessaan aloittaa ketjureaktion, jolloin ydinaseiden käyttökyky laskisi (Kay 2010, 143).

Ketjureaktion lisäksi Iranilla oli riittävä kapasiteetti iskemään Nato-maita vastaan omalta maaperältään tavallisilla ohjuksilla. Iranin saadessaan valmiiksi ydinaset, se kykenisi muuttamaan tavalliset ballistiset ohjukset ydinohjuksiksi. (French White Paper on Defence and National Security 2013, 37). Tähän uhkaan jäsenmaat vastasivat rakentamalla ohjuskilpiä. Aloitteen tekijä oli Yhdysvallat, joka irtisanoutui ABM-sopimuksesta¹⁵ vuosituhaten alussa ja aloitti ohjuskilpien rakentamisen Eurooppaan. Doktriineissa ei suoraan mainita mitä valtiota vastaan ohjuskilvet rakennettiin, vaan

¹⁵ ABM-sopimus solmittiin Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton välillä vuonna 1972. Sopimuksen myötä molemmat valtiot saivat sijoittaa omalle maaperälleen vain yhden ohjustorjuntajärjestelmän ja torjuntaohjusten määrä rajoitettiin sataan. Yhdysvallat vetäytyi sopimuksesta vuonna 2002.

niissä puhutaan yleisluontoisesti alueellisista uhista (Nuclear Posture Review Report 2010, 28). Käytännössä yksi uhka oli kuitenkin Iran, sillä maalla oli kapasiteettia iskeä Eurooppaan (Kay 2010, 132). Doktriineissa ei kuitenkaan haluttu suoraan provosoida Irania, joten syyt ohjuskilpien rakentamiseen jätettiin yleiselle tasolle.

Tässä kohtaa Pohjois-Korean ydinaseuhka oli vielä huomattavasti pienempi kuin Iranin, sillä maa vasta suoritti ydinasekokeita, eikä maalla siten ollut kapasiteettia iskeä Naton jäsenmaita vastaan. Huoli perustui enemmän sen ydinkokeisiin ja halukkuuteen hankkia ydinase, enemmän kuin jo olemassa olevaan kapasiteettiin: ”*North Korea is the only state to test a nuclear weapon in the 21st century, and its continued pursuit of nuclear weapons and ballistic missiles is a serious concern*” (National Security Strategy and Strategic Defence and Security Review 2015, 19. Lihavointi tekijän). Toisin kuin Iran, Pohjois-Korea ei ollut suora uhka Euroopalle, vaan uhka alueelliselle stabiilisudelle (Nuclear Posture Review Report 2010, 4).

Yhdysvalloille lisäongelmia aiheutti sen laajennetun pelotteen politiikka. Israelin, Etelä-Korean tai Japanin joutuessa ydiniskun kohteeksi, joutuisi myös Yhdysvallat mukaan ydinasesotaan. Yhdysvalloilla oli siis merkittävä intressi estää Irania tai Pohjois-Koreaa kehittämästä ydinaseita ja pyrkiä hillitsemään proliferaatiota. Yhdysvaltojen ajautuminen ydinsotaan olisi saattanut vaikuttaa samalla sen Nato-liittolaisiin, sillä mikäli Yhdysvallat olisi sodassa joutunut ydinaseiskun kohteeksi, olisi se silloin samalla hyökkäys koko liittoumaa vastaan. Siten myös muiden jäsenmaiden näkökulmasta oli tärkeää, että ydinaseiden proliferaatiota hillitään:

”*The fight against **proliferation of weapons of mass destruction (WMD)** and their means of delivery will continue to be a priority*” (The French White Paper on Defence and National Security 2008, 109. Lihavointi tekijän).

”*We remain committed to **the Nuclear Non-Proliferation Treaty**, and to the creation of a Middle East Zone free from nuclear weapons and all other weapons of mass destruction*” (National Security Strategy and Strategic Defence and Security Review 2015, 62. Lihavointi tekijän).

”*The United States is committed to renewing and strengthening the Nuclear Non-Proliferation Treaty (NPT) and **the global nuclear non-proliferation regime** it anchors to cope with the challenges of non-compliance and of the growth of nuclear power*” (Nuclear Posture Review Report 2010, 9. Lihavointi tekijän).

Terrorismin ja arvaamattomien valtioiden myötä proliferaatiosta tulikin tärkeä osa stabiilin ydinasepelotteen ylläpitoa. Proliferaation estäminen nähtiin parhaaksi keinoksi estää ydinaseiden käyttö terroristeja tai arvaamattomia valtioita vastaan. Jäsenmaat halusivat välttää moraalisia ongelmia, joita peloteteoriassa otettiin esille ydinaseiden käytön suhteen kylmän sodan jälkeen. Tämä heijastui doktriineista, joissa proliferaation merkitys kasvoi huomattavasti vanhoihin doktriineihin verrattuna.

Proliferaation estämiseksi jäsenmaat painottavat doktriineissa ydinmateriaalin turvallisuutta, kansainvälisten järjestöjen ja sopimusten tukemista, laittoman kaupan valvomista sekä terroristeja tukevien valtioiden uhkaamista sanktioilla. (Nuclear Posture Review Report 2010, VII, Securing Britain in an Age of Uncertainty: The Strategic Defence and Security Review 2010, 56; The French White Paper on Defence and National Security 2008, 109). Ydinmateriaalin turvallisuuden ja laittoman kaupan valvonnan tavoitteena oli tehdä uraanin myymisestä läpinäkyvää, jolloin kaikki valtiot tietävät mitkä toimijat ovat ostamassa uraania. Tällöin ydinaseiden kehittäminen salassa on huomattavasti vaikeampaa. Sanktioimalla terroristeja tukevia valtioita, voitaisiin estää ydinaseiden kehittäely suojassa.

Pohjois-Korean tapaus on kuitenkin osoittanut, että proliferaatio ei ole täysin onnistunut. Vaikka Pohjois-Korea on täysin avoimesti kehittänyt ydinaseita, ei sitä ole pystytty estämään vetoamalla kansainvälisiin sopimuksiin tai sanktioilla. Valtio on kaikista painostuskeinoista huolimatta jatkanut ydinaseiden testaamista. Proliferaation kannalta tilanne on huolestuttava, sillä Pohjois-Korea saattaa näyttää esimerkkiä muille ydinaseiden hankkimista kannattaville maille, että kansainväliset sopimukset eivät ole sitovia eikä niitä tarvitse noudattaa. Myöskään sanktiot eivät kykene pysäyttämään kehitystä.

Jäsenmaiden on siis tulevaisuudessa mietittävä uusia toimenpiteitä, mikäli ”pehmeät” keinot eivät riitä. Peloteteorian näkökulmasta uusien ydinaseiden syntymistä voisi estää ennaltaehkäisevällä iskulla. Ydinaseita tavoitteleviin maihin isketään jo ennen kuin maat saavat kehitettyä toimivan aseensa. Ajatus ennaltaehkäisevän iskun käytöstä törmää länsimaissa kuitenkin ydinasetabuun. Ydinaseisku toiseen valtioon aiheuttaisi runsaasti kritiikkiä kotimaissa tai koko kansainvälisessä yhteisössä. Se saattaisi osoittaa muille valtioille, että ydinaseiden käyttäminen on hyväksyttävää omien intressien ajamiseksi, jolloin ydinaseiden käytöstä saattaisi tulla ”normaalia”.

Naton kannalta on myös syytä pohtia, onko Pohjois-Korea kustannusnäkökulmasta aluetta, jossa kannattaa käyttää voimakeinoja. Kiina ei todennäköisesti katsoisi hyvällä ydinaseiskua omassa naapurivaltiossa ja Pohjois-Korea saattaisi hyökätä Etelä-Koreaan kostoksi ennaltaehkäisevästä iskusta. Isku kasvattaisi samalla eskalaationriskiä. Jäsenmaiden näkökulmasta Korean niemimaa ei siis välttämättä ole niin tärkeä, että sitä kannattaisi puolustaa tai stabiloida ydinasein. Toisin sanoen Naton ydinasepelote ei Pohjois-Korean suhteen ole uskottava, minkä Pohjois-Korea todennäköisesti tietää. Tämä selittää osaltaan sitä miksi maa on täysin avoimesti kehittänyt ydinaseita.

Toinen proliferaation kannalta ongelmallinen seikka on se, että missä määrin jäsenvaltiot ovat huolissaan stabiilista ydinasepelotteesta ja missä määrin huolissaan omista intresseistään. Kuten Ranskan doktriinista kävi ilmi, esimerkiksi Iranin suhteen kyse on paljon muustakin kuin pelkästä stabiilista pelotteesta. Jäsenmaat ovat hyvin halukkaita estämään maan ydinaseiden hankinnan, jotta niillä olisi vapaammat kädet toimia. Se pätee alueisiin, joissa niillä on omia taloudellisia tai poliittisia intressejä. Tämä heikentää proliferaation vastaisen työn uskottavuutta puolustuksen näkökulmasta, sillä se heijastuu koko liittouman puolustukselliseen ulottuvuuteen. Tällöin ydinaseiden leviämisen estäminen ei siis pelkästään ole jäsenmaiden omien valtiollisen alueiden turvaamista, vaan myös niiden jäsenmaiden intressien ajamista ulkomailla.

Naton jäsenmaiden ydinasepelotteiden haasteet ovat olleet 11. päivän terroristi-iskujen jälkeen terrorismi ja arvaamattomat valtiot. Molempien ongelmien yhteinen tekijä on ollut proliferaation uhka, johon jäsenmaat ovat pyrkineet vastaamaan omin toimin. Tavoitteena on ollut ensisijaisesti estää terroristeja ja arvaamattomia valtioita saamasta haltuunsa ydinaseita, jolloin varsinaisen ydinaseiskun mahdollisuutta ei ole tarvinnut miettiä. Doktriineissa on kuitenkin mahdollistettu laajan vaihtoehtovalikoiman myötä myös ydinaseiskut, mutta missään asiakirjoissa tätä ei mainita suoraan. Jäsenmaiden suhtautuminen ongelmiin on ollut enemmän neuvottelevaa ja pehmeiden keinojen käyttämistä. Tähän on vaikuttanut se, että jäsenmaiden doktriinit ovat sidottuja Naton omaan doktriiniin, jolloin niiden on ollut oltava enemmän rauhanomaisia. Myös suoran pelotteen toimivuus on kyseenalaista arvaamattomia valtioita tai terroristeja kohtaan. Seuraavassa alaluvussa tarkastellaan tarkemmin miten näiden jäsenmaiden doktriinien teemat ovat vaikuttaneet Naton asiakirjoihin terrorismin, arvaamattomien valtioiden ja proliferaation aikakaudella.

4.2.2 Uusien turvallisuushaasteiden ja jäsenmaiden doktriinien vaikutukset Naton ydinasepelotteeseen

Nato julkaisi seuraavan doktriinin vasta vuonna 2010. Uusi dokumentti tuli yli kymmenen vuotta edellisen jälkeen, mikä oli hyvin pitkä aikaväli ottaen huomioon miten paljon turvallisuuspolitiikka oli muuttunut terroristi-iskujen jälkeen. Terrorismin kasvu heijastuu kuitenkin doktriinista uhkana, joka tulisi vaikuttamaan jäsenmaiden turvallisuuteen:

”Terrorism poses a direct threat to the security of the citizens of NATO countries, and to international stability and prosperity more broadly. Extremist groups continue to spread to, and in, areas of strategic importance to the Alliance, and modern technology increases the threat and potential impact of terrorist attacks, in particular if terrorists were to acquire nuclear, chemical, biological or radiological capabilities.” (Strategic Concept 2010, 11. Lihavointi tekijän.)

Terrorismi aiheutti jäsenmaiden turvallisuuden lisäksi ongelmia kansainväliseen vakauteen ja vaurauteen laajemmin. Terrorismiryhmät jatkoivat laajentumistaan ja teknologian kehittyessä iskujen potentiaali tuli kasvamaan, varsinkin jos terroristit saisivat käsiinsä joukkotuhoaseita. Lisää turvallisuusuhkia aiheuttivat konfliktit Naton rajojen ulkopuolella, sillä ne vaikuttaisivat suoraan maiden sisäiseen turvallisuuteen (Strategic Concept 2010, 11).

Se miten Nato olisi ollut valmis vastaamaan terroristien ydinaseiskuun, jää doktriineissa epäselväksi. Kuten jäsenmaat, myös Nato painotti laajaa vaihtoehtovalikoimaa pelottamiseen ja puolustamiseen. Terrorismin torjuntaan käytettiin parempaa uhka-analyysiä, muiden kumppaneiden konsultointia ja ”sopivien” sotavoimien kehittämistä, joka kattoi paikallisten joukkojen koulutuksen (Strategic Concept 2010, 17). Naton keinot terrorismiin torjuntaan olivat hyvin torjuvat ja yleisluontoiset, eikä ydinaseille annettu minkäänlaista roolia.

Strategiat terrorismin torjuntaan jäivät Naton jäsenmaille, jotka huolehtivat epäsuoran pelotteen ja mahdollisten ydinaseiskuvaroitusten avulla koko liittouman turvallisuudesta. Vaikka Naton doktriineissa samaan tapaan puhutaan laajasta vaihtoehtovalikoimasta, ei ydinaseille jätetty edes sitä pientä mahdollisuutta minkä jäsenmaat omissa doktriineissaan jättivät. Nato sitoutui samaan tapaan proliferaation

estämiseen, jotta terroristeille ei tule mahdollisuutta saada ydinaseita haltuunsa (Strategic Concept 2010, 23).

Naton väljää suhtautumista terroristien joukkotuhouksiin selitti sen puolustuksellinen ulottuvuus ja erityisesti viidennen artiklan merkitys. Terrorismin osalta on hyvin vaikea miettiä vastatoimenpiteitä hyökkäyksen sattuessa, sillä terroristit ovat usein globaaleja toimijoita eivätkä ole sidottu mihinkään tiettyyn valtioon. On siis vaikea ajatella Naton hyökkäävän terroristeja vastaan, sillä kyseessä ei ole suvereeni valtio, vaan useissa valtioissa toimiva hajanainen ja laaja ryhmä. Kuten Aybet huomautti, liittouman jäsenmailta puuttui yhteinen visio terrorismin torjunnasta. Sen luomista vaikeutti Yhdysvaltojen ja sen Euroopan maiden näkemyserot minkälaisilla strategioilla terrorismin uhkaa tulisi hoitaa. (Aybet 2010b, 48.) Naton oli tällöin vaikea luoda yhteistä linjaa terrorismin torjuntaan. Edes Irakin tai Afganistanin sodat, joissa terroristit kyettiin identifioimaan valtioon, eivät kyenneet yhdistämään jäsenmaiden linjoja. Liittouma osallistui sotiin huomattavasti vähemmällä resursseilla mitä Naton ylin johto olisi halunnut. (Brown 2006, 29.)

Naton oli siten jätettävä pääasiallinen terrorismin torjunnan jäsenmailleen, sillä sen rooli puolustusliittona ja sen jäsenmaiden näkemyserot vaikeuttivat terrorismin torjuntaa. Jäsenmaiden strategiat ja tavoitteet eivät siis juuri heijastuneet Naton doktriineihin eikä terrorismin torjunnasta tullut Natolle tärkeintä turvallisuuskysymystä, vaikka liittouma olisi halunnut toimia johtavassa roolissa terrorismin vastaisessa sodassa (Brown 2006, 39). Sama päti luonnollisesti myös ydinaseisiin, sillä niiden osalta Natolla ei ollut mitään suunnitelmia terrorismin suhteen. Näin ollen Naton ydinasepelotteen ylläpitämisen syyksi ei voitu laskea terrorismin uhkaa.

Samanlaiset ongelmat tulevat doktriineista ilmi myös arvaamattomien valtioiden osalta. Merkille pantavaa on, että kummassakaan doktriinissa ei mainita Irania tai Pohjois-Koreaa. Asiakirjoista on hyvin vaikea päätellä, miten tarkalleen ottaen Nato suhtautuisi esimerkiksi Iranin mahdolliseen ydinaseen tavoitteluun ja minkälaisilla keinoilla sitä yritettäisiin estää. Doktriineissa mainitaan vain väljästi proliferaation estämisen tärkeydestä. Liittoumalla ei siis ollut varsinaisesti minkäänlaista räätälöityä suunnitelmaa arvaamattomien valtioiden varalle.

Osaltaan Naton suhtautumista selittää se, että arvaamattomat valtiot sijaitsevat maantieteellisesti kaukana Euroopasta. Kuten aikaisemmin kävi ilmi, ongelmia

aiheuttavat erityisesti Yhdysvaltojen liittolaissuhteet Korean niemimaalla ja Lähi-idässä, mutta se ei ole ollut suoranaisesti Naton merkittävin turvallisuusuhka. Liittoumalle huomattavasti oleellisempaa on aina ollut sen jäsenmaiden turvallisuus Euroopassa. (Yost 2010, 515.) Nato ei myöskään ole halunnut ottaa liikaa kantaa arvaamattomien maiden sisäisiin asioihin, sillä se heikentäisi ajatusta Natosta puhtaana puolustusliittona.

Toisaalta Iranin ohjuskapasiteetti aiheuttaa huolta, sillä sen on arvioitu riittämään iskuun Euroopan maita vastaan. Naton doktriineissa tähän uhkaan oli varauduttu samaan tapaan kuin Yhdysvaltojen doktriinissa eli ohjuskilvellä:

*”NATO’s ballistic missile defence capacity will be an important addition to the Alliance’s capabilities for deterrence and defence. It will strengthen our collective defence commitment against 21st century threats. In Lisbon, Allies agreed on a missile defence capability that provides full coverage and protection for all NATO European populations, territory and forces, against the threat posed by **the proliferation of ballistic missiles.**”* (Deterrence and Defence Posture Review 2012. Lihavointi tekijän.)

Ohjuskilven merkitys on suuri Naton pelotteen kannalta, sillä se vahvisti puolustusta uusilta uhilta. Sen tarkoituksena on antaa suojaa proliferaation aiheuttamilta ohjuksilta. Tämä on käytännössä ainoa viittaus arvaamattomien valtioiden ydinaseiskujen uhkaan. Valtioiden sijaan doktriinissa puhutaan vain ”proliferaation aiheuttamista ballistisista ohjuksista”. Käytännössä ohjuskiilpijärjestelmä on kuitenkin suunnattu Iranin mahdollisia ohjuksia vastaan (Kay 2010, 141). Samalla Nato huomauttaa ohjuskilven olevan vain osa pelotetta eikä se korvaa ydinaseiden merkitystä (Deterrence and Defence Posture Review 2012).

Mikä oli sitten ydinaseiden ja pelotteen merkitys arvaamattomien valtioiden suhteen? Doktriinissa ei oteta suoraa kantaa tähän. Sen sijaan dokumentissa huomautetaan ydinasepelotteen antavan viimekäden suojan ja takuun, jotta liittouma kykenee vastaamaan moniin haasteisiin ja ennakoimattomiin tilanteisiin erittäin monimutkaisessa ja kehittyvässä kansainvälisessä turvallisuusympäristössä (Deterrence and Defence Posture Review 2012). Lähtökohtaisesti doktriini ei siis sulkenut pois ydinaseita käyttöä arvaamattomia valtioita kohtaan, mutta koska ongelmaa ei juuri käsitelty, voi ydinaseiden käyttöä rankaisukeinona näitä maita kohtaan pitää käytännössä erittäin epätodennäköisenä. Epätodennäköisyyttä kasvatti joidenkin jäsenmaiden haluttomuus

käyttää ydinaseita edes vastaiskussa, vaikka jokin arvaamaton valtio käyttäisi niitä ensin (Smith 2006b, 155). Ohjuskilven myötä Naton strategia oli arvaamattomien valtioiden suhteen lähinnä torjuva (Schulte 2010, 4).

Osaltaan ydinaseiden käyttämättömyyteen vaikutti arvaamattomien maiden todellinen uhka. Iran tai Pohjois-Korea ei ole välttämättä Naton näkökulmasta valtioita, jotka uhkaisivat liittoumaa. Kyseisten maiden uskottavuutta käyttää ydinaseita on vaikea arvioida. On epätodennäköistä, että Iran tai Pohjois-Korea olisi valmis hyökkäämään koko liittoumaa vastaan ensi-iskulla, koska kummankaan maan kapasiteettia ei riitä Natoa vastaan. Vaikka niiden maiden johtajien arvoista, ideologiasta tai rationaalisuudesta ei ole varmuutta ja ne saattaisivat olla valmiita kärsimään kestäättömät tuhot saadessaan mahdollisuuden ensi-iskuun, on epätodennäköistä, että ne hyödyntäisivät tämän mahdollisuuden ilman provosointia.

Edellä mainitusta syystä provosoinnin välttäminen oli tärkeää jäsenmaiden lisäksi myös Natolle. Doktriinissa ei suoraan mainita arvaamattomia valtiota eikä niiden ydinasetavoitteluja kritisoida. Niiden uhka ei näy juuri mitenkään liittouman asiakirjoissa. Käytännössä tämä oli helppoa Natolle, sillä se painottaa doktriineissaan useasti liittouman puolustuksellista ja rauhallista ulottuvuutta (Deterrence and Defence Posture Review 2012). Liittouma tiesi todennäköisesti Iranin ja Pohjois-Korean retoriikan olevan enemmänkin irrationaalisuuden rationaalisuutta, sillä ilman sitä niiden pelotteesta olisi vaikea saada uskottavaa. Tämä vaikutti osaltaan siihen, miten vakavasti Nato otti molempien maiden uhat tai uhkaukset.

Samaan tapaan kuin terrorismissa, Nato luotti sen jäsenmaiden kontribuutioon arvaamattomien valtioiden suhteen. Lähtökohtaisesti liittouma ei tehnyt suurta eroa arvaamattomien valtioiden ja ”tavallisten” valtioiden suhteen, vaan molemmat olivat Naton näkökulmasta samassa kategoriassa. Esimerkiksi Iranin ydinaseiskun seuraukset olisivat hyvin samantyyppiset kuin minkä tahansa muun ydinasevaltion isku, koska doktriinissa näitä valtioita ei erotettu toisistaan. Jotta liittouman ei tarvitsisi pohtia vakavissaan ydinaseiden käyttöä arvaamattomia valtioita kohtaan, oli suurin huoli kohdistettu myös ydinaseiden proliferaatioon.

Proliferaation uhan kasvu heijastui jäsenmaiden tapaan myös Naton doktriineihin. Nato pyrki proliferaation vastaisen työn avulla estämään uusien ydinasevaltioiden syntymisen. Tavoitteena oli välttää joutumasta tilanteeseen, jossa tarvitsisi vakavasti

harkita ydinaseiden käyttöä. Tavoite oli siis identtinen verrattuna jäsenmaiden tavoitteisiin. Lisäksi Naton kannalta oman puolustuksen ylläpitäminen olisi helpompaa, jos maailmassa olisi vähemmän ydinaseita ja ydinasepelotteet olisivat stabiileja:

*”Arms control, disarmament and **non-proliferation contribute** to peace, security and stability, and should ensure undiminished security for all Alliance members. We will continue to play our part in reinforcing arms control and in promoting disarmament of both conventional weapons and weapons of mass destruction, as well as non-proliferation efforts.”* (Strategic Concept 2010, 23. Lihavointi tekijän.)

Asevalvonnan, ydinaseriisunnan ja proliferaation vastaisen työn avulla tavoitteena oli lisätä rauhaa ja vakautta sekä taata myös ydinaseettomien jäsenmaiden turvallisuus. Aseiden vähentäminen ei koskenut pelkästään ydinaseita, vaan myös konventionaalisia sotavoimia. Naton tavoite oli siis välttää asevarustelukierteet, sillä se saattaisi aiheuttaa epävakautta ja nostaa sodan uhkaa.

Proliferaatiolla oli suora vaikutus myös liittouman kokonaisturvallisuuteen. Sen onnistuessa kansainvälisistä suhteista ja turvallisuusympäristöstä saadaan stabiilimmat, millä oli suora vaikutus Naton jäsenmaiden turvallisuuteen (Deterrence and Defence Posture Review 2012). Kummassakaan doktriinissa ei kuitenkaan tarkemmin määritellä mitä keinoja Nato käyttäisi ydinaseiden proliferaation estämiseksi, vaan keinot olivat varsin yleisluontoisia. Doktriinissa huomautetaan, että Nato pyrkii vahvistamaan ydinsulkusopimusta¹⁶ sekä vähentämään ydinaseiden määrää (Strategic Concept 2010, 23-24).

Proliferaation vastainen työ ajautui pitkälti samoihin ongelmiin kuin terrorismin torjunta ja arvaamattomat valtiot: liittouman on vaikea löytää yhteistä linjaa. Natolla oli esimerkiksi vaikeuksia saada kaikkia jäsenmaita mukaan ohjuskilpien rakentamiseen (Kay 2010, 134). Erimielisyyksien lisäksi mahdollisuuksia estää ydinaseiden leviämistä vaikeuttaa jälleen Naton rooli. Koska Nato on vain valtioiden välinen liittouma, sillä ei ole esimerkiksi päätäntävaltaa IAEA¹⁷:ssa tai kansainvälisissä sopimuksissa. Liittouman rooli jo itsessään sitoo sen käsiä vaikuttaa, sillä monet ydinturvallisuutta ja

¹⁶ Ydinsulkusopimus (Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons) solmittiin 1968. Se estää sopimuksen allekirjoittaneita maita hankkimasta tai valmistamasta minkäänlaisia ydinräjähteitä.

¹⁷ IAEA (International Atomic Energy Agency), eli Kansainvälinen atomienergiajärjestö on vuonna 1957 perustettu YK:n alainen järjestö. Sen tehtäviin kuuluu edistää rauhanomaista ydinenergian käyttöä, ydinaseriisuntaa ja ydinturvallisuutta.

proliferaatiota käsittelevät sopimukset tehdään YK:ssa. Naton keinot olivat siis hyvin rajatut, joten pääasiallinen työ jätetään jäsenmaille.

Toinen merkittävä ongelma Naton ydinaseriisunnan kannalta on Ranska. Ranska on edelleen ainut jäsenmaa, joka haluaa tulevaisuudessakin luottaa vahvaan ydinasepelotteeseen, on valmis rankaisemaan ydinasein valtion tukemia terroristeja ja vastustaa Naton pyrkimyksiä vähentää ydinaseiden määrää. Vaikka Ranska ei kuulukaan ydinsuunnitteluryhmään, se pyrkii jatkuvasti muilla foorumeilla estämään ydinaseista luopumisen ja koko liittouman ydinasepolitiikan reformin. (Neuneck 2012, 267-268.) Naton ongelmat eivät siis pelkästään johdu sen organisaation perimmäisestä olemuksesta tai rakenteesta, vaan myös sisältä tulleesta paineesta. Liittouman on tulevaisuudessa pohdittava, miten se saa integroitua Ranskan mukaan ydinaseriisuntaan.

Ranskan vastusteluista huolimatta, ydinaseiden merkityksen laskun jatkuminen heijastui myös Naton doktriineihin. Liittouma huomauttaa vuoden 2010 doktriinissa, että sen tavoite on luoda maailmasta ydinaseettoman. Selkeitä konkreettisia tekoja liittoumalla on ollut ydinaseiden vähentäminen ja niiden merkityksen vähentäminen kokonaispuolustuksen kannalta. (Strategic Concept 2010, 23-24). Ydinasepelote ei siis ollut Natolle lähtökohtaisesti niin tärkeä, että sitä ei oltaisi valmiita lakkauttamaan missään olosuhteissa. Esteenä tälle tavoitteelle olivat muut ydinasemaat, sillä Nato huomautti olevansa ydinase liittouma niin kauan, kun maailmassa olisi ydinaseita (Strategic Concept 2010, 5).

Nato oli siis valmis luopumaan ydinaseistaan, mutta niin kauan kuin niitä on maailmassa, Nato haluaa ylläpitää pelotettaan. Naton suhtautuminen ydinaseisiin oli varsin paradoksaalinen: jos kaikki ydinasevaltiot vetoaisivat samaan logiikkaan, ei ydinaseista pystyttäisi ikinä luopumaan. On epätodennäköistä, että jonkin suuri ydinasevaltio luopuisi niistä ensin. Tavoite ydinaseettomasta maailmasta kuulostaa hyvin epärealistiselta, sillä Nato ei itse ollut valmis luopumaan aseistaan, vaan se odotti että kaikki valtiot tekevät sen yhdessä. Ottaen huomioon miten tärkeä merkitys ydinasepelotteella on valtioille viimekäden turvan ja suojan antamisessa sekä miten uniikkeja aseita ne ovat verrattuna konventionaalisiin sotavoimiin, oli Naton tavoite jopa utopistinen. On siis syytä pohtia, uskooko Nato itsekkään omiin päämääriin.

Miksi Nato sitten ylläpiti ydinasepelotta, vaikka se sopi huonosti uusien turvallisuusuhkien kohtaan? Edes vuoden 2012 ydinaseita käsittelevä doktriini ei anna selkeitä vastauksia.

Terrorismi sopi huonosti Naton perimmäiseen tarkoitukseen, Iran ja Pohjois-Korea sijaitsevat kaukana Euroopasta eikä proliferaation estämiseksi esitetty mitään tarkempia keinoja. Natolla ei siis peloteteorian näkökulmasta ollut hyvää syytä pitää ydinasepelotetta. Huolimatta siitä, Nato halusi säilyttää uskottavan puolustuksen ja ylläpitää kapasiteettiaan:

”The review of NATO’s deterrence and defence posture has confirmed that NATO must have the full range of capabilities necessary to deter and defend against threats to the safety of its populations and the security of its territory, which is the Alliance’s greatest responsibility”. (Deterrence and Defence Posture Review 2012.)

Jäsenmaiden suojaamiseksi, liittoumalla tuli olla laaja kapasiteettina pelottaa ja puolustaa sen jäsenmaiden kansalaisia ja alueita. Ongelmaksi tässä muodostui sama ongelma kuin heti kylmän sodan jälkeen: Nato ei kyennyt doktriineissaan tarkemmin kuvaamaan mitä nämä uudet uhat olivat. Edes uuden aikakauden merkittävät turvallisuusuhat eivät antaneet erityistä syytä ylläpitää pelotetta. Sen ylläpitäminen oli samanlaista annettua jatkumoa Neuvostoliiton hajoamisesta alkaen. Liittouma ei keksinyt ydinaseille järkevää merkitystä eikä niiden olemassa oloa juuri kyseenalaistettu.

Smith argumentoi, että ydinaseet jäivät osaltaan Naton doktriineihin, sillä liittouma kykeni niiden avulla ylläpitämään kylmän sodan jälkeistä status quoa, joka on suosinut länsimaita. Jopa pienellä määrällä kyettiin osoittamaan status quoa uhkaavia toimijoita, että Nato oli valmis käyttämään voimakeinoja pitääkseen kiinni saavutetuista eduista. Smith kuitenkin kyseenalaistaa, miksi Natolle oli elintärkeää ylläpitää status quoa? Johtuiko se laiskuudesta vai muiden toimijoiden uhasta? Vai oliko kyse vain enemmän liittouman institutionalisoitumisesta¹⁸, jossa liittouman työntekijät halusivat ylläpitää ydinasepelotetta, sillä he suojelivat omia työpaikkojansa. (Smith 2006b, 142-143.) Institutionalisoitumisesta on tämän tutkielman rajauksen takia vaikea ottaa kantaa tarkemmin, mutta on kuitenkin syytä huomauttaa, että vallankäytön yksi muoto on nimenomaan status quon ylläpitäminen kansainvälisissä suhteissa. Tästä näkökulmasta ydinasepelotteen ylläpitäminen voi olla perusteltua. Toisaalta voi kyseenalaista

¹⁸ Institutionalisoituminen tarkoittaa yhteistä ymmärrystä käyttäytymisestä yhdessä viestintämekanismien kanssa ja organisaation rutinisoitumista, mitkä mahdollistavat pysyvyyden (Ruggie 1998, 2).

tarvitsiko melkein 30:n valtion sotilaallinen liittouma vielä ydinaseita ylläpitääkseen status quo.

Doktriineista ei tämän kaltaista perustelua tai analyysiä heijastu, vaan ydinasepelotteen ylläpidon syiksi voi ajatella samat syyt kuin 1990-luvulla. Doktriinissa huomautetaan, että ydinaseita pidettiin maailman ennalta arvaamattomuuden takia (Deterrence and Defence Posture Review 2012.). Niistä ei haluttu luopua, koska liittouma ei osannut ennustaa mihin suuntaan maailma oli kehittymässä. Ydinaseita pidettiin siis edelleen ”pahan päivän” varalta. Doktriineista ei kuitenkaan käy ilmi, mitä nämä pahat päivät ovat.

Simon Lunnin mukaan väljää suhtautumista selitti uusimmissa doktriineissa se, että ydinaseet eivät ole koskaan olleet Naton tärkeimpien agendojen joukossa. Se johtui ydinasetabusta, sillä Naton virkamiehet ja sotilasjohto olivat haluttomia keskustelemaan ydinasepelotteesta julkisesti, koska kyseessä oli hyvin arka aihe. Jättämällä koko ydinasekysymyksen taka-alalle, Nato vältteli julkista kritiikkiä sen ydinasepelotetta kohtaan. (Lunn 2012, 238.) Tämä herättää toisaalta kysymyksen miksi Nato piti kuitenkin kiinni ydinaseista, jos ne eivät olleet edes oleellinen osa liittouman puolustusta ja niistä ei haluttu keskustella julkisesti? Liittouma itse painotti avoimuuden tärkeyttä esimerkiksi Venäjälle, mutta samalla itse sortui piilotteluun ja sulkeutuneisuuteen.

Merkille pantavaa doktriineissa on se, että Venäjän ydinasearsenaalilla oli edelleen rooli Naton pelotteessa. Sitä käsiteltiin doktriineissa huomattavasti enemmän kuin terrorismia tai arvaamattomia valtioita. Venäjä oli toisella aikakaudellakin pysynyt Natolle merkittävänä tekijänä, vaikka Nato painotti, ettei liittouma ollut maalle uhka. (Strategic Concept 2010, 29). Kuitenkin Venäjän ydinasearsenaali oli jossain määrin yhä uhka sille:

*”NATO is prepared to consider further reducing its requirement for non-strategic nuclear weapons assigned to the Alliance in the context of reciprocal steps by Russia, taking into account the greater **Russian stockpiles of non-strategic nuclear weapons** stationed in the Euro-Atlantic area.”* (Deterrence and Defence Posture Review 2012. Lihavointi tekijän.)

Nato oli valmis vähentämään ydinaseita yhteistyössä Venäjän kanssa. Erityistä huolta aiheutti Venäjän suurempi ydinasearsenaali, joka vaikutti suoraan Eurooppaan. Päähuoli

Natolla tuntui siis yhä olevan Venäjä, vaikkakin huoli kohdistui vain ydinasearsenaaliin, ei varsinaisesti maan politiikkaan. Ydinasepelotteen ylläpitäminen pelkästään Venäjää kohtaan törmää samaan ongelmaan kuin 1990-luvulla: Naton kapasiteetti ei riittänyt yksinään Venäjää vastaan. Venäjä oli kuitenkin ainut riski tai uhka, jonka vuoksi Nato kykeni edes jossain määrin perustelemaan omaa pelotettaan.

Kaiken kaikkiaan Naton jäsenmaiden doktriineilla on ollut vaikutusta liittouman omiin doktriineihin. Samat teemat ja tavoitteet heijastuvat niistä. Natolla on kuitenkin ollut vaikeuksia sovittaa kaikkia eri doktriineja omiin dokumentteihin, jolloin liittouman doktriineista on väistämättä tullut hyvin yleisluontoisia. Nato jätti uudet uhkakuvat jäsenmaiden varaan, sillä se keskittyi enemmän puolustukselliseen rooliin. Se ei ole halunnut rikkoa kyseistä roolia ottamalla liikaa kantaa Iranin tai Pohjois-Korean asioihin. Kauttaaltaan Nato piti kiinni samoista tavoitteistaan kuin jäsenmaatkin: ydinaseita ei haluttu antaa terroristeille tai arvaamattomille valtioille. Yhdysvaltojen ja Iso-Britannian strategia on pääasiassa ollut epäsuora pelote ja torjunta. Ranska on suhtautunut uusiin turvallisuusuhkiin jossain määrin enemmän rankaisevammin. Jäsenmaiden ydinasepelotteen ylläpito on siis ollut perusteltua ainakin peloteteorian näkökulmasta.

Sen sijaan Naton omalle ydinasepelotteelle on ollut hyvin vaikea keksiä järkeviä syitä. Uudet uhat eivät lisänneet syitä ylläpitää pelotetta. Päinvastoin, Natolla oli vaikeuksia sovittaa niitä omaan pelotteeseen. Perusteluina pelotteen ylläpitoon käytettiin vain maailman epävarmuutta ja jossain määrin Venäjän uhkaa. Doktriinit vetosivat samoihin epämääräisiin ja yleisluontoisiin uhkiin kuin 1990-luvun doktriinitkin. Syitä olivat siis yhä yleinen turvaamattomuuden tunne, ydinaseellinen maailma ja uudet epävarmat uhkakuvat. Nämä syyt ovat kuitenkin hataralla pohjalla vedoten siihen, miten paljon liittoumalla oli kapasiteettia jäsenmaiden ansioista. Osaltaan doktriinien yleisluontoisuutta selitti se, että liittouma joutui yhteen sovittamaan kolmen eri valtion doktriinit, joissa kaikissa oli jonkin verran eroja. Samat ongelmat, jotka heijastuivat jäsenmaiden doktriinista, näkyivät vielä selkeämmin Naton omista doktriineista, sillä liittouma keksinyt miten se käyttäisi pelotetta hyödyksi uusia uhkia kohtaan. Ylipäättään uusien uhkien torjunta oli pääasiassa jätetty jäsenmaille, Naton keskittyessä lähinnä suuriin linjoihin ja suurvaltoihin.

4.3 Suurvaltojen paluu ydinasepelotteeseen 2014-

Vuonna 2014 alkanut Ukrainan kriisi aloitti ydinasepelotteessa kolmannen aikakauden. Venäjän miehitettyä laittomasti Krimin niemimaa ja kapinallisten tukeminen Itä-Ukrainassa ovat heikentäneet Venäjän ja Naton välejä. Venäjää vastaan on asetettu pakotteita ja maiden retoriikka on paikoitellen ollut huomattavan aggressiivista ja syyttävää. Tilanne Euroopassa on sitä myötä muuttunut epästabiliimpaan suuntaan. Euroopan turvallisuusympäristöön on jälleen palannut suur maiden väliset intressikonfliktit, mikä on esimerkiksi näkynyt ydinasepelotteen palaamisena jälleen suurempaan rooliin. Merkittävämpänä esimerkkinä tästä on INF-sopimuksen todennäköinen raukeaminen. Venäjän ja Naton tulehtuneet välit ovat palauttaneet ydinasepelote politiikan sen alkuperäisiin lähtökohtiin eli suurvaltojen välisiin suhteisiin.

Tässä kohtaa on kuitenkin syytä huomauttaa, että on liian aikaista arvioida miten paljon tulevaisuuden ydinasepelote tulee liittymään pelkästään suurvaltojen välisiin pelotteisiin. On epätodennäköistä, että pelotteet ajautuisivat samanlaisiin tilanteisiin kuin kylmän sodan aikana. Vaikka lännen ja idän välit ovat tällä hetkellä huonot, ei kyseessä ole kuitenkaan samanlainen tilanne kuin kylmässä sodassa, jossa valtioiden väliset suhteet olivat avoimen vihamieliset ja ydinsodan uhka erittäin korkea. Toistaiseksi pelote on myös pysynyt yleisenä pelotteena, eikä merkkejä välittömään pelotteeseen siirtymisestä ole vielä ollut. Ydinasepelote ei ole muuttunut pelkästään suurvaltojen väliseksi, sillä merkittävä osa pelotetta on edelleen ollut Ukrainan kriisinkin jälkeen terrorismi, arvaamattomat valtiot ja proliferaatio.

Tässä luvussa ei tulla kuitenkaan tarkastelemaan tarkemmin näitä uhkia, sillä niiden suhteen strategiat ovat pysyneet hyvin samanlaisina Naton ja sen jäsen maiden doktriineissa. Terrorismin ja arvaamattomien valtioiden suhteen tavoitteet ovat edelleen proliferaation estäminen, ydinmateriaalin turvallisuuden lisääminen ja turhan provosoinnin välttäminen. Valtiot painottavat edelleen laaja valikoimakapasiteettia mikäli proliferaation vastainen työ epäonnistuu ja arvaamattomat valtiot tai terroristit saavat käsiinsä ydinaseita. (Nuclear Posture Review 2018, 13, 66; National Security Strategy and Strategic Defence and Security Review 2015, 24, 36; Defence and National Security Strategic Review 2017, 41, 70). Naton doktriinit eivät myöskään tuoneet muutosta aikaisempiin strategioihin (Warsaw Summit Communiqué 2016; Brussels Summit Declaration 2018).

Merkittävä ero aikaisempiin doktriineihin on ollut suurvaltojen kasvava merkitys. Ukrainan kriisin luomat jännittyneet suhteet, epäluottamus ja syytökset ovat heijastuneet pelotepolitiikkaan. Tämä näkyy erityisesti liittouman jäsenmaiden doktriineista, joihin Venäjä on tehnyt paluun osaksi turvallisuuspoliittista ajattelua. Kiina on samalla kasvattanut sen kansainvälistä valtaa. INF-sopimuksen raukeaminen on luonut Eurooppaan uusia uhkakuvia, joiden pääroolissa ovat suurvallat. Näistä lähtökohdista on perustelua tarkastella Ukrainan kriisin jälkeistä ydinasepelotetta suurvaltojen näkökulmasta. Ensimmäisessä alaluvussa tarkastellaan Naton ja sen jäsenmaiden doktriinien suhtautumista uusiin suurvaltojen välisiin uhkiin. Toisessa alaluvussa käydään läpi INF-sopimuksen raukeamisen merkitystä ja tulevaisuuden haasteita Naton ja sen jäsenmaiden pelotteisiin.

4.3.1 Suurvaltojen kasvava merkitys Naton ja jäsenmaiden doktriineissa

Ukrainan kriisi palautti jälleen suurvaltojen merkityksen ydinasepelotteisiin. Ennen kriisin alkamista niiden merkitys oli turvallisuuspolitiikassa marginaalinen, sillä terrorismi, arvaamattomat valtiot ja proliferaatio loivat jäsenmaille suurimmat uhat. Ainoastaan Naton omissa doktriineissa Venäjä on pysynyt merkittävänä tekijänä aina 1990-luvun alusta asti. Terrorismi, arvaamattomat valtiot ja proliferaatio eivät kadonneet doktriineista Ukrainan kriisin myötä, mutta dokumenteista alkoi heijastua suurvaltojen välien kiristyminen. Luonnollisesti suurvalloista Venäjä nousi jälleen doktriinien keskiöön:

”Russia's aggressive actions, including provocative military activities in the periphery of NATO territory and its demonstrated willingness to attain political goals by the threat and use of force, are a source of regional instability, fundamentally challenge the Alliance, have damaged Euro-Atlantic security, and threaten our long-standing goal of a Europe whole, free, and at peace.” (Warsaw Summit Communiqué 2016. Lihavointi tekijän.)

Uhkakuvat, jotka vallitsivat Venäjästä 1990-luvun alkupuolesta, näyttävät käyneet toteen 20 vuotta myöhemmin. Venäjä on jälleen valtio, joka on valmis käyttämään sotilaallista voimaa ajaessaan intressejään. Toimillaan maa on horjuttanut Naton

pitkäaikaista tavoitetta rauhallisesta ja turvallisesta Euroopasta. Euroopan tilanne on Venäjän vallanhakuisuuden myötä muuttunut huomattavasti epästabiilimmaksi.

Erityistä huolta aiheuttaa Venäjän halukkuus käyttää sotilaallista voimaa, sillä tämä heijastuisi suoraan sen laajaan ydinasearsenaaliin. Naton mukaan Venäjä on käyttänyt viime vuosina vastuutonta ja aggressiivista ydinaseretoriikkaa (Warsaw Summit Communiqué 2016). Aggressiivinen politiikka yhdistettynä aggressiiviseen ydinaseretoriikkaan on tehnyt Venäjän ydinasearsenaalista entistä suuremman uhan liittomalle. Uhka korostuu erityisesti Naton rajajäsenmaihin, mikä korostaa liittouman ydinasepelotteen tärkeyttä, sillä itäiset jäsenmaat eivät omista ydinaseita (Schulte 2010, 5). Venäjän toimet Euroopan ulkopuolella esimerkiksi Syyrian sodassa lisäävät epästabiilisuutta globaalisti ja aiheuttavat riskejä sekä haasteita koko liittomalle. (Warsaw Summit Communiqué 2016).

Koventunut ydinaseretoriikka ei ole juuri muuttanut Naton ydinasepelotteen perimmäistä tarkoitusta: doktriineissa ei suoraan aseteta pelotetta Venäjää vastaan. Pelotteen tarkoitus on yhä puolustuksellinen ja sen tavoite on estää sodat. Kauttaaltaan doktriinien sanamuodot ovat täsmälleen samat kuin aikaisemmissakin doktriineissa eikä Venäjä ole tehnyt tähän merkittävää poikkeusta. Ainoa konkreettinen lisäys pelotteen ylläpitämiseksi on huomautus siitä, että turvallisuusympäristön heikentymisen myötä ydinasepelote on välttämätön: ”*Given the deteriorating security environment in Europe, a credible and united nuclear Alliance is essential*” (Brussels Summit Declaration 2018). Tämän voi ajatella suoraan viittaavan Venäjään, sillä maan toimet Ukrainassa ovat heikentäneet Euroopan turvallisuusympäristöä.

Venäjän aggressiivisuus tai Euroopan turvallisuusympäristö ei ole nostanut ydinaseiden käyttökynnystä, vaan niiden käyttö on edelleen erittäin epätodennäköinen. Vaikka ennaltaehkäisevä isku ja ensi-isku ovat käytännössä suljettu pois, jättää doktriini mahdollisuuden vastaiskuihin. Natolla on oman näkemyksensä mukaan kapasiteettia uhkailla aggressiivista maata kestävämmillä tuhoilla tarpeen vaatiessa. Lisäksi ohjuskilvillä tulee tulevaisuudessa olemaan yhä merkittävämpi rooli pelotteessa. (Brussels Summit Declaration 2018.) Ajatus vanhasta toimivasta kapasiteetista on pysynyt siis samana myös Ukrainan kriisin jälkeenkin, vaikka Euroopan turvallisuustilanne on merkittävästi heikentynyt.

Nato syyttää Venäjää Euroopan turvallisuustilanteen heikentämisestä, mutta on omalta osaltaan itse vaikuttanut Venäjän käyttäytymiseen. Liittouma on rakentanut ohjuskilpiä, joita on perusteltu ”proliferaation aiheuttamilla ballistisilla ohjuksilla”. Venäjä ei ole uskonut Naton perusteluja. Se on toistuvasti syyttänyt, että ohjuskilpijärjestelmä on suunnattu sen ydinasekapasiteettia vastaan. Ohjuskilpien rakentamisen myötä liittouma on itse heikentänyt stabiilia ydinasepelotetta. Se on maksanut kovan hinnan järjestelmästä, ottaen huomioon miten epätodennäköisesti ohjuskilvillä pystytään edes torjumaan ballistisia ohjuksia. (Kay 2010, 141-145.) Samalla Nato on koko kylmän sodan jälkeen jatkanut laajentumista itään, vaikka 1990-luvulla liittouma vakuutteli Venäjälle, että Nato ei laajene sen rajojen lähelle. Venäjä on kokenut tämän laajentumisprosessin uhkana omalle maalleen. (Kanet 2010, 160-161; Polikanov 2006, 94.) Nato ja sen jäsenmaat ovat kylmän sodan jälkeen epäonnistuneet arvioimaan oikein Venäjän intressit.

Liittouma ei ole ottanut näitä ulottuvuuksia huomioon, vaan pitää Venäjää syypäänä turvallisuustilanteen heikkenemiseen, mikä puolestaan käytännössä legitimoii ydinasepelotteen Venäjää vastaan. Ongelmaksi liittouman pelotteen kannalta muodostuu samat ongelmat kuin koko kylmän sodan jälkeisenä aikana: Naton kapasiteetti ei riitä yksinään Venäjää vastaan. Liittouman nykyinen arsenaali ei välttämättä riitä nostamaan aggression kustannuksia niin suuriksi, että Venäjä olisi valmis luopumaan hyökkäyksestä. Natolla ei toistaiseksi ole ollut suunnitelmissa kasvattaa kapasiteettia Euroopassa tai panostaa toimivimpaan vastaiskukyyn. Se luottaa yhä pieneen hajautettuun ydinasearsenaaliin, jota liittouma pitää edelleen uskottavana ja joustavana. (Warsaw Summit Communiqué 2016.) Kapasiteetti saattaa olla uskottavana ja joustava muita ydinasetoimijoita vastaan, mutta koska Venäjä vaikuttaa olevan Naton suurin ydinaseuhka, on sen kapasiteetti riittämätön. Nykyisellä kapasiteetilla Naton on vaikea saada Venäjää kokemaan ydinaseuhkaa todelliseksi.

Kapasiteetin ohella toinen ongelma Venäjän suhteen on pelotteen uskottavuus. Venäjä on pyrkinyt lisäämään vallan demonstraatiota ja valtio on osaltaan koventanut ydinaseretoriikkaansa, sillä Naton konventionaaliset sotavoimat ovat selkeästi ylivoimaiset. Siksi Venäjä on omissaan sotaharjoituksissaan harjoitellut ydinaseiskuja Naton kohteita vastaan (Durkalec & Kroenig 2016, 38). Yksi kannustin tähän on ollut Naton pelotteen heikko uskottavuus. Kuten Durkalec ja Kroenig huomauttavat, Venäjän presidentti Vladimir Putin saattaa olla valmis ottamaan suurempia riskejä, sillä

ydinasetabun myötä länsimaiden ydinaseilla uhkailu tai edes käyttö ovat erittäin epätodennäköistä. Venäjän näkökulmasta Natolta puuttuu aito tahto käyttää ydinaseita. Tämän takia Putin saattaa olla valmis uhkapelaamaan painostaessaan Natoa, mikäli liittouma puuttuu Venäjän toimiin Ukrainassa tai Syyriassa. (Durkalec & Kroenig 2016, 40-42.) Jos ajatus keskinäisestä varmistetusta tuhosta murenee tulevaisuudessa, saattaa Venäjä olla valmis käyttämään yhä aggressiivisempia keinoja.

Venäjän osuus jäsenmaiden doktriineissa on hyvin samanlainen kuin Naton vastaavassa. Venäjän toimet Ukrainassa ovat kiristäneet tilannetta Euroopassa ja sen halukkuus käyttää sotilaallista voimaa omien intressien ajamiseen, ovat luoneet siitä jäsenmaiden turvallisuutta uhkaavan valtioon. Vaikka Venäjä pidetään uhkavana valtiona, ei sitä kuitenkaan doktriineissa pidetä vihollisena. Venäjän uhka on dokumenteissa kuitenkin merkittävä:

”Russia is mid-way through a programme of major investment to modernise and upgrade its military, including its nuclear forces. It has also increased its nuclear exercises and rhetoric, with threats to base nuclear forces in Kaliningrad and Crimea.” (National Security Strategy and Strategic Defence and Security Review 2015, 18. Lihavointi tekijän.)

*”The quick and massive build-up of **Russian military capabilities** in Crimea, that followed its illegal annexation, creates a southern bastion on the Black Sea, comparable to the situation of Kaliningrad for the Baltic Sea.”* (Defence and National Security Strategic Review 2017, 23. Lihavointi tekijän.)

”Russia has demonstrated its willingness to use force to alter the map of Europe and impose its will on its neighbors, backed by implicit and explicit nuclear first-use threats. Russia is in violation of its international legal and political commitments that directly affect the security of others.” (Nuclear Posture Review 2018, 6. Lihavointi tekijän.)

Ukrainan laittoman miehityksen ja kiihtyneen asevarustelun lisäksi, jäsenmaille ongelmia tuottaa sen ydinaseisiin liittyvä retoriikka, harjoitukset ja uhkaukset ensi-iskun käyttämiseksi. Erityinen uhka on ollut Kaliningradin asema, sillä Venäjä on viime vuosina lisännyt alueen sotilaallista varustelua. Se sijaitsee maantieteellisesti hyvin lähellä Keski-Eurooppaa ja on kahden Nato-maan välissä. Alue on varsin kriittinen ydinaseiden näkökulmasta, sillä lyhyiden etäisyyksien vuoksi Keski-Eurooppaan, Venäjällä on mahdollisuus iskeä Naton tärkeitä kohteita vastaan. Tämä avaa

yllätyshyökkäyksen mahdollisuuden, koska jäsenmaiden reagointiaika jää hyvin lyhyeksi.

Epästabiilisuutta pelotteeseen lisää vielä Venäjän konventionaalisten sotavoimien varustelun lisäksi ydinasearsenaalin kehittäminen ja kasvattaminen (Nuclear Posture Review 2018, 9). Tämä pakottaa myös jäsenmaat lisäämään omaa varusteluaan, sillä jäsenmaat todennäköisesti haluavat pysyä Venäjän ydinasekehityksen mukana. Trendi on näkynyt jäsenmaiden doktriineissa, sillä Iso-Britannia on uusimassa ydinsukellusveneitään, Ranska kehittää ohjuspuolustustaan ja Yhdysvallat uusii ydinaseiden komentojärjestelmiä. (National Security Strategy and Strategic Defence and Security Review 2015, 34; Defence and National Security Strategic Review, 70; Nuclear Posture Review 2018, XIII.) Ydinaseiden modernisointi on sikäli normaali toimenpide, sillä aseet ja järjestelmät vanhenevat jossain kohtaan. Modernisointi on tapahtunut kuitenkin samaan aikaan Ukrainan kriisin kanssa, jolloin modernisointia on voitu perustella kiristyneellä tilanteella, mikä heikentää toiveita ydinaseriisunnasta (Juntunen & Erästö 2016).

Lisäksi uusi tehokkaampi counterforce-politiikan aikakausi pakottaa ydinasemaat jatkuvasti kehittämään ydinaseiden määrää ja teknologiaa, sillä ydinaseiden tarkkuus ja tuhovoima ovat kasvussa, mikä heikentää ydinaseiden pelotteiden vastaiskukykyjä. Kyse ei ole pelkästään modernisoinnista, vaan kokonaan uusista ydinasealuokista. Esimerkiksi Yhdysvallat on kehittämässä uudenlaista ydinasetta, jonka tavoitteena on parantaa omaa pelotettaan (Nuclear Posture Review 2018 XII). Venäjän ja Yhdysvaltojen kehittäessä uusia ydinaseita, maailma ja erityisesti Eurooppa ovat ajautuneet uuteen ydinasevarustelukierteeseen.

Asevarustelukierre on omiaan lisäämään epästabiilisuutta jo muutenkin valmiiksi epävakaiseen tilanteeseen. Ydinsodan uhka ei välttämättä ole niin korkea kuin kylmän sodan aikana, mutta Venäjän toimet ovat pakottaneet jäsenmaat pohtimaan, mitä Venäjän uudelle ydinaseuhalle tehdään. Lähtökohtaisesti ydinasepelotteita ei ole tarvinnut muuttaa, sillä koko alkuperäinen idea pelotteessa oli uhkailla suurvaltoja kestäättömällä tuhoilla. Tässä suhteessa jäsenmaiden doktriinit ovat hyvin samanlaisia kuin Naton, sillä pelote on edelleen viimekäden suoja rauhan ylläpitämiseksi ja oman maan turvaamiseksi. Jäsenmaiden doktriineissa ei ole juuri räätälöity pelotetta Venäjän suhteen, vaan jäsenmaat luottavat klassiseen ajatukseen valtioiden välisen pelotteen toimivuudesta. Jäsenmaat eivät ole doktriineissa lähteneet samanlaiseen kovempaan

ydinaseretoriikkaan kuin Venäjä, sillä mikään jäsenmaa ei uhkaile ensi-iskun mahdollisuudella. Sen sijaan jäsenmaat luottavat yhä Venäjän rationaalisuuteen ja kestäättömällä tuhoilla uhkailuun, jotka käyvät selkeästi ilmi esimerkiksi Yhdysvaltojen doktriinista: ”*Russia must instead understand that nuclear first-use, however limited, will fail to achieve its objectives, fundamentally alter the nature of a conflict, and trigger incalculable and intolerable costs for Moscow*”. (Nuclear Posture Review 2018, 30. Lihavoinnit tekijän.)

Merkille pantavaa on, että ainoastaan Yhdysvaltojen kapasiteetti riittää vastaamaan Venäjän arsenaalia. Sama Naton kapasiteettivajaus vaivaa myös Iso-Britanniaa ja Ranskaa. Molemmat maat ovat jatkaneet minipelotteen ylläpitämisestä, tavoitteena pelottaa kaikkia mahdollisia vihollisia. Maiden tilanne on hyvin samanlainen kuin Naton, sillä Venäjä on ainut niiden lähialueella toimiva aggressiivinen ydinasevaltio. Kummankaan valtion kapasiteetti ei ole riittävä Venäjään verrattuna, ei edes yhteenlaskettuna. On siis syytä pohtia tulevaisuudessa myös, miksi Iso-Britannia ja Ranska jatkavat pelotteen ylläpitämissä maailmassa, jossa ainut potentiaalinen uhka omistaa ylivoimaisen kapasiteetin niihin verrattuna ja maat saavat joka tapauksessa ydinasesuojelua Yhdysvaltojen laajennetun pelotteen mukaisesti.

Suurin kaikkia jäsenmaita koskettava ongelma Venäjän suhteen on pelotteen uskottavuus. Jäsenmaiden pelotteen toimivuus Venäjää vastaan törmää jossain määrin samaan ongelmaan kuin Naton: todelliseen tahtoon ja haluun käyttää ydinaseita. Kuten aikaisemmin kävi ilmi, Venäjä saattaa olla halukas ottamaan suurempia riskejä ja on jo nyt uhkaillut ydinaseiskuilla. Uskottavuusongelma ei koske pelkästään Naton pelotetta, vaan myös kaikkien jäsenmaiden pelotteita. Onko jäsenmailla todellista halua käyttää ydinaseita Venäjää vastaan? Ensi-iskut ovat hävinneet doktriineista, mutta haittaako uskottavuusvaje myös vastaiskuja? Jäsenmaat saattavat joutua tyytymään konventionaalisten sotavoimien käyttämiseen, vaikka Venäjä suorittaisi ensi-iskun, sillä jäsenmaiden sisäinen kritiikki olisi huomattavan suurta.

Toisaalta koko Nato on rakentunut ajatukseen, että isku yhtä jäsenmaata on isku kaikkia jäsenmaita kohtaan. Jos Venäjä saisi vapaasti suorittaa ydiniskuja Nato-maihin ilman seuraamuksia, heikentäisi se koko liittouman uskottavuutta ja saattaisi johtaa Naton hajoamiseen. Jäsenmailla on siis suuri intressi suojella omia jäsenmaitaan aggressiolta ja tahtoa saada Venäjän ymmärtämään vastaiskun mahdollisuus. Samalla Venäjän on

pohdittava, onko ydinaseisku jäsenmaahan sen arvoista, että koko tilanne saattaa eskaloitua ydinsotaan ja maa saattaa kärsiä kestäättömät tuhot.

Kuitenkin myös jäsenmaiden on arvioitava samaan tapaan onko esimerkiksi yksi ydinisku johonkin pienempään jäsenmaahan sen arvoista, että konflikti eskaloituu ydinsodaksi. Rankaiseminen ei siten välttämättä ole paras ratkaisu jäsenmaille vastata aggressioon. Niillä on kannustin myös rikkoa oma kestäättömillä tuhoilla uhkailun politiikka ja käyttää ydinaseiskun sijaan konventionaalisia sotavoimia. Venäjän ja Naton jäsenmaiden välillä vallitsee siis loputon arviointikehä, joissa molemmat pyrkivät parhaansa mukaan arvioimaan toistensa uskottavuutta.

Venäjän uhan ohella Kiinasta on noussut suurvalta, joka saattaa vaikuttaa tulevaisuuden pelotteisiin. Naton omissa dokumenteissa ei Kiina ole toistaiseksi saanut juuri saanut mitään roolia. Vuoden 2016 tai 2018 doktriineissa Kiinaa ei edes mainita nimellä. (Warsaw Summit Communiqué 2016, Brussels Summit Declaration 2018). Tätä selittää osaltaan se, että Kiina sijaitsee kaukana Euroopasta ja se on vasta viime aikoina noussut enemmän osaksi suurvaltojen välistä kamppailua. Kiina ei myöskään ole ajanut omia intressejä yhtä aggressiivisesti kuin Venäjä ja maan ydinasearsenaali on toistaiseksi huomattavan pieni. On kuitenkin hämmästyttävää, että maan pyrkimys maailman johtavaksi maaksi ja ydinasearsenaalin kehittäminen eivät ole vaikuttanut mitenkään Naton doktriineihin.

Kiina pysyy luultavasti niin kauan marginaalisessa osuudessa Naton doktriineissa kun maa ei ajaudu törmäyskurssille liittouman kanssa. Kiina on jatkuvasti kasvattanut kansainvälistä valtaansa ja osa sen intresseistä on maan rajojen ulkopuolella. Tulevaisuudessa on mahdollista, että jossain kohtaan Naton ja Kiinan intressit törmäävät, jolloin Kiinan merkitys myös liittouman turvallisuuspolitiikassa kasvaa. Toistaiseksi suurin uhkakuva on Yhdysvaltojen ja Kiinan välinen konflikti, joka voisi vetää koko liittouman mukaan siihen. Yhdysvaltojen laajennetun pelotteen mukaisesti myös Kiinan ja Yhdysvaltojen liittolaisen välinen konflikti voisi johtaa samaan tilanteeseen.

Kiinan rooli onkin Yhdysvaltojen doktriinissa merkittävä. Osaltaan tätä selittää Kiinan pyrkimys nousta maailman johtavaksi maaksi, mikä tarkoittaisi Yhdysvaltojen hegemonisen aseman murenemistä. Yhdysvaltojen näkökulmasta Kiina on siten

nouseva uhka, sillä se kasvattaa jatkuvasta valtaa ja pyrkii uhkaamaan status quo. Lisää uhkaa aiheuttaa vielä Kiinan ydinasearsenaalin kasvattaminen ja modernisointi:

”China continues to increase the number, capabilities, and protection of its nuclear forces. While China’s declaratory policy and doctrine have not changed, its lack of transparency regarding the scope and scale of its nuclear modernization program raises questions regarding its future intent.” (Nuclear Posture Review 2018, 11. Lihavoinnit tekijän.)

Kiinan toimet synnyttävät Yhdysvalloissa epäluuloja, sillä Kiinan pelotepolitiikka ei ole läpinäkyvää eikä se ole mukana ydinaseiden määrää rajoittavissa sopimuksissa mukana. Maata ei siis sido samat sopimukset kuin Yhdysvaltoja ja Venäjää, vaan se kykenee kehittämään omaa kapasiteettiaan ilman rajoitteita. Tulevaisuudessa tämä voi aiheuttaa ongelmia stabiiliin ydinasepelotteeseen, sillä Kiinalla on ainakin teoriassa mahdollisuus turvallisuusmarginaaliin. Tämä aiheuttaa huolta muissa suurvalloissa erityisesti Yhdysvalloissa ja Venäjällä.

Yhdysvaltojen pelotepolitiikkaa noudattaa samoja linjoja kuin Venäjänkin suhteen. Yhdysvallat luottaa Kiinan johtajien rationaalisuuteen, sillä kestäättömällä tuhoilla uhkailun tulisi riittää estämään maan ydinaseiden käytön. Yhdysvallat pyrkii painottamaan, ettei ydinaseiden käyttö ole hyväksyttävää missään olosuhteissa. (Nuclear Posture Review 2018, 32.) Yhdysvaltojen strategia Kiinan suhteen on siis hyvin klassista pelotetta. Samalla Yhdysvallat haluaa levittää ydinasetabua myös muihin maihin, jotta jäsenmaat eivät ole ainoita ”kärsijöitä” ydinaseiden käytön moraalisisista kysymyksistä ja ongelmista.

Muiden jäsenmaiden suhtautuminen Kiinaan on huomattavasti neutraalimpaa. Koska Iso-Britannia tai Ranska ei ole hegemonisessa asemassa eikä Kiina uhkaa niiden valta-aseimia, ei maa luo samanlaista uhkaa niille. Iso-Britannian tai Ranskan doktriineissa ei juuri kiinnitetä huomiota Kiinaan ja sen kasvavaan ydinasearsenaaliin. Molemmat maat pyrkivät Kiinan kanssa dialogiin sekä tarkkailemaan tilanteen kehittymistä. (National Security Strategy and Strategic Defence and Security Review 2015, 58; Defence and National Security Strategic Review 2017, 42-43.)

Kaiken kaikkiaan suurvaltojen kasvava merkitys on heijastunut Naton doktriineista, vaikka Venäjä on jo pitkään ollut tärkeässä roolissa Naton turvallisuuspoliittisessa ajattelussa. Naton ydinasepelotteen perustelut eivät sikäli ole muuttuneet kolmannella

aikakaudella. Sen perimmäinen tarkoitus on antaa viimekäden suoja aggressiota vastaan. Oikeastaan vasta nyt Naton ydinasepelotteelle on löytynyt jokin konkreettinen uhka: Venäjän aggressiivinen politiikka. Tätä ei suoranaisesti mainita doktriinissa, mutta koska ydinasepelotetta perustellaan turvallisuustilanteen heikentymisellä ja liittouman mukaan Venäjä on tähän syyllinen, on helppo tulkita Venäjän olevan suurin syy Naton ydinasepelotteen ylläpitoon. Se ei toisaalta kapasiteetin heikkoudesta ja uskottavuusongelmista johtuen ole kovinkaan toimiva.

Jäsenmaiden vaikutus on ollut merkittävä myös Naton doktriiniin, sillä suhtautuminen Venäjään on kaikissa doktriineissa hyvin samanlainen. Liittouma tai sen jäsenmaat eivät ole valmiita käyttämään ydinaseiden ensi-iskua, vaan pitävät ydinaseista vain suojana aggressiolta. Kulmakivi on vahva usko kestävämmillä tuhoilla uhkailuun. Kiinan merkitys ei ole heijastunut juuri jäsenmaiden doktriineihin, mikä on näkynyt myös Naton omissa dokumenteissa. Poikkeuksena on Yhdysvallat, jonka doktriineissa Kiina ja sen ydinasearsenaali saattavat tulevaisuudessa olla uhka. Tulevaisuudessa tämä uhka saattaa heijastua myös Naton ja muiden jäsenmaiden doktriineihin.

4.3.2 INF-sopimus ja tulevaisuus

Ukrainan kriisi, ohjuskilpijärjestelmä ja asevarustelukierre ovat jo lisänneet ydinasepelotteen merkitystä kansainvälisessä politiikassa. Lisää epästabiilisuutta on aiheuttanut INF-sopimuksen¹⁹ todennäköinen raukeaminen. Yhdysvallat ja Venäjä ovat molemmat syyttäneet toisiaan sopimuksen rikkomisesta. Yhdysvallat antoi Venäjällä vuoden 2018 loppupuolella 60 päivää aikaa palata noudattamaan jälleen sopimusta. Ratkaisua ei tullut, joten Yhdysvallat ilmoitti vetäytyvänsä sopimuksesta helmikuussa 2019. Heti seuraavana päivänä myös Venäjä ilmoitti jättävän sopimuksen noudattamisen. Sopimuksessa on puolen vuoden irtisanoutumisaika, mutta koska tilanne on lukittautunut molemmin puolisiin syytöksiin, INF-sopimus raukeaa lopullisesti kesällä 2019 erittäin todennäköisesti.

Yhdysvallat on syyttänyt Venäjää sopimuksen rikkomisesta jo vuodesta 2014, jolloin Venäjän uuden ohjusjärjestelmän katsottiin rikkovan sopimuksen 500 km:n kantamaa

¹⁹ INF-sopimus (Intermediate-Range Nuclear Forces Treaty) on keskipitkän matkan (500 -5500 km) ohjukset kieltävä sopimus. Sen allekirjoittivat Yhdysvallat ja Neuvostoliitto. Sopimus tuli voimaan vuonna 1988.

(Nuclear Posture Review 2018, 10). Venäjä on toistuvasta kieltänyt syytökset. Ne eivät siis lähtökohtaisesti ole uusia asia, sillä Yhdysvallat on ollut tietoinen siitä jo useimpia vuosia. Suurvaltojen tulehtuneet välit ja yleinen ydinasevarustelu ovat kuitenkin antaneet lisää polttoainetta ongelmalle, sillä maiden välinen luottamus on kokenut kolauksen Ukrainan kriisin myötä.

Sopimuksen raukeamisella on ollut myös merkittävä vaikutus Natolle. Tilanne on jälleen liittouman näkökulmasta lisännyt Venäjää uhkaa, jolla on suora vaikutus sen omaan ydinasepelotteeseen. Nato on luonnollisesti asettautunut Yhdysvaltojen puolelle syytöksissä ja on omassa kannanotossaan syyttänyt Venäjää sopimuksen rikkomisesta:

*”Following nearly six years of U.S. and Allied engagement with Russia, on 4 December 2018, NATO Allies declared that **Russia** has developed and fielded a missile system, the 9M729, which violates the INF Treaty, and poses significant risks to Euro-Atlantic security.”* (Statement on Russia's failure to comply with the Intermediate-Range Nuclear Forces (INF) Treaty 2019. Lihavointi tekijän.)

Ongelma ei pelkästään ole sopimuksen rikkominen, vaan myös sen luomat uudenlaiset riskit Euroopassa. Sopimuksen lakkautumisen jälkeen kaikilla mailla on jälleen mahdollisuus valmistaa ja kehittää keskiluokan matkan ohjuksia. Käytännössä maiden kapasiteettiin on tulossa kokonaan uusi ydinaseluokka. Koska mikään sopimus ei rajoita enää näiden määrää, on todennäköistä, että ydinaseiden määrä tulee kasvamaan yhä lisää seuraavina vuosina.

Tällä on merkittävä vaikutus Naton ydinasepelotteeseen. Kuten INF-sopimuksen kannanotossa huomautetaan, Naton on seurattava Venäjän kapasiteetin kehittymistä ja sen avulla vahvistettava omaa kapasiteettiaan ja uskottavuuttaan (Statement on Russia's failure to comply with the Intermediate-Range Nuclear Forces (INF) Treaty 2019). Jos Venäjä alkaa kehittää keskipitkän matkan ohjuksia, on liittouman pohdittava, tuleeko sen myös lisätä omaa ydinasevarusteluaan. Huoli on Natolle suuri, sillä esimerkiksi Kaliningradista ammuttujen ohjusten kantama kattaa merkittävän osan Länsi-Euroopasta.

Tämän ongelman avulla Nato kykenee tulevaisuudessa legitimoimaan oman ydinasepelotteensa, sillä Venäjän uhka on jatkuvasti kasvussa. Uusi asevarustelukierre antaa liittoumalle hyvän syyn jatkaa pelotteen ylläpitoa, sillä Venäjä on todennäköisesti myös lisäämässä omaa ydinasekapasiteettiaan Euroopassa. Ydinaseiden merkityksen

kasvaminen kansainvälisissä suhteissa on viimein antamassa Natolle ainakin jonkinlaisen syyn pelotteen ylläpitoon. Edellisessä luvussa käsitellyt ongelmat pelotteessa kuitenkin jatkuvat myös INF-sopimuksen raukeamisen myötä.

Toisaalta tässä kohtaa on vielä vaikea arvioida, minkälainen merkitys tällä tulee tulevaisuudessa olemaan. Vaikka suurvalloilla on mahdollisuus uuteen ydinasekategoriaan, ei se välttämättä tarkoita, että tilanne ajautuisi samanlaiseen kilpavarusteluun kuin kylmän sodan aikana. Suurvaltojen suhteet eivät toistaiseksi ole muuttuneet vielä niin vihamielisiksi, että se muuttaisi ydinasepelotteen suoraksi ja lisäisi kapasiteetin määrää tuhansilla ohjuksilla. Trendi on kuitenkin huolestuttava, sillä ydinaseiden määrä saattaa tulevaisuudessa kasvamaan ja se lisää epästabiilisuutta suurvaltojen välille.

Ottamatta kantaa siihen kumpi osapuoli on syytöksissään oikeassa, on Nato omalla pelotepolitiikallaan itse aiheuttanut osaltaan nykyistä sopimuskriisiä. Venäjä on syyttänyt Yhdysvaltoja ja Natoa AMB-sopimuksen rikkomisesta ja on kritisoinut ohjuskilven olevan suunnattu sen kapasiteettia vastaan. Syytökset sopimusten rikkomisista ovat siis tasan, sillä kumpikaan osapuoli ei ole pitänyt kiinni aikaisemmista sopimuksista. INF-sopimuksen raukeaminen on konkreettinen esimerkki siitä, miten ohjuskilpi on muuttanut pelotetta epästabiilimpaan suuntaan. Kehityssuunta jatkuu tulevaisuudessa samanlaisena, sillä liittoumalla ei ole suunnitelmissa purkaa ohjusjärjestelmää. Päinvastoin, sitä tullaan kehittämään lisää (Brussels Summit Declaration 2018).

Tulevaisuus ei näytä kovin valoisalta ydinaseriisunnan kannalta. INF-sopimuksen raukeaminen oli jo itsessään katastrofi, sillä suurvallat menettivät sen myötä sopimuksen luoman luottamuksen ja avoinmuden. Lisäksi sopimus oli tärkeä ydinaseriisunnan kannalta, sillä se oli ainoa sopimus, joka kielsi kokonaan yhden ydinaseluokan. Ydinasevarustelukierre ei ole enää vain uhka, vaan jo käynnissä oleva kriittinen ongelma. Tämä kehityssuunta tulee näkymään Naton ja jäsenmaiden tulevissa doktriineissa, sillä ydinaseiden merkitys tulee jälleen kasvamaan.

Toinen ongelma mikä muodostuu INF-sopimuksen hajoamisen myötä, on sen linkittyminen muihin ydinasesopimuksiin. Uusi Start –sopimus umpeutuu vuonna 2021 ja se on viimeinen sopimus, joka rajoittaa kapasiteetin määrää. On aiheellista pohtia tulevaisuuden sopimusten mahdollisuutta, sillä jos nykyisistä sopimuksista ei pidetä

kiinni, ei suurvalloilla välttämättä ole poliittista tahtoa ja halua allekirjoittaa uusia sopimuksia. Suurvalloilla on lähtökohtaisesti intressi rajoittaa kapasiteettien määrää, sillä hallitsematon ydinasevarustelu kierre uhkaa Euroopan vakautta ja lisää kustannuksia. Suurvallat ovat kuitenkin ajautuneet syyttelyn ja epäluottamuksen kierteeseen, joka tulee tulevaisuudessa vaikuttamaan uusiin ydinasesopimuksiin. Lisäksi Venäjän pohdittava kykeneekö se pysymään Yhdysvaltojen teknologian kehityksen mukana, sillä kehitys uhkaa Venäjän vastaiskukykyä.

Pahimmassa tapauksessa maailma ajautuu 2020-luvulla tilanteeseen, jossa ei ole enää yhtään kapasiteettia rajoittavaa sopimusta. Paluu olisi sen osalta takaisin 1960-luvulle, jolloin asevarustelua ei rajoittanut mitkään sopimukset. Tilanne vaikuttaa juuri niiltä ”pahoilta päiviltä”, joiden vuoksi Nato ja sen jäsenmaat ovat ydinasepelotetta ylläpitäneet. Pelotepolitiikka on sitä myöten siirtymässä takaisin vanhaan ajatteluun suurvaltojen välisistä pelotteista. Ydinaseet ovat tekemässä paluuta suurimpiin kansainvälisen suhteiden ongelmiin ja niiden uhkakuvat ovat jatkuvasti kasvussa. Kuten Royal United Services – instituution Malcolm Chalmers sanoi: ”*tämä [INF-sopimus] on pahin ydinasekriisi yli 30-vuoteen*” (Borger & Pengelly 2018).

5. JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä tutkielmassa on käsitelty Naton ydinasepelotetta kylmän sodan jälkeisenä aikakautena. Ydinasepelotteet kokivat suuren muutoksen Neuvostoliiton hajottua ja uusien uhkakuvien myötä. Pelotepolitiikka on joutunut mukautumaan uusiin haasteisiin, jotka ovat olleet perinteisille ydinasepelotteille ongelmallisia. Uhkakuvien muututtua ydinsodasta idän ja lännen välillä terroristien ja arvaamattomien valtioiden joukkotuhoaseisiin sekä proliferaation uhkaan, on ydinasepelotteille ollut vaikea keksiä uutta tarkoitusta. Se on perinteisesti sopinut huonosti näihin uusiin kylmän sodan jälkeisiin haasteisiin, mikä on näkynyt myös ydinaseiden merkityksen jatkuvana vähenemisenä. Vasta 2014 alkanut Ukrainan kriisi on tuonut ydinaseet ja suurvaltojen väliset pelotteet takaisin mukaan kansainvälisiin suhteisiin.

Tätä muutosta tutkittiin Naton näkökulmasta. Teoreettisen viitekehyksen avulla tutkimusongelmaa kyettiin tutkimaan liittouman ja sen jäsenmaiden doktriineista. Tutkielma on osoittanut, että peloteteoria on edelleen relevantti ja toimiva teoria tutkiessa maiden ydinasepelotteita. Erityisesti neljännen aallon peloteteoria tarjosi hyvät lähtökohdat analyysiin, sillä kylmän sodan aikainen teoria on auttamatta vanhentunut uusien uhkien näkökulmasta. Samaten teorialähtöinen sisällönanalyysi oli hyvin toimiva tutkielman tavoitteiden kannalta. Aineistoista kyettiin poimimaan teoriaan sidotut viitteet ja analysoida niitä lopulta teorian näkökulmasta. Teoreettisen viitekehyksen avulla kyettiin vastaamaan tutkimuskysymyksiin.

Tutkielma on samoilla linjoilla aikaisempien tutkimusten kanssa: Naton ydinasepelote on hyvin ongelmallinen. Uusia tutkimustuloksia saatiin kuitenkin Ukrainan kriisin jälkeiseltä ajalta, sillä ensimmäistä kertaa Naton doktriineissa mainitaan ydinasepelotteen olevan välttämättömyys. Tätä perustellaan Euroopan heikentyneellä turvallisuustilanteella ja Venäjän aggressiolla. Viimeiset vuodet ovat antamassa viitteitä miksi liittouma on ylläpitänyt pelotetta ja mikä sen tarkoitus on ollut kylmän sodan jälkeen.

Tutkielman perusolettamus ydinasepelotteen ylläpidosta vain turvallisuusnäkökulmasta pitää paikkansa: liittouman pelotteen funktio viimekäden suojana, rauhan ja vakauden takaajana eivät ole muuttunut kylmän sodan jälkeen. Ydinaseiden nopeus, yllätyksellisyys, tuhovoima ja torjumisen vaikeus ovat tehneet niistä niin tärkeitä, että

niiden korvaaminen konventionaalisilla sotavoimilla on mahdotonta. Kansainvälisen järjestelmän voi tulkita jossain määrin olevan vielä anarkkinen, sillä ydinasepelotteen ylläpitämisen syyt ovat poliittisen realismin kulmakivissä eli yleisessä turvattomuuden tunteessa, valtioiden aggression mahdollisuudessa ja epäluottamuksessa. Nykyisestä järjestelmästä puuttuu sellainen kollektiivisen turvallisuuden mekanismi, joka kykenisi estämään näitä ilmentymiä.

Ydinasekontekstin näkökulmasta suurvaltojen merkitys on edelleen suuri kansainvälisissä suhteissa. Suurvaltojen kamppailu vallasta ja status quosta heijastuvat kaikkien valtioiden ja liittouman ydinasepelotteisiin. Kansainvälisiä suhteita vaivaa edelleen ongelmallinen epäluottamuksen ja epäluulojen ilmapiiri, mikä kasvattaa turvallisuushakuisuutta. Tästä lähtökohdasta ydinaseilla tulee myös tulevaisuudessa olemaan suurempi rooli, sillä suurvaltojen väliset intressikonfliktit ovat palanneet näkyvämmiin kansainväliseen politiikkaan.

Erityisesti se näkyy Naton ydinasepelotteessa, joka määräytyy pitkälti suurvaltojen mukaan. Kylmän sodan jälkeisinä vuosina pelotetta ylläpidettiin, sillä Venäjää pidettiin epävakana valtiona ja Itä-Euroopan turvallisuusympäristöä epävakana. Pelote jäi jatkumona kylmästä sodasta eikä Naton doktriineissa sen käytännöllisyyttä juuri kyseenalaistettu. Ydinaseet jätettiin osaksi Naton työkalupakkia, sillä niitä saattaisi tarvita tulevaisuudessa maailman muuttuessa nopeasti. Neuvostoliiton hajoaminen ei luonut Eurooppaan täysin vakaata turvallisuusympäristöä, vaan uusia uhkakuvia alkoi syntyä nopeasti.

Uudet uhkakuvat, jotka olivat terrorismi, arvaamattomat valtiot ja proliferaatio, eivät kuitenkaan juuri muuttaneet Naton perustelua ydinaseiden ylläpitoon. Osaltaan tilannetta selittää uusien uhkakuvien sopimattomuus Naton tärkeimpään funktioon eli jäsenmaiden puolustamiseen muilta valtioilta. Terrorismia on vaikea soveltaa tähän, sillä terroristit harvoin edustavat mitään tiettyä valtiota, vaan toimivat monien valtioiden alueilla. Liittoumalla on vaikea keksiä, miten se käyttäisi omia ydinaseitaan valtiotonta toimijaa vastaan. Arvaamattomat valtiot sopivat sikäli paremmin Natolle, koska kyseessä on suvereeni valtio. Tällöin arvaamattoman valtion hyökkäys jäsenmaata kohtaan olisi sama kuin minkä tahansa muun valtion hyökkäys liittouma kohtaan. Ongelmaksi muodostuu kuitenkin pelotteen huono toimivuus näitä valtioita vastaan, koska liittoumalla on rajallinen ymmärrys kyseisten maiden johtajien arvoista tai

ideologioista. Proliferaation merkitys jäi myös doktriineissa vähälle, sillä liittoumalla ei niissä kerro juuri tarkemmin konkreettisia toimia ydinaseiden estämiseksi.

Väljäähä suhtautumista uusiin uhkakuviin selittää myös se, että Natolla on jatkuvia vaikeuksia löytää yhteistä linjaa terrorismin torjuntaan tai arvaamattomien valtioiden uhkaan. Liittouma joutuu jatkuvasti tasapainoilemaan eri maiden strategioiden ja intressien välillä, jolloin sen oma linja jää yleisluontoiseksi ja epäselväksi. Proliferaatiota puolestaan vaikeuttaa se seikka, että Natolla ei ole vaikutusvaltaa niillä foorumeilla, joissa pääsääntöisesti käsitellään ydinaseiden leviämisen ongelmia. Lisäksi Ranskan itsepäinen ydinasepolitiikka vaikeuttaa koko liittouman ydinaseriisuntaa. Näiden ongelmien takia Naton on ollut pakko delegoida uusien uhkakuvien hoitaminen pääasiassa jäsenmaiden vastuulle. Lisäksi uskottavuusvaje vaikeuttaa mahdollisuuksia edes harkita ydinaseiden käyttöä rangaistuksena.

Terrorismin, arvaamattomien valtioiden ja proliferaation merkitys ei siten ole koskaan ollut liittoumalle erityisen suuri. Sen sijaan suurvallat ovat hyvin pitkälti määritelleet Naton pelotetta. Liittouman ydinasepelotteen perustelut ja muutos ovat eläneet samassa symbioosissa Venäjän kehityksen kanssa. Venäjän ollessa epävakaa valtio, ydinasepelotetta perusteltiin epävarmuudella ja sen luomalla uusilla uhkakuvilla. 2000-luvulla, jolloin Venäjän ja liittouman välit olivat huomattavasti parantuneet, ei pelotteelle löytynyt juuri mitään käyttötarkoitusta. Päinvastoin, ydinaseista oltiin valmiita luopumaan ja tavoitteeksi tuli ydinaseeton maailma. Kuitenkin Ukrainan kriisin myötä ydinaseiden merkitys on taas kasvanut liittoumalle. Nyt pelotetta perustellaan Venäjän aggressiivisilla toimilla Itä-Euroopassa. Doktriineissa ei mainita Venäjän olevan uhka tai vihollinen, mutta aineistoa analysoidessa käy ilmi Venäjä olevan edelleen suurin riski Natolle. Huomioitavaa doktriineissa on myös se, että suurvalloista pelote koskee ainoastaan Venäjää. Kiina ei ole toistaiseksi saanut minkäänlaista roolia Naton doktriineissa.

Vaikka Natolla on ainakin jonkin asteinen syy pitää ydinasepelotetta, on se erittäin ongelmallinen. Yksi ongelma on konkreettisen uhan puute. Vaikka Venäjä on epävakaa tai aggressiivinen valtio, ei maa ole liittouman näkökulmasta uhka. Yleinen pelote vaatii toimiakseen jonkin uhan, millä pelotetta voi perustella ja legitimoida. Tämä ulottuvuus puuttuu Natolta täysin. Ainoat uhat ovat lähinnä ympäröivä selityksiä muuttuvasta maailmasta ja ”pahoista päivistä”. Koska Natolla ei ole mitään varsinaista uhkaa, ei sillä voi myöskään olla syytä pitää pelotetta. Nykyinen jännittynyt tilanne ja

ydinasevarustelut saattavat tulevaisuudessa luoda liittoumalle sen puuttuvan uhkakuvan pelotteen ylläpitämiseksi.

Todennäköisesti tämä uhkakuva on tulevaisuudessa Venäjä. Vaikka maasta saataisiin Natolle uhka, törmää ajatus ydinasepelotteen ylläpitämiseen Venäjää vastaan kahteen ongelmaan. Ensimmäinen ongelma on kapasiteetti. Liittouman kapasiteetti on hyvin rajallinen ja siltä puuttuu käytännössä vastaiskukyky kokonaan. Liittoumalla on käytettävissään vain muutamia satoja ydinaseita, Venäjällä tuhansia. Naton nykyinen kapasiteetti ei riitä pelotteeksi Venäjää vastaan. Toinen ongelma on uskottavuus. Uskottavuusvajeen myötä liittoumalta saattaa puuttua todellinen tahto ja halu käyttää ydinaseita. Tämän myötä Venäjä saattaa olla valmiimpi ottamaan suurempia riskejä uhkaillessaan liittoumaa. Nato ei välttämättä kykene käyttämään ydinaseita rangaistaessa, mikä vie pohjaa kestävämmillä tuhoilla uhkailemisesta.

Uskottavuusongelma on jossain määrin kaikkien jäsenmaiden ongelma, mutta kapasiteettiongelman korjaa ydinasejäsenmaiden kontribuutio. Natolla on käytettävissä jatkuvasti kolmen valtion ydinasejoukot, joiden kapasiteetti riittää mitä tahansa uhkaa vastaan. Miksi Nato ei sitten luota pelkkiin jäsenmaiden ydinasepelotteisiin? Tämä tutkimusongelma vaatii tulevaisuudessa tarkempaa tarkastelua. Tämän tutkimuksen puitteissa voidaan todeta, että ydinaseet kasvattavat Naton kokonaispuolustuksen uskottavuutta ja nostavat sen sotilaallista voimaa ja antavat sille suurempaa kansainvälistä statusta, varsinkin kun liittouma on profiloitunut yhä vahvemmin kriisinhallintaan.

Kriisinhallintaan profiloituminen vie pohjaa kuitenkin ydinaseilta, sillä se nojaa vain konventionaalisiin voimiin. Tämä on näkynyt siinä, että ydinaseiden merkitys on jatkuvasti vähentynyt. Nato on ollut valmis ottamaan askelia ydinaseettomaan maailmaan, mutta on silti pitänyt kiinni ydinaseista, koska maailmassa on ydinaseita. Tämä on itsessään jo keho perustelu ja varsin paradoksaalinen, sillä jos kaikki ydinasetoimijat nojaavat samaan logiikkaan, ei ydinaseista päästä koskaan eroon. Ainoa toive olisi kollektiivinen ydinaseriisunta, jossa kaikki maailman valtiot luopuisivat ydinaseista samaan aikaan. Se vaikuttaa tosin erittäin epätodennäköiseltä, ottaen huomioon miten merkittävä rooli ydinaseilla on turvallisuuspolitiikassa ja miten korvaamattomia ne ovat.

Nato ja sen jäsenmaat ovat itse osaltaan aiheuttaneet omilla politiikoillaan jatkuvasti epästabiloituvaa Eurooppaa. Venäjää ei kyetty integroimaan mukaan yhteiseen turvallisuuspolitiikkaan, vaan sen heikkoutta käytettiin pikemminkin hyväksi. Osoituksena tästä on Naton jatkuva laajentuminen sen rajojen lähellä. Myös ohjuskilpien rakentaminen oli hyvin kohtalokas virhe vakaan ydinasepelotteen kannalta. On vaikea arvioida onko ohjuskilpi todellisuudessa rakennettu Venäjää vai proliferaation aiheuttamilta ballistisilta ohjuksilta vastaan. Joka tapauksessa sen rakentaminen on lisännyt epäluottamusta idän ja lännen välille ja epävakauttanut ydinasepelotetta.

Tulevaisuudessa Naton on todella pohdittava mitä se aikoo ydinaseillaan tehdä, sillä nykyinen järjestelmä on ongelmallinen ja toimimaton. Vaihtoehtoja on oikeastaan kaksi: joko luopua järjestelmästä ja luottaa jäsenmaiden ydinasejoukkoihin tai kasvattaa omaa kapasiteettiaan, jotta se riittää tulevaisuudessa Venäjää vastaan. Tässä kohtaa on vielä vaikea arvioida mihin suuntaan Ukrainan kriisi ja INF-sopimus vie ydinasepelotetta, mutta merkit ovat nähtävissä siinä, että ydinaseiden merkitys on kasvamassa ja ydinasevarustelu on jälleen alkanut. Tästä näkökulmasta pelotteesta luopuminen ei näytä realistiselta vaihtoehdolta. Toisaalta kapasiteetin lisääminen kasvattaa kustannuksia ja tuo mukanaan moraalisia ongelmia, sillä ydinaseisiin nojautuvaa strategiaa ei tulla pitämään hyväksyttävänä. Kapasiteetin kasvattaminen aiheuttaa asevarustelua, joka tulee luomaan lisää epävakautta Euroopan tilanteeseen.

Naton jäsenmaiden doktriinien vaikutus Naton vastaavan voi ajatella olevan keskivertoa. Samat teemat toistuvat jossain määrin kaikissa dokumenteissa. Perimmäinen syy ylläpitää ydinasepelotetta on kaikilla sama ja sen strategia noudattelee samoja linjoja kaikissa doktriineissa. Kaikilla teemoilla ei ole ollut yhtä suurta vaikutusta, vaan teeman luonne on vaikuttanut siihen, miten merkittävän roolin se on saanut Naton doktriineissa. Suurvalloilla on ollut suurin vaikutus Naton doktriineihin. Proliferaation vaikutusta voi pitää keskivertona ja terrorismin sekä arvaamattomien valtioiden merkitystä taas marginaalisena.

Osaltaan tätä selittää jo aikaisemmin mainittu Naton perimmäinen tarkoitus, mutta osaltaan tähän on vaikuttanut myös jäsenmaiden doktriinien erot. Tämä näkyi erityisesti suhtautumisessa valtion tukemaan terrorismiin ydinaseilla, sillä Ranskan doktriini oli enemmän rankaisempi kuin Yhdysvaltojen ja Iso-Britannian. Samanlainen suhtautuminen näkyy myös esimerkiksi Iranin ja Kiina suhteen, sillä jäsenmailla on

erilaiset intressit kyseisten maiden suhteen. Vaikka doktriinien päälinjat ovat pitkälti samanlaiset, on niissä havaittavissa myös eroja. Liittouman on omissa doktriineissaan pyrittävä yhdistämään kolmen eri valtion pelotepolitiikat yhteen. Koska niissä on jonkin verran eroja, on Naton pitänyt pyrkiä mahdollisimman yleisluontoiseen tekstiin doktriineissaan, mikä toisaalta aiheuttaa juuri sen ongelman, että liittouman ydinasepelotetta on vaikea perustella doktriinien perusteella, sillä ne ovat liian yleisluontoiset.

Suurin vaikutus ja yhdistävä tekijä kaikilla doktriineilla on ollut Venäjä. Samat uhkakuvat, jotka Venäjän koetaan aiheuttavan, heijastuvat kaikista doktriineista. Nato ei ole julkaissut vuoden 2012 jälkeen yhtään sotilaallista doktriinia, mutta sen poliittisissa kannanotoissa on hyvin samat linjat kun kaikkien jäsenmaiden doktriineissa. Venäjän toimet Ukrainassa ja sen sopimusrikkomukset luovat jatkuvasti lisää epästabiilisuutta ja heikentävät Euroopan turvallisuustilannetta. Venäjän aggressiivinen ydinaseretoriikka pakottaa jäsenmaat pohtimaan, joutuvatko ne jossain kohtaa todellisuudessa käyttämään ydinaseita.

Kiina rooli on merkittävä ainoastaan Yhdysvaltojen doktriinissa. Muiden jäsenmaiden doktriineissa Kiinan asema on pysynyt hyvin marginaalisena eikä maata koeta samanlaisena uhkana kuin Yhdysvaltojen dokumenteissa. Tilannetta selittää Kiinan pyrkimys maailman johtavaksi maaksi, mikä merkitsisi Yhdysvaltojen hegemonisen aseman murtumista. Kiina on siten Yhdysvalloille merkittävämpi haaste kuin muille jäsenmaille. Toistaiseksi Kiina on vielä nouseva suurvalta, mutta mikäli kehitys jatkuu samanlaisena ja Kiina saavuttaa Yhdysvaltojen aseman, on todennäköistä, että Kiinan merkitys myös jäsenmaiden doktriineissa kasvaa.

On mielenkiintoista nähdä, miten tämä suurvaltojen ja ydinaseiden paluu kansainväliseen politiikkaan tulee muuttamaan peloteteoriaa. Terrorismi, arvaamattomat valtiot ja proliferaatio ovat edelleen suuria ongelmia ydinasepelotteen kannalta, mutta Ukrainan kriisin jälkeen painopiste on alkanut siirtyä takaisin suurvaltoihin. Peloteteorian paluun kylmän sodan aikaisiin aaltoihin näyttää epätodennäköiseltä, koska ne olivat tiukasti sidottuja Neuvostoliiton ja Yhdysvaltojen välille. Vaikka perinteinen ajattelu suurvaltojen välisistä pelotteista noudattelee samoja kaavoja kuin kylmän sodan aikana, on nykyinen kansainvälinen järjestelmä huomattavan erilainen, mitä se oli ensimmäisten teorioiden synnyn aikana. Voi olla, että tulevaisuudessa syntyy

peloteteorian viides aalto, joka yhdistää terrorismin, arvaamattomat valtiot, proliferaation ja suurvaltojen uudet jännitteet uudeksi teorian aalloksi.

Tätä ajatusta tukee se, että ydinaseiden merkitys on jälleen kasvussa. Jälkikäteen voi sanoa, että ydinaseet eivät ole ikinä kadonneet minnekään eikä ongelmaa ratkaistu Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen. Ydinaseet ovat nukkuneet kylmän sodan jälkeen talviunta ja siksi niihin ei ole kiinnitetty enää huomiota yhtä paljoa kuin aikaisemmin. Monille ydinaseet ovat saattaneet olla kylmän sodan aikainen ongelma, joka ei sovi tai tule vaikuttamaan uusiin kansainvälisiin suhteisiin. Viime vuodet ovat osoittaneet tämän vääräksi. Samalla kasvava ydinasekriisi on merkki siitä, että niiden eteen ei ole tarpeeksi tehty töitä, silloin kun kriisiä ei ollut.

Tulevaisuus ei näytä siis kovin valoisalta ydinaseriisunnan suhteen. Haaveet ydinaseettomasta maailmasta ovat uuden varustelukierteen takia jääneet varjoon. Ydinaseet eivät ole enää mikään kylmän sodan aikainen tai marginaalinen ongelma, vaan meneillä oleva kriisi. Varustelukierre ei myöskään ole mahdollinen uhka tulevaisuudessa, sillä maailma on nyt jo ajautunut ydinasevarustelukierteeseen, jonka seuraukset saattavat olla kohtalokkaat. Venäjällä ja Yhdysvalloilla on kohta mahdollisuus valmistaa kokonaan uusi ydinaseluokka, mikä tulee todennäköisesti kasvattamaan ydinaseiden määrää tulevaisuudessa.

Lisäksi tulevien sopimusten neuvottelu on vaakalaudalla, sillä epäluottamuksen ja jännitteiden kasvamisen myötä, uusia ydinasesopimuksia on entistä vaikeampi solmia. Pahimmassa tapauksessa 2020-luvulla elämme maailmassa, jossa suurvaltojen välit ovat entistä kylmemmät eikä mikään sopimus rajoita ydinaseiden määrää. Tämä yhtälö on erittäin huolestuttava. On siis toivottavaa, että ydinaseet palaavat yhä vahvemmin julkiseen keskusteluun ja kansainvälisten suhteiden tutkimukseen. Nähtäväksi jää, tarvitseeko maailman kokea uusi Kuuban ohjuskriisin, jotta ymmärretään miten suureksi ongelmaksi ydinaseet ovat jälleen kasvaneet.

Lähteet

- Alasuutari, Pertti. (2011), *Laadullinen tutkimus 2.0*. Vastapaino: Tampere.
- Aybet, Gülnur & Moore, Rebecca R. (toim.). (2010a), *NATO in Search of a Vision*. Washington, D.C: Georgetown University Press.
- Aybet, Gülnur. (2010b), *The NATO Strategic Concept Revisited: Grand Strategy and Emerging Issues*. Teoksessa Aybet, Gülnur & Moore, Rebecca R. (toim.) *NATO in Search of a Vision*, 35-51. Washington, D.C: Georgetown University Press.
- Borger, Julian & Pengelly, Martin. (2018), *Trump says US will withdraw from nuclear arms treaty with Russia*. Saatavissa <https://www.theguardian.com/world/2018/oct/20/trump-us-nuclear-arms-treaty-russia>, luettu 5.3.2019.
- Brodie, Bernard. (1978), *The Development of Nuclear Strategy*. International Security 2, 4.
- Brown, David. (2006), *'The War on Terrorism would not be Possible without NATO': A Critique*. Teoksessa Smith, Martin A. (toim.), *Where is NATO Going?*, 23-44. New York: Routledge.
- Brussels Summit Declaration (2018), Naton julkaisu. Saatavissa https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156624.htm?selectedLocale=en, luettu 16.2.2019.
- Buzan, Barry. (1983), *People, States and Fear*. Brighton: John Spiers.
- Colby, EA. (2008), *Expanded deterrence - Broadening the threat of retaliation*. Policy Review 149.
- Corr, Anders. (2005), *Deterrence of Nuclear Terror*. The Nonproliferation Review 12, 1.
- Davis, Paul K. & Jenkins, Brian Michael. (2002), *Deterrence and Influence in Counterterrorism: A Component in the War on al Qaeda*. Santa Monica: RAND.
- Defence and National Security Strategic Review. (2017), Ranskan valtioneuvosto. Saatavissa <https://espas.secure.europarl.europa.eu/orbis/document/defence-and-national-security-strategic-review-2017>, luettu 14.2.2019.
- Deterrence and Defence Posture Review. (2012), Naton julkaisu. Saatavissa https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_87597.htm, luettu 8.2.2019.
- Dougherty, James E. & Pfaltzgraff, Robert L. (1990), *Contending theories of international relations: a comprehensive survey*. New York: Harper & Row.
- Dunn, Lewis A. (2005), *Can al Qaeda Be Deterred from Using Nuclear Weapons?* Center for the Study of Weapons of Mass Destruction 2, 11.
- Durkalec, Jacek & Kroenig, Matthew. (2016), *NATO's Nuclear Deterrence: Closing Credibility Gaps*. The Polish Quarterly of International Affairs 25, 1.

- Freedman, Lawrence. (1981), *The Evolution of Nuclear Strategy*. Hong Kong: The Macmillan Press LTD.
- Freedman, Lawrence. (2000), *Does Deterrence Have a Future?* *Arms Control Today* 30, 8.
- French White Paper on Defence and National Security. (2013), Ranskan valtioneuvosto. Saatavissa <https://www.defense.gouv.fr/english/dgris/defence-policy/white-paper-2013/white-paper-2013>, luettu 6.2.2019.
- Gaddis, John Lewis. (1986), *The Long Peace: Elements of Stability in the Postwar International System*. *International Security* 10, 4.
- Gallucci, Robert L. (2005), *Averting Nuclear Catastrophe: Contemplating Extreme Responses to US Vulnerability*. *Harvard International Review* 26, 4.
- George, Alexander. (2003), *The Need for Influence Theory and Actor-Specific Behavioral Models of Adversaries*. *Comparative Strategy* 22, 5.
- Goodwin, Jeff. (2006), *A Theory of Categorical Terrorism*. *Social Forces* 84, 1.
- Gray, Colin. (2003), *Maintaining Effective Deterrence*. Strategic Studies Institute, US Army War College, Carlisle, PA.
- Gray, Colin. (2010), *Gaining Compliance: The Theory of Deterrence and its Modern Application*. *Comparative Strategy* 29, 3.
- Hakovirta, Harto. (2012), *Maaailmanpolitiikka: Teoria ja todellisuus (2. painos)*. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Heuser, Beatrice & Stoddart, Kristan. (2017), *Difficult Europeans: NATO and Tactical/Non-strategic Nuclear Weapons in the Cold War*. *Diplomacy & Statecraft* 28, 3.
- Holmes, James R. (2016), *Sea changes: The future of nuclear deterrence*. *Bulletin of the Atomic Scientists* 72, 4.
- Huth, Paul. (1988), *Extended Deterrence and the Outbreak of War*. *The American Political Science Review* 82, 2.
- Jervis, Robert. (1979), *Review: Deterrence Theory Revisited*. *World Politics* 31, 2.
- Jervis, Robert. (1982), *Deterrence and Perception*. *International Security* 7, 3.
- Juntunen, Tapio & Erästö, Tytti. (2016), *Ydinaseriisunnan kompastuskivet*. Saatavissa <https://politiikasta.fi/ydinaseriisunnan-kompastuskivet/>, luettu 5.3.2019.
- Kanet, Roger E. (2010), *The "New" Members and Future Enlargement: The Impact of NATO– Russia Relations*. Teoksessa Aybet, Gülnur & Moore, Rebecca R. (toim.) *NATO in Search of a Vision*, 153-175. Washington, D.C: Georgetown University Press.
- Kay, Sean. (2010), *Missile Defenses and the European Security Dilemma*. Teoksessa Aybet, Gülnur & Moore, Rebecca R. (toim.) *NATO in Search of a Vision*, 131-153. Washington, D.C: Georgetown University Press.

- Knopf, Jeffrey W. (2010), *The Fourth Wave in Deterrence Research*. Contemporary Security Policy 31, 1.
- Kristensen, Hans M. (2007), *United States Removes Nuclear Weapons From German Base, Documents Indicate*. Saatavissa https://fas.org/blogs/security/2007/07/united_states_removes_nuclear/, luettu 4.3.2019.
- Kristensen, Hans M. & Norris, Robert S. (2018), *Status of World Nuclear Forces*. Saatavissa <https://fas.org/issues/nuclear-weapons/status-world-nuclear-forces/>, luettu 4.3.2019.
- Lieber, Keir A. & Press, Daryl G. (2017), The New Era of Counterforce: Technological Change and the Future of Nuclear Deterrence. International Security 41, 4.
- Lindsay, James M.; O'Hanlon, Michael E.; Glaser, Charles L. & Fetter, Steve. (2002), *Limited National and Allied Missile Defense*. International Security 26, 4.
- Litwak, Robert S. (2017), *Recalibrating Deterrence to Prevent Nuclear Terrorism*. The Washington Quarterly 40, 1.
- Livre Blanc sur la Défense. (1994), Ranskan valtioneuvosto. Saatavissa <https://www.ladocumentationfrancaise.fr/var/storage/rapports-publics/944048700.pdf>, luettu 10.1.2019.
- Lunn, Simon. (2012), *The Role and Place of Tactical Nuclear Weapons—A NATO Perspective*. Teoksessa McCausland, Jeffrey D., Nichols, Tom & Stuart, Douglas (toim.) *Tactical Nuclear Weapons and NATO*, 235-257. Carlisle, Pennsylvania: U.S. Army War College.
- McCausland, Jeffrey D., Nichols, Tom & Stuart, Douglas (toim.). (2012a), *Tactical Nuclear Weapons and NATO*. Carlisle, Pennsylvania: U.S. Army War College.
- McCausland, Jeffrey D., Nichols, Tom & Stuart, Douglas (2012b), *Summing Up and Issues for the Future*. Teoksessa McCausland, Jeffrey D., Nichols, Tom & Stuart, Douglas (toim.) *Tactical Nuclear Weapons and NATO*, 507-511. Carlisle, Pennsylvania: U.S. Army War College.
- Merari, Ariel. (2002), *Deterring Fear: Government Responses to Terrorist Attacks*. Harvard International Review 23, 4.
- Monteiro, Nuno P. & Debs, Alexandre. (2014), *The Strategic Logic of Nuclear Proliferation*. International Security 39, 2.
- Morgan, Patrick. (1977), *Deterrence: a Conceptual Analysis*. Lontoo: Sage Publications.
- Morgan, Patrick. (2003), *Deterrence Now*. New York: Cambridge University Press.
- Morgenthau, Hans. (2005), *Politics among Nations (7. painos)*, (toim. Kenneth W. Thompson ja W. David Clinton). New York: Alfred A. Knopf.
- Narang, Vipin. (2016), *Strategies of Nuclear Proliferation: How States Pursue the Bomb*. International Security 41, 3.

- National Security Strategy and Strategic Defence and Security Review. (2015), Iso-Britannian puolustusministeriö. Saatavissa https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/555607/2015_Strategic_Defence_and_Security_Review.pdf, luettu 18.2.2019.
- Nato. (2019a), *Nuclear Planning Group (NPG)*. Saatavissa https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50069.htm, luettu 13.3.2019.
- Nato. (2019b), *Collective defence - Article 5*. Saatavissa https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_110496.htm, luettu 15.3.2019.
- Neuneck, Götz. (2012), *European and German Perspectives*. Teoksessa McCausland, Jeffrey D., Nichols, Tom & Stuart, Douglas (toim.) *Tactical Nuclear Weapons and NATO*, 257-279. Carlisle, Pennsylvania: U.S. Army War College.
- Niebuhr, Reinhold. (1949), *The Illusion of World Government*. Foreign Affairs 27, 3.
- Nuclear Posture Review. (1994), Yhdysvaltain puolustusministeriö. Saatavissa https://fas.org/nuke/guide/usa/doctrine/dod/95_npr.htm, luettu 14.1.2019.
- Nuclear Posture Review. (2018), Yhdysvaltain puolustusministeriö. Saatavissa https://dod.defense.gov/Portals/1/features/defenseReviews/NPR/2010_Nuclear_Posture_Review_Report.pdf, luettu 27.2.2019.
- Nuclear Posture Review Report. (2002), Yhdysvaltain puolustusministeriö. Saatavissa <http://archive.defense.gov/news/Jan2002/d20020109npr.pdf>, luettu 27.1.2019.
- Nuclear Posture Review Report. (2010), Yhdysvaltain puolustusministeriö. Saatavissa https://dod.defense.gov/Portals/1/features/defenseReviews/NPR/2010_Nuclear_Posture_Review_Report.pdf, luettu 15.2.2019.
- Payne, Keith B. (1996), *Deterrence in the Second Nuclear Age*. Lexington, Kentucky: University Press of Kentucky.
- Payne, Keith B. (2001), *The Fallacies of Cold War Deterrence and a New Direction*. Lexington, Kentucky: The University Press of Kentucky.
- Polikanov, Dmitry. (2006), *NATO-Russia Relations: Present and Future*. Teoksessa Smith, Martin A. (toim.), *Where is NATO Going?*, 93-112. New York: Routledge.
- Powell, Robert. (2003), *Nuclear Deterrence Theory, Nuclear Proliferation, and National Missile Defense*. International Security 27, 4.
- Quester, George H. (2006), *Nuclear First Strike : Consequences of a Broken Taboo*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- Ruggie, John Gerard. (1998), *Constructing the World Polity: Essays on International Institutionalisation*. New York: Routledge.
- Schelling, Thomas C. (1966), *Arms and Influence*. New Haven & London: Yale University Press.
- Schulte, Paul. (2010), *Is NATO's Nuclear Deterrence Policy a Relic of the Cold War?* Carnegie Endowment for International Peace, Policy Outlook.

- Securing Britain in an Age of Uncertainty: The Strategic Defence and Security Review. (2010), Iso-Britannian puolustusministeriö. Saatavissa https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/62482/strategic-defence-security-review.pdf, luettu 2.2.2019.
- Sheehan, Michael. (1996), *The Balance of Power: History & Theory*. New York: Routledge.
- SIPRI. (2018), *SIPRI Yearbook 2018*. Oxford: University Press.
- Sivonen, Pekka. (1992), *Ydinasepelote Yhdysvaltain poliittisen vallankäytön muovaajana*. Helsinki: Gummerus Kirjapaino.
- Smith, Martin A (toim.). (2006a), *Where is NATO Going?* New York: Routledge.
- Smith, Martin A. (2006b), *To Neither Use Them nor Lose Them: NATO and Nuclear Weapons since the Cold War*. Teoksessa Smith, Martin A. (toim.), *Where is NATO Going?*, 138-159. New York: Routledge.
- Snyder, Glenn H. (1961), *Deterrence and Defense: Toward a theory of national security*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Statement on Russia's failure to comply with the Intermediate-Range Nuclear Forces (INF) Treaty. (2019), Naton julkaisu. Saatavissa https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_162996.htm, luettu 27.2.2019.
- Strategic Concept 2010. (2010), Naton julkaisu. Saatavissa https://www.nato.int/cps/ic/natohq/topics_82705.htm, luettu 5.2.2019.
- Strategic Defence Review. (1998), Iso-Britannian puolustusministeriö. Saatavissa https://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20121018172816/http://www.mod.uk/NR/rdonlyres/65F3D7AC-4340-4119-93A2-20825848E50E/0/sdr1998_complete.pdf, luettu 14.1.2019.
- The Alliance's New Strategic Concept. (1991), Naton julkaisu. Saatavissa https://www.nato.int/cps/ua/natohq/official_texts_23847.htm, luettu 8.1.2019.
- The Alliance's Strategic Concept. (1999), Naton julkaisu. Saatavissa https://www.nato.int/cps/on/natohq/official_texts_27433.htm, luettu 11.1.2019.
- The French White Paper on Defence and National Security. (2008), Ranskan valtioneuvosto. Saatavissa <http://www.mocr.army.cz/images/Bilakniha/ZSD/French%20White%20Paper%20on%20Defence%20and%20National%20Security%202008.pdf>, luettu 3.2.2019.
- The Strategic Defence Review: The New Chapter. (2002), Iso-Britannian puolustusministeriö. Saatavissa <http://www.comw.org/rma/fulltext/0207sdrvoll.pdf>, luettu 15.1.2019.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli. (2009), *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Visuri, Pekka. (1997), *Turvallisuuspolitiikka ja Strategia*. Juva: WSOY.
- Waltz, Kenneth N. (1979), *Theory of International Politics*. New York: McGraw-Hill.

Warsaw Summit Communiqué. (2016), Naton julkaisu. Saatavissa https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm, luettu 14.2.2019.

Yost, David S. (2010), *NATO's evolving purposes and the next Strategic Concept*. International Affairs 86, 2.

Yost, David S. (2011), *The US debate on NATO nuclear deterrence*. International Affairs 87, 6.

Zagare, Frank C. & Kilgour, Marc D. (2000), *Perfect Deterrence*. Cambridge: Cambridge University Press.